

Ut av tausheten

En kvalitativ studie av overgrepsofsatte personers opplevelse av å gå ut i media.

Håkon Benjaminsen

Masteroppgave i journalistikk
Institutt for journalistikk og mediefag
OsloMet – Storbyuniversitetet

2022

Sammendrag

Denne oppgaven undersøker hvordan personer utsatt for seksuelle overgrep opplever deres møter med media. Den gjør dette ved tematisk analyse av kvalitativ data fra 13 semi-strukturerte dybdeintervjuer med overgrepsutsatte personer som har delt sine erfaringer i mediene. Oppgaven forsøker å besvare problemstillingen: *Hvordan opplever overgrepsutsatte å dele egne erfaringer i mediene?* Ettersom det finnes lite tidligere forskning på denne kildegruppen innen journalistikkforskningen, har det i analysen blitt anvendt forskning på andre traumeutsatte kildegrupper, blant annet pårørende etter selvmord og overlevende etter ulykker og terror. Konsepter og begreper fra etikken og sosiologien blir brukt, i tillegg til konsepter fra journalistikken. Gjennom dette vil oppgaven forsøke å forstå en kildegruppe som sjelden har blitt omtalt i forskningen og i offentligheten. Oppgaven viser at overgrepsutsatte personers opplevelse av et mediemøte påvirkes av en rekke faktorer. Disse inkluderer kildens tidligere medieerfaring, kildens motivasjon for å gå ut i media og journalistens kompetanse i å møte sårbare kilder. De fleste informantene i denne studien opplevde i stor grad møtet med journalisten som person som positivt. Den journalistiske arbeidsprosessen, inkludert intervjuet og produksjonen av mediasaken, ble opplevd mer varierende. Mange opplevde det å gå ut i media som utmattende, skamfullt og usikkert. Likevel opplevde flere også følelser av mestring og personlig heling ved å dele historien sin. Resultatene fra analysen viser at det positive ved en medieeksponering ofte veide opp for det negative hos informantene. Informantenes senvirkninger etter traumat kunne imidlertid føre til at de tiet om det de opplevde som utfordrende. Maktforskjellen mellom kilde og journalist forverret dette. Mange informanter opplevde det vanskelig å sette grenser for seg selv. Når de satte grenser fryktet de ofte negative reaksjoner fra journalistene. En slik frykt for sanksjoner fra journalisten, kombinert med et sterkt ønske om at mediasaken skulle offentliggjøres, kan utfordre kildens frie samtykke til medieprosessen. For å motvirke dette, er det nødvendig med økt bevissthet og kunnskap om sårbare kilder hos journalister og redaksjoner.

Emneord: Overgrepsutsatt, seksuelle overgrep, journalistikk, sårbare kilder, media, traumer

Abstract

This paper examines how victims of sexual abuse experience meeting the news media. It does this through thematic analysis of qualitative data gathered from 13 in-depth interviews with victims of sexual abuse, all who have been featured in the press. The paper attempts to answer the following research question: *How does victims of sexual abuse experience sharing their stories in the news media?* As there are little previous research on this source group within the field of journalism, the study utilizes research based on other source groups who also suffer from trauma, including relatives of victims of suicide and survivors of accidents and acts of terror. Concepts from the fields of ethics and sociology are used, in addition to concepts found in journalism studies. From this the thesis attempts to better understand a source group which rarely have been featured and mentioned in journalism research and in the public. The results show that the experiences of victims of sexual abuse in meeting the news media, varies depending on several factors. Amongst which are the sources' previous experiences with meeting journalists, their personal connection to the story that is being told, and the sources' personal motivation for talking to the news media. Most of the informants in this study experienced the personal meeting with the journalist as positive. Experiences with the working process, including the interview and the production of the news story, was more varied, however. Many recalled feelings of exhaustion, shame, and uncertainty. This was coupled with feelings of achievement and personal healing and growth. I interpret this as meaning that the positive experiences of meeting the news media, weighed up for the negative experiences of the participants in this study. This can be explained from the participants significant connection to the story the journalist is writing, and their strong sense of motivation for meeting the news media initially. The trauma experienced by the participants could in turn lead to them keeping quiet about aspects of the meeting that they found challenging or negative. Differences in power between journalist and source, worsened this fact. Many participants found it difficult to set boundaries for themselves in meeting journalists. And when they did so, they feared repercussions. Such fear of sanctions from the journalist, combined with a strong wish for the news story to be made, could challenge sources' consent to take part in news production. To remedy this, it is necessary to increase knowledge and awareness of the situation of vulnerable sources amongst journalists.

Keywords: Sexual abuse victim, sexual assault, journalism, vulnerable source

Forord

Først og fremst vil jeg rette en stor takk til informantene som har deltatt i denne studien. Hos dere ble jeg møtt med en åpenhet som er grunnen til at denne oppgaven i det hele tatt kunne bli til. Dere gav tålmodig av tiden og kunnskapen deres, slik at jeg kunne få det jeg trengte.

Tusen takk.

Veileder Tine Ustad Figenschou fortjener likefullt en stor takk. Denne oppgaven har tatt for seg en utfordrende og sensitiv tematikk. Å kunne drøfte oppgavens retningsvalg og innhold med deg har vært utrolig verdifullt.

Takk til familie, venner og kolleger som (til en viss grad) aksepterte trott klaging over skriving og progresjon.

Og takk til Fritt Ord for støtten som gjorde det mulig å reise ut av Oslo for å gjøre personlige intervjuer med informantene.

Håkon Benjaminsen

Oslo, februar 2022

Innholdsfortegnelse

1	INTRODUKSJON	1
1.1	INNLEDNING	1
1.2	PROBLEMSTILLING	2
1.3	OPPBYGGING	2
2	TEORETISK RAMMEVERK	3
2.1	SEKSUELLE OVERGREP I SAMFUNNET	3
2.2	MEDIAS DEKNING AV SEKSUELLE OVERGREP	4
2.1.1	KRIMINALJOURNALISTIKK OG SEKSUELLE OVERGREP I MEDIA	4
2.2.2	ET SÅRBART MØTE	5
2.3	ETISKE VURDERINGER	8
2.3.1	EN UTILSTREKKELIG PRESSEETIKK?	8
2.3.2	DEN ETISKE JOURNALIST	9
2.3.3	ETIKK I PRAKSIS	12
2.4	MØTET MELLOM KILDE OG JOURNALIST	13
2.4.1	JOURNALISTENS VURDERINGER	13
2.4.1.1	DEN IDEALISERTE KILDE: USKYLDIG, SÅRBAR OG KVINNE	14
2.4.1.2	KILDEØKONOMIEN	16
2.4.1.3	JOURNALISTENS MAKTFORSTÅELSE	17
2.4.2	KILDENS VURDERINGER I MØTE MED MEDIA	19
2.4.2.1	MOTIVERENDE ÅRSAK	19
2.4.2.2	Å FORTELLE EN HISTORIE	20
2.4.2.3	RESTITUSJONS NARRATIVET	21
2.4.2.4	VITNESBYRDET OG EGENHISTORIEN	22
2.4.2.5	ULIKE FORVENTNINGER OG ULIKE HISTORIER	23
2.4.2.6	NÅR BØR HISTORIEN FORTELLES?	25
2.4.3	Å NAVIGERE OVERGREPSPROBLEMATIKKEN, SOM UTSATT OG JOURNALIST	27
2.4.3.1	FACE-WORK OG DEN SEREMONIELLE ORDEN	27
2.4.3.2	STIGMA	28
2.4.3.3	OFFER ELLER OVERLEVER?	30
2.4.3.4	VOLDTEKTSMYTER	31
2.4.3.5	OFFERET I NYHETSBIKDET	32
3	METODE	34
3.1	GJENNOMFØRING	34
3.1.1	DYBDEINTERVJUET	34
3.1.2	INFORMANTUTVALGET	35
3.1.3	INTERVJUET	37
3.1.4	TEMATISK ANALYSE	39
3.2	ETISKE VURDERINGER OG PERSONVERN	39
3.3	GYLDIGHET OG GENERALISERBARHET	43
4	ANALYSE	45
4.1	INFORMANTENES BAKGRUNN OG PERSONLIGE MOTIVASJON	45
4.1.1	SKAM, STIGMA OG HELING	45
4.1.1.1	HELINGSPROSESSEN	46
4.1.1.2	SKAM OG STIGMA	48
4.1.2	MOTIVERENDE ÅRSAKER	49
4.1.2.1	HJELPE ANDRE OVERGREPSUTSATTE	50
4.1.2.2	TA KONTROLL OVER EGEN HISTORIE	52
4.1.2.3	SPRE INFORMASJON OM OVERGREPSTEMATIKKEN OG HINDRE NYE OVERGREP	54
4.2	ØNSKER OG FORVENTNINGER: DET PERSONLIGE MOT DET PROFESJONELLE	56

4.2.1	BEHOV FOR KONTROLL OG FORUTSIGBARHET: «JEG SETTER MEG ALDRI INNERST».....	56
4.2.2	VURDERINGER AV KONSEKVENSER: «JEG VISSTE IKKE HVOR SYK JEG VAR»	58
4.2.3	TANKER OM EGEN FREMSTILLING: OFFER ELLER OVERLEVER	60
4.2.4	ØNSKEDE EGENSKAPER HOS JOURNALIST: «VIS AT DU BRYR DEG»	62
4.3	MØTET MELLOM JOURNALIST OG KILDE: «HODET PÅ BLOKKEN»	64
4.3.1	FAKTISKE EGENSKAPER HOS JOURNALIST: «KJEMPEGIRA».....	65
4.3.1.1	MØTTE INFORMANTEN SOM ET MEDMENNESKE	65
4.3.1.2	GAV INFORMANTEN KONTROLL	67
4.3.1.3	FORUTINNTATTE HOLDNINGER	68
4.3.1.4	MANGLENDE HENSYN TIL KILDE.....	70
4.3.2	INTERVJUET: «BLOD, SVETTE OG TÅRER»	72
4.3.2.1	EN KREVENDE OG SMERTEFULL PROSESS	72
4.3.2.2	ET ROM TIL Å TALE OG BLI MØTT	75
4.3.3	MAKT OG GRENSER: «DET VAR STORT Å SI NEI»	76
4.3.3.1	UTFORDRENDE Å SETTE GRENSER	77
4.3.3.2	MAKT I SMÅ OG STORE SAKER: «BESKYTTERPARADOKSET».....	80
4.4	TIDEN ETTER PUBLISERING	81
4.4.1	REFLEKSJONER OM PROSESS OG SLUTTPRODUKT: «DET KOKTE LITT BORT».....	81
4.4.1.1	POSITIVE FØLELSER	81
4.4.1.2	NEGATIVE FØLELSER	83
4.4.2	TILBAKEMELDINGER OG REAKSJONER: «KUNNE IKKE FORESTILLE MEG EFFEKTEN»	84
4.4.2.1	STORT SETT POSITIVE TILBAKEMELDINGER	84
4.4.2.2	... MEN UTFORDRENDE Å TA IMOT	86
4.4.3	INFORMANTENES AVSLUTTENDE REFLEKSJONER: «EN START PÅ NOE»	87
5	OPPSUMMERENDE REFLEKSJONER	89
5.1	KONKLUSJON	89
5.2	TRE UTFORDRENDE ASPEKTER VED ET SÅRBART MØTE	91
5.3	FORSLAG TIL VIDERE FORSKNING	91
5.4	STUDIENS BIDRAG TIL FORSKNINGSFELTET OG TIL JOURNALISTIKKEN.....	92
6	LITTERATUR	93
7	VEDLEGG	98
7.1	VEDLEGG 1: SAMTYKKESKJEMA	98
7.2	VEDLEGG 2: INTERVJUGUIDE	103

1 Introduksjon

1.1 Innledning

I en journalistisk hverdag hvor personlige historier gis stadig mer fokus, er kunnskap om kildene som journalister møter svært viktig. Dette gjelder spesielt når kildene er mennesker som har opplevd traumer – som vold, overgrep eller ulykker – og som kan slite med senvirkninger av dette. Å ha forståelse for hvorfor traumeutsatte mennesker kan oppsøke pressen, og hvordan de opplever møtet med journalistene, er viktig for at pressen skal være i stand til å lage kritisk og konstruktiv journalistikk om temaer som berører mange, og like viktig, for å sikre at pressen ikke trækker over kildenes grenser.

Stemmene til overgrepsutsatte personer er fremdeles sjelden vare i offentligheten. Innen medieforskningen har det historisk vært journalistikkens innhold, medarbeidere, miljøer og arbeidsmetoder som har stått i fokus. Enkeltpersonene som pressen møter i sitt arbeid har blitt lite forsket på. Kilder og publikum har istedet blitt studert i lys av perspektivene til redaktører og journalister, enn i lys av egen rolle. Palmer (2018) påpeker paradokset ved at medieforskningen selv gjør det den ofte kritiserer journalistikken for å gjøre: altfor mye plass gis til de «samme gamle, mektige kildene, mens stemmene til vanlige borgere forblir dempet» (Palmer 2018: 11). Dette perspektivet er imidlertid i endring. Det blir tydelig gjennom studier av Palmer, Duckert og Karlsen (2017), Glad et al. (2018) og Forsberg (2019). Her settes kildens perspektiver og erfaringer i fokus. En målsetning for denne studien er å bidra til det samme.

Inspirasjonen til masteroppgaven kom fra min egen bakgrunn som journalist, og senere, som kommunikasjonsrådgiver ved Støttesenter mot incest og seksuelle overgrep i Oslo (SMISO Oslo). Gjennom denne bakgrunnen møtte jeg ofte personer som hadde blitt utsatt for seksuelle overgrep som enten ønsket å dele sin historie i media, eller som hadde blitt kontaktet av journalister som ville skrive om deres overgrepssak. Ved SMISO Oslo så jeg på nært hold hvordan opplevelsen av å møte journalister kunne ha store ringvirkninger for den overgrepsutsatte. Jeg ønsket derfor å vite mer om hvorfor personer utsatt for seksuelle overgrep kunne velge å gå ut i media, og hvordan de opplevde møtet med journalister og medieomtalen som fulgte. Dette ønsket om å lære mer om menneskelige opplevelser gjorde at valget av oppgavens metode falt på det kvalitative. Jeg var samtidig bevisst på ikke å lene

meg for mye på bakgrunnen som inspirerte denne masteroppgaven, men heller gå inn med et åpent sinn, villig til å feile og lære underveis.

1.2 Problemstilling

Denne oppgaven vil forsøke å besvare følgende problemstilling:

- 1. Hvordan opplever overgrepsutsatte å dele egne erfaringer i mediene?*

Problemstillingen konkretiseres ytterligere ved tre spørsmål:

- 1.1 Hvorfor velger overgrepsutsatte å gå ut i media med sin historie?*
- 1.2 Hvordan opplever overgrepsutsatte møtet med journalisten?*
- 1.3 Hvordan opplever overgrepsutsatte arbeidsprosessen og sluttresultatet?*

1.3 Oppbygging

Kapittel 1 gjør rede for studiens problemstilling og oppgavens oppbygging. I kapittel 2 legges oppgavens teoretiske rammeverk frem. Her gis en generell innledning om eksisterende kunnskap om traumeutsatte kilder i journalistikken og om seksuelle overgrep historiske plass i pressen. Deretter trekkes inn begreper og konsepter som belyser ulike sider av informantenes situasjon fra journalistiske, etiske og sosiologiske perspektiver. Kapittel 3 beskriver oppgavens arbeidsprosess og metode, datainnsamling og koding. I kapittel 4 blir det empiriske materialet presentert som funn og analyse. Presentasjonen av analysen er fordelt over fire kapitler, som beskriver følgende deler av informantenes møte med pressen:

- 4.1 Informantenes bakgrunn og motivasjon for å gå ut i media
- 4.2 Informantenes ønsker og forventninger til medieeksponeringen
- 4.3 Informantenes møte med journalistene – intervju og arbeidsprosess
- 4.4 Publisering og tiden etter – reaksjoner, tilbakemeldinger og konsekvenser

Kapittel 5 avslutter oppgaven med konkluderende refleksjoner, vurderinger av studiens bidrag til forskningsfeltet, og forslag til videre forskning.

2 Teoretisk rammeverk

2.1 Seksuelle overgrep i samfunnet

Seksuelle overgrep er et omfattende samfunnsproblem. Beregninger for hvor mange i Norge som blir utsatt for overgrep varierer. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) anslår at omkring 20% av kvinner og 8% av menn blir utsatt for en form for seksuelle overgrep før fylte 18 år (NKVTS, u.å.). Thorsen (2014) fant at 9% av kvinner og 1% av menn i Norge blir utsatt for voldtekt mellom fylte 18 og 75 år (Thorsen 2014: 106). Denne statistikken har endret seg lite de siste 30 årene og samsvarer med tilsvarende internasjonale studier (NKVTS, u.å.).

Det er samtidig godt dokumentert at personer utsatt for seksuelle overgrep – som barn og som voksne – kan oppleve betydelige psykiske og fysiske senvirkninger. Dette inkluderer depresjon, angst, spiseforstyrrelser, eller seksuelle problemer. Overgrepsutsatte opplever også økt risiko for selvmordsforsøk eller selvmord (Steine et. al. 2012).

Studier av personer som har blitt utsatt for seksuelle overgrep som barn har vist at det i snitt tar over 17 år før personen forteller om overgrepet til andre. Faktorer som ligger bak latenstiden (tiden det tar fra overgrepet blir begått til den utsatte forteller) kan være sterk frykt for ikke å bli trodd; mangel på ord eller begreper til å forklare hva som har skjedd; fortrenkning; og følelser av skyld og skam. Jo lengre latenstid, jo sterkere kunne personen oppleve senvirkninger som de nevnt over. Det samme kan gjelde hvis personen utsettes for overgrep av en person som står den nær, for eksempel en forelder eller en slektning (Steine et. al 2016: 893-895).

Gitt omfanget av seksuelle overgrep i samfunnet kan det argumenteres for at pressen har et ansvar for å belyse temaet. Dette gjelder både for å hindre at overgrep blir begått, og for å avstigmatisere tematikken som helhet, og dermed gjøre det litt lettere for overgrepsutsatte å forholde seg til traumet de har blitt utsatt for.

2.2 Medias dekning av seksuelle overgrep

2.1.1 Kriminaljournalistikk og seksuelle overgrep i media

Til tross for det omfattende omfanget av seksuelle overgrep i samfunnet, har mediene hatt et varierende fokus på temaet de siste hundre årene. Medias dekning av seksuelle overgrep kan plasseres innenfor flere journalistiske sjangre. Den vanligste sjangeren er kriminaljournalistikk (Grøndahl, Sandbukt & Kristoffersen 2021: 3). Dette er en sjanger som kan ses i lys av journalistikkens klassiske «samfunnsoppdrag», der journalisten skal ta tak i utfordringer til vanlige borgere og stille krav til styresmaktene (Røssland 2003: 29). Den norske pressens fokus på kriminaljournalistikk har likevel vært varierende. For populærpressen var sjangeren et fokusområde, ledet an av VG og Dagbladet; den mer seriøse pressen (som ofte inkluderte Aftenposten og NRK) kunne være mer tilbakeholden. Men oppfatningen om hva kriminaljournalistikk var og kunne bli endret seg gjennom 1980- og 1990-årene. Fra å bli ansett som sensasjonsrik og «useriøs», har statusen til sjangeren steget betraktelig (Brurås 2009: 60-62).

Historisk har dekningen av seksuelle overgrep hatt et preg av det sensasjonelle. Internasjonalt kunne redaksjoner anse tematikken som «rennesteinjournalistikk» (Gearing 2019: 55). I det som ofte var mannsdominerte nyhetsredaksjoner, kunne saker om seksuelle overgrep, spesielt mot barn, bli ansett «myke nyheter». Ofte var det kvinnelige journalister som fikk jobben med å dekke slike saker. Men gjennom 1990-årene ble det publisert en rekke omfattende mediasaker om seksuelle overgrep. Gearing peker på at det var på denne tiden journalistikken også begynte å gi resultater ved at overgripere ble stilt til ansvar. Store overgrepssaker i media kunne nå tiltrekke seg store lezerskarer, ofte fra hele verden (Gearing 2019: 54-55).

Til tross for at saker om seksuelle overgrep både kan bli godt lest og gi konsekvenser for utsatte og overgripere, fant Berentsen (2021) at norsk presses dekning av seksuelle overgrep falt markant i årene fra 2010 til 2020. Hun viser at over halvparten av sakene omhandler voldtekt, og at representanter fra politi eller juridisk forsvar står blant de klart mest brukte kildene i slike saker. Hun peker samtidig på at nærmere halvparten av mediasakene i perioden hun undersøkte hadde en lengde på under 300 ord (Berentsen 2021: 42-47). Dette samsvarer med funn fra Grøndahl, Sandbukt og Kristoffersen (2021), som viser at majoriteten av nyhetssaker om seksuelle overgrep er notiser eller små artikler. De viser

også at få mediasaker er vinklet mot løsninger eller tiltak mot overgrep (Grøndahl, Sandbukt & Kristoffersen 2021: 10-11).

Dette betyr imidlertid ikke at norsk presse ikke tar tak i seksuelle overgrep som samfunnsproblemet det er. Sletteland (2018) viser at norsk presses fokus og oppsøkende journalistikk var én av grunnene til at Metoo-kampanjen fikk gjennomslaget det hadde i Norge. Et spesielt interessant aspekt ved norsk presses dekning av Metoo, var hvordan mange medier la frem forslag til tiltak for å endre holdninger og rutiner i samfunnet (Sletteland 2018: 148). Sletteland påpeker at norsk presse dekket Metoo i stor grad som et arbeidslivsproblem, og dermed lå flere av problemstillingene allerede innenfor etablerte juridiske og institusjonelle rammeverk. Det kan ha gjort det lettere for journalister å peke på nødvendige endringer, argumenterer hun. Personfokuset var også mindre i Norge enn i andre land, blant annet Sverige og USA. Selv om også norske medier hadde omfattende dekning av enkeltpersoner, inkludert sakene rundt Trond Giske, Kristian Tonning Riise og Ulf Leirstein (Sletteland 2018: 144).

Den omfattende dekningen av Metoo i norsk presse ser imidlertid ut til å være unntaket, enn regelen. Grøndahl, Sandbukt og Kristoffersen (2021) argumenterer for at interessen for seksuallovbrudd fremdeles er liten blant norske journalister og redaktører, sammenlignet med annen type kriminalitet. Den forsiktige linjen som har preget kriminaljournalistikk historisk, ser dermed ut til å fremdeles gjelde dekningen av seksuelle overgrep i norsk presse (Grøndahl, Sandbukt & Kristoffersen 2021: 12-13).

2.2.2 Et sårbart møte

Ettersom personer utsatt for seksuelle overgrep lenge har vært underrepresentert i nyhetsbildet og i medieforskningen, har vi lite kunnskap om hvorfor denne kildegruppen kan velge å dele sine erfaringer i media; likefullt vet vi lite om hvordan de opplever møtet med journalister. Det vi derimot har kunnskap om, er hvordan en rekke andre grupper som har blitt utsatt for traumer opplever sine møter med media.

I Norge har Glad et al. (2017) sett på hvordan overlevende etter terrorangrepet på Utøya opplevde deres møter med media. Englund, Forsberg og Saveman (2013) har studert mediedekningen av overlevende etter togulykker i Sverige. Og Walsh-Childers, Lewis og Neely (2011) har sett på journalisters møter med overlevende og pårørende etter skytingen ved Virginia Tech i USA. Forsberg (2019) har sett på etiske dimensjoner ved pressens møter

med pårørende etter dødsfall. Og Palmer (2018) i USA har gjennomført en omfattende studie av «vanlige folks» møter med media.

Fra studiene nevnt over tegnes det et bilde av hva traumeutsatte kilder ønsker fra møter med journalister, og hvordan de opplever slike interaksjoner. Og det er klart at sårbare kilder opplever både positive og negative møter med media. For mange kan det å stå frem i media etter en traumatisk hendelse oppleves helende og hjelpende for både dem selv og andre. I tilfeller der den traumeutsatte blir møtt med respekt og omsorg fra journalisten ser det ut som interaksjonen i stor grad oppleves positivt. Mange sårbare kilder kan synes det godt å bli lyttet til og tatt på alvor (Walsh-Childers, Lewis & Neely 2011: 199). Flere studier påpeker samtidig at måten journalisten opptrer som person kan være svært viktig for sårbare kilder, der mange kilder kan sette pris på at journalisten tørr å være personlig i møte med dem og, i noen tilfeller, trer ut av journalistrollen og prøver å være et medmenneske (Walsh-Childers, Lewis & Neely 2011: 200; Englund, Forsberg & Saveman 2013: 27; Forsberg 2019: 199). Dette kan videre føre til at traumeutsatte kilder opplever møter med pressen som terapeutiske, og i noen tilfeller knytter sterke bånd til journalisten (Forsberg 2019: 202).

Flertallet av erfaringene i studiene nevnt over var likevel, om ikke direkte negative, så kritiske til hvordan journalister møter traumeutsatte. Ofte oppleves de første henvendelsene og de innledende møtene mellom journalist og kilde som negativt. For eksempel ved hendelser av sterk nyhetsverdi kan journalister nærmest kjempe om tilgang til kilder, noe som kan gjøre situasjonen stressende og overveldende for kildene. I et sterkt mediekjør kan journalister også bli «blinde» på kildens behov (Walsh-Childers, Lewis & Neely 2011: 198-199). I studien til Englund, Forsberg og Saveman (2013) ser vi at kilder kan møte journalister som ikke tar et nei for et nei. Noen melder om journalister som generaliserer eller overdriver i mediasakene. Glad et al. (2017) viser til overlevende etter terrorangrepet på Utøya som opplevde journalister som respektløse og ufølsomme; noen kilder fortalte at de følte de ikke hadde noe annet valg enn å svare på journalistens spørsmål. Forskerne peker her på konkurranse mellom mediehus som en grunn til at journalister kan presse litt ekstra på i møte med sårbare kilder; videre kan mange journalister ha lite erfaring med å møte traumeutsatte og med å vurdere etikken som hører med i slike interaksjoner (Glad et al. 2017: 1663). At journalister utløser følelser av stress og angst var vanlig blant mange kilder, både de utsatt for traumer og andre (Englund, Forsberg og Saveman 2013: 27-28).

For de kildene som utvikler en god relasjon til journalisten kan det videre oppleves utfordrende å sette grenser (Palmer 2018: 51). Ved slike tilfeller hvor sårbare kilder knytter et

personlig bånd til journalisten, kan kilden sitte igjen med en følelse av å bli etterlatt eller glemt når saken er ferdig. Forsberg (2019) beskriver dette på følgende måte: jo mer hensynsfull og imøtekommende en journalist er overfor en kilde, jo større er sjansen for at kilden føler seg forlatt når arbeidet er over (2019: 202). Jeg velger å kalle dette *omsorgsparadokset*.

Relasjonen mellom traumeutsatt kilde og journalist vil stå sentralt i denne oppgaven. Journalistisk etikk vil være en annen viktig grunnstein. Et av de sentrale etiske spørsmålene journalister møter er hvordan man kan formidle informasjon som anses viktig for offentligheten samtidig som man minimerer potensielle skader eller ettervirkninger mot personer involvert i nyhetsverdige hendelser (Walsh-Childers, Lewis & Neely 2011: 192). Dette dilemmaet kan bli synlig ved katastrofer, ulykker og terrorangrep – eller saker om seksuelle overgrep – der offentlighetens rett og behov for informasjon kan kollidere med menneskene utsatt for tragediene.

Men for personer utsatt for traumer kan tiden etter tragedien oppleves overveldende og kaotisk. For mange kan sterke senvirkninger eller retraumatiserende minner prege hverdagen. I de tilfellene der journalister møter kilder umiddelbart etter traumatiske hendelser kan kilden være så sterkt preget at de ikke forstår eller klarer å forholde seg til det som skjer i intervjusituasjonen (Forsberg 2019: 200; Palmer 2018: 59). Vedkommende trenger derfor tid til å gjenvinne en følelse av trygghet og kontroll i livet sitt før den kan gå videre med helingsprosessen (Glad et. al. 2017: 1663). Og alle kilder, ikke bare personer utsatt for traumer, vil oppleve stor medieinteresse som stressende. Mange, poengterer Duckert og Karlsen (2017), føler på et sterkt tap av kontroll, og ved mer kritisk mediedekning, avmakt og urettferdighet, spesielt hvis oppslag ble sentrert rundt personlige karakteristikk, verdier og holdninger (Duckert & Karlsen 2017, s. 30-41).

Walsh-Childers et al. argumenterer derfor for at journalister har et større etisk ansvar når de skal møte mennesker som har opplevd traumer enn andre kildegrupper, nettopp da denne gruppen kan være «endret følelsesmessig» som følge av traumet (2011: 194). Men sårbare kilders behov kolliderer samtidig med journalistikkens arbeidsmetoder og nyhetssyklusens krav (Forsberg 2019: 203). Og møtet mellom sårbar kilde og journalist vil uansett til en viss grad bære preg av disse to vidt forskjellige verdene. Og selv om det er mulig at kilders oppfatninger av journalister kan endre seg fra det negative til det positive underveis i arbeidsprosessen (Englund, Forsberg & Saveman 2013: 28-29), blir det tydelig at

journalister risikerer å forverre allerede utfordrende situasjoner for sårbare kilder, selv når de holder seg innenfor rammene for hva journalistisk yrkespraksis og -etikk krever.

I de kommende kapitlene skal de etiske perspektivene i pressen vurderes nærmere; først ved å adressere journalistens perspektiv, og hvordan denne gruppen kan arbeide opp mot – og sammen med – sårbare kilder, fulgt av en diskusjon rundt de ulike partenes forståelse av makt i møtet mellom journalist og kilde. Dette blir fulgt av en diskusjon rundt kildens ståsted, og hvilke vurderinger og ønsker denne kan ta med seg inn i interaksjonen med media.

2.3 Etiske vurderinger

2.3.1 En utilstrekkelig presseetikk?

I Norge er pressens profesjonsetikk i hovedsak regulert av pressen selv gjennom Vær Varsom-plakaten, som håndheves av Pressens faglige utvalg (PFU). Denne selvreguleringen gjort av journalister mot journalister, går primært ut på at PFU behandler klager på journalisters adferd eller redaksjoners publiseringer. Spørsmålet som må besvares er ofte hvorvidt utvalget mener en aktør i profesjonen har brutt «god presseskikk» (Brurås 2009: 9). Men PFU er imidlertid mer enn bare et klageorgan – det representerer «den institusjonaliserte presseetikken i Norge». Men gitt utvalgets arbeid og at den endelige «dommen» i stor grad består av en «standardisert uttalelse», kan pressens etiske grunnlag likevel fremstå noe uklart (Brurås 2009: 11-12). Brurås løfter dermed spørsmålet om hvorvidt visse aspekter ved journalistisk etikk egentlig blir vektlagt godt nok i praksis (2009: 146).

Et spørsmål som kan vurderes ut fra dette, er pressens «rett» til å krenke. Her er det opplagte forskjeller mellom hva en person selv kan oppleve, og hva et rettssystem (eller et PFU-utvalg) kan definere. En studie om presseetikk og personvern i Storbritannia blant annet fant at respondentene i stor grad mente «helt uskyldige» personers rett til personvern og beskyttelse var absolutt, og at journalister dermed burde avvente med å kontakte ofre og sårbare personer (Walsh-Childers, Lewis & Neely 2011: 203).

Nettopp her har PFU blitt kritisert for å være for «jussifisert», der utvalget fokuserer i stor grad på rettslige prinsipper og hva som er målbart – enten har man brutt god presseskikk, eller så har man ikke (Brurås 2009: 10). Brurås peker på at flere i dag mener denne «regeletikken» er utilstrekkelig i møte med enkeltmennesker i krise (2009: 127).

Hva er så denne «regeletikken»? Innen journalistikken har etikk historisk tatt form av det Walsh-Childers, Lewis og Neely kaller *rettferdighetsetikk* (morality of justice) – en profesjonsetikk preget av et ideal av objektivitet og avstand til kilde og tema, der journalistens påberopte «samfunnsoppdrag» står i fokus (Walsh-Childers, Lewis & Neely 2011: 194; Brurås 2010: 51). Dette er et tankesett tett knyttet til den klassiske journalistiske yrkesforståelsen der pressen legitimeres gjennom rollen som «den fjerde statsmakt». Som mellommann mellom myndighetene og folket skal journalisten informere, debattere og kritisere, og den skal gjøre dette med frihet til å selv velge hva som skal publiseres. Bjerke (2010) argumenterer for at rettferdighetsetikken slik sett må forstås mer som en «etisk fordring», da lovfesting eller «forpliktelse» ville undergrave pressens «samfunnsoppdrag», frihet og rettigheter (Bjerke 2010: 71). Etikk i journalistikken er dermed en «selvpålagt forpliktelse», der journalister selv har relativt stor frihet til å vurdere hvordan «forpliktelsen» skal overholdes (Brurås 2010: 62). Rettferdighetsetikken er dermed en *samfunnsetikk* forankret i liberalistiske ideer om mediefrihet og demokrati, og det er ut fra dette at Brurås spør hvorvidt regeletikken kan være utilstrekkelig når journalister møter enkeltmennesket som *person*, ikke som aktør eller representant for en organisasjon eller tema. I hans studie av PFU-uttalelser om kriminaljournalistikk fra 1972 til 2006 finner han at hensynet til enkeltmennesket i stor grad er til stede i arbeidet til journalister, men det er underordnet andre hensyn – ofte i tilfeller der saker har «samfunnsmessig betydning» eller der publikums «informasjonsbehov» er stort nok (Brurås 2010: 105-106). Igjen er det pressen selv som gjør vurderingen av dette. Presseetikken kan dermed ha behov for sterkere «teoretiske begrunnelser», argumenterer han. I møte med nye, digitale kommunikasjonsflater og i en tid hvor det fokuseres mer på det personlige enn det politiske, blir dette behovet tydelig (Brurås 2010: 111).

2.3.2 Den etiske journalist

Til tross for at de fleste journalister har god, etisk yrkesforståelse, kan mediehverdagens arbeidsstrukturer og tidspress gjøre det utfordrende å møte kilder på en god måte og at utførelsen av det journalistiske arbeidet overfor kildene kan være inkonsistent (Forsberg 2019; Glück 2016; Duncan & Newton 2010). Både journalister og kilder kan her føle på usikkerhet og stress i møte med etisk kompliserte situasjoner der journalisten som yrkesutøver og journalisten som person kolliderer (Duncan & Newton 2010: 442; Glück

2016: 893). Men der journalisten kan anse sin rolle som en nøytral og profesjonell «tilskuer», og dermed som yrkesutøver (Eide 1998: 130), viser Forsberg at mange sårbare kilder kan fokusere på journalisten som person (2019: 202). I likhet med Brurås nevnt tidligere viser flere studier derfor til behovet for en mer empatisk profesjonsetikk, og en yrkesforståelse hvor omtanke og respekt står sterkere – om enn for visse deler av journalistikken.

Flere løfter her *relasjonsetikk* som aktuelt for journalistikken, spesifikt gjennom nærhetsetikken og omsorgsetikken. Disse tar utgangspunkt i forholdet mellom enkeltindivider, og legger til grunn viktigheten av å anerkjenne behovene til *Den andre* (Brurås 2010: 97; Forsberg 2019: 195). Møtene i seg selv formes av en gjennomgående tillit mellom unike og uerstattelige medmennesker som tar hverandre på alvor (Brurås 2009: 129). I relasjonsetikken er det imidlertid ikke bare journalisten som skal møte kilden med tillit og som skal ta han eller henne på alvor; journalisten er selv unik og må møtes med tillit tilbake. Jeg lener meg primært på Brurås for min forståelse av relasjonsetikk i denne oppgaven. Han har etter tur tatt utgangspunkt i verkene til samtidsfilosofene Løgstrup og Levinas (Brurås 2010: 97).

For hva nærhetsetikk og omsorgsetikk kan bety i praksis, viser Duncan og Newton (2014) til det de kaller et *etisk samarbeid*. De legger vekt på *kontekst, samtykke og kontroll* som et mulig grunnlag for hvordan journalister kan møte sårbare kilder på en god måte, samtidig som journalisten selv kan arbeide så effektivt som mulig. Her viser *kontekst* til viktigheten av å vurdere hvordan man møtes, hvilken type kontakt man har, og hva dette kan bety for kilden. *Samtykke* viser til ansvaret journalisten har for å sikre at kilden har et godt grunnlag for å gi et reflektert samtykke til journalisten, noe som inkluderer hvilke mulige konsekvenser det å gå ut i pressen kan ha for vedkommende. *Kontroll* handler om at journalisten bør vurdere å gi kilden noe av kontrollen i intervjusituasjonen og utformingen av saken (Duncan & Newton 2014: 69-70). Hollings (2011) presenterer en lignende metode gjennom hans *informert-forpliktelsesmodell* (2011: 84). Modellen gir et rammeverk som kan veilede journalisters møter med sårbare kilder og deler i stor grad mye av hva Duncan og Newton presenterer. Den informerte-forpliktelsesmodellen er derimot interessant ved at den går et skritt lenger og argumenter for viktigheten av *forpliktelse og investering* for å opprettholde gode møter mellom journalist og kilde. Ved *forpliktelse* mener Hollings viktigheten av at journalisten holder det en lover og jobber for å både forstå og fortelle kildens historie til den grad det er mulig. Ved *investering* viser han til at journalisten må være

villig til å sette av nødvendig tid og kapasitet til å jobbe med saken og kilden, samt gjøre seg selv sårbar overfor kilden og dens historie (Hollings 2011: 83).

Relasjonsetikk som yrkesetikk har samtidig fått motbør. Primært gjelder dette argumentet om at relasjonsetikk ikke kan anvendes godt nok i den offentlige sfæren. Som tidligere nevnt har journalistikkens samfunnsoppdrag og objektivitetsideal lagt som et fundament for journalistisk praksis. Pressen driver *massekommunikasjon* og målet er oppfylle en samfunnsfunksjon. Journalister arbeider ut fra dette med et kritisk blikk og en overordnet agenda, og de vil generalisere og kategorisere i sakene de lager. Bygging av relasjoner til enkeltmennesker går dermed ikke alltid overens med dette. Selv om enkeltmennesker vil kunne møtes og hjelpes av pressen, noe også Vær Varsom-plakaten understreker ved punktet om at pressen skal «beskytte enkeltmennesker og grupper mot overgrep eller forsømmelser», er ikke pressens mål å *møte enkeltmennesker* (Pressens faglige utvalg, 2021). Den profesjonelle avstanden må opprettholdes for at pressen skal kunne ivareta sin samfunnskritiske funksjon (Brurås 2009: 133). Noen vil videre hevde at en journalist umulig kan møte alle kilder med tillit og omsorg, og som Brurås påpeker: «Nærhetsetikkens møte skjer med tillit og uten baktanker. Journalistikkens møte skjer uten tillit og med baktanker» (2009: 133).

Objektivitetsidealet og pressens fokus på avstand til kildene har likefullt fått kritikk i nyere tid. I møte med mennesker i nød eller sårbare personer argumenterer Duncan og Newton for at det kan være riktig av journalister å tre ut av den upartiske rollen og bli et mer aktivt medmenneske (Duncan & Newton 2014: 71). Ideen om å handle moralsk i møte med traumeutsatte kan videre beskytte journalisten selv mot traumer og senvirkninger som hun kan møte i dekningen av utfordrende tematikk (Duncan & Newton 2014: 72), enten det er naturkatastrofer, selvmord eller seksuelle overgrep. Også Forsberg legger vekt på journalistens medmenneskelige rolle, både for at kilden skal ha et så godt møte som mulig med journalisten, men også da journalisten selv kan oppleve et møte som traumatisk og videre sitte igjen med skyldfølelse ved ikke å legge fra seg journalistrollen og hjelpe de som trenger det (Forsberg 2019: 194). Palmer går et skritt lenger og argumenterer for at personlige møter mellom journalist og kilde, der journalisten viser at hun virkelig bryr seg om kilden og dens historie, faktisk kan bidra til å gjenoppbygge tillit til en stadig mer mistrodd presse (Palmer 2018: 216).

2.3.3 Etikk i praksis

Uavhengig av om journalisten jobber for å møte sårbare kilder på en god måte eller ei, kan pressens strukturer gjøre kildearbeidet utfordrende. Hinnant, Len-Ríos og Young (2013) viser at det kan være vanskelig for journalister å i det hele tatt finne og komme i kontakt med sårbare kilder. I deres studie av helsejournalisters bruk av kilder, kommer det frem at tidspress og saksvinkling kan gjøre kildearbeidet vanskelig (Hinnant, Len-Ríos og Young 2013: 547). Samtidig kan prosessen rundt å kontakte sårbare kilder i seg selv oppleves utfordrende og stressende for mange journalister og dette kompliseres av korte tidsrammer, få muligheter til refleksjon rundt arbeidet og mangel på oppfølging fra redaksjonene (Duncan og Newton 2010: 442). Journalistens usikkerhet rundt formålet med sensitive arbeidsoppgaver og tvetydighet rundt dens egen rolle kan gjøre vondt verre (Duncan & Newton 2010: 443-444), slik også Glad et al. påpekte innledningsvis. Samtidig er nyhetsproduksjon en kollektiv prosess; en relasjonsetikk som baserer seg på personlige møter der enkeltmennesker stilles ansvarlig overfor hverandre, kan bli utfordret i en nyhetssak som går gjennom en rekke medarbeidere – fra journalist til redaktør til desk. Forsberg viser her at strukturene i et mediehus kan skape avstand mellom journalist og kilder (2019: 199). I tilfeller journalisten selv møtte kilden på en god måte, kan senere redaksjonelle beslutninger fra andre i prosessen likevel trække over kildens grenser (Forsberg 2019: 202).

Det er dermed en viss enighet om at relasjonsetikk vanskelig kan anvendes på alle journalistiske prosesser, men at det finnes situasjoner som krever ekstra etiske vurderinger. Vanacker og Breslin (2006) mener relasjonsetikkens *fokus på det egne og unike* i seg selv gir rom for visse situasjoner hvor den kan anvendes. En slik «selektiv anvendelse» kan være mulig i visse sårbare møter, argumenterer de (Brurås 2009: 145).

Når er disse sårbare møtene? Brurås viser til tilfeller der «et ansikt blir synlig». Dette kan være når en person «brått befinner seg på den offentlige arena som et offer for en forbrytelse – eller som forbryter. Det skjer når noen rammes av ulykke (...)» (Brurås 2009: 134). I slike situasjoner har ikke journalisten bare makt over et tema, men over en persons liv (Brurås 2009: 135). Han beskriver dette som «unntakssituasjoner» der «kilden og objektet brått fremstår som seg selv – i en sårbar og kritisk situasjon». I slike tilfeller er ikke kilden lenger er en talsperson på vegne av et tema eller andre personer, men står frem i media som seg selv – et «unikt menneske» (Brurås 2010: 97).

Flere peker videre på at journalister som jobber med sårbare kilder bør ha dybdekunnskap om kildegruppen. Brurås løfter frem ideen om at medieinstitusjoner selv har et ansvar for å både sikre at mulige omsorgsmottakere blir sett og forstått, og at deres ansatte kan innta omsorgsposisjoner når dette er nødvendig (Brurås 2009: 139). Duncan og Newton viser til behovet for en større «profesjonell forståelse» for forholdene rundt sorg, traumer og tap. Man dekker ikke en fotballkamp uten å kunne spillereglene, påpeker de (Duncan & Newton 2014: 69). Gearing (2019) argumenterer for at prinsippet om å «gjøre ingen skade» må ligge fremst i alle møter med sårbare kilder, og at sårbare kilders liv og helse må prioriteres før dødlinjor og ønsker fra redaktører. Gearing mener journalisten (og andre medarbeidere i pressen) faktisk trenger *spesialistkunnskap* om feltene de dekker, for å kunne gjennomføre såkalte «traumeinformerte intervjumetoder» (Gearing 2019: 57).

Forsberg, i hennes studie av pårørende, tegner et lignende bilde og viser at journalister har et større etisk ansvar i møte med sårbare kilder, enn i «konvensjonelle intervjuer» (Forsberg 2019: 195). Hun argumenterer for at journalister, som ofte må jobbe innenfor korte tidsfrister og i konkurranse med andre medieorganisasjoner, kan føle press på å gjennomføre oppdrag de føler kan være «etisk tvilsomme og ubehagelige, både for dem selv og for personen som blir intervjuet» (2019: 194). Hun argumenterer for at samtykke, slik presentert ved Duncan og Newtons *etiske samarbeid* ikke nødvendigvis er nok ettersom sårbare kilder ikke alltid vil *være i stand* til å gi samtykke på et godt og informert grunnlag, ei i det hele tatt vurdere større livsbeslutninger. Gitt kompleksiteten av å jobbe med sårbare kilder er det derfor nødvendig med en høy grad av selvrefleksjon hos den individuelle journalisten, og innad redaksjonen (Forsberg 2019: 203). Men muligheten for selvrefleksjon i en hektisk mediehverdag er ikke alltid mulig (Duncan & Newton 2010: 443), som vi skal gå nærmere inn på i avsnittene under.

2.4 Møtet mellom kilde og journalist

2.4.1 Journalistens vurderinger

Uavhengig av om en journalist «opptrer etisk» eller ei, eksisterer det en klar maktskjevhet i forholdet mellom journalist og kilde (Palmer 2018: 76). Denne maktskjevheten blir synlig på en rekke ulike områder: gjennom pressens arbeidsmetoder og ideologi; gjennom partenes forventninger og ønsker til det journalistiske produktet; og gjennom sosial kompetanse.

I de kommende avsnittene adresseres dette nærmere. Først vurderes pressens arbeidsmetoder og strukturer opp mot sårbare og marginaliserte kilders situasjon. Her trekkes primært konseptet om *den idealiserte kilde* og i samme tråd, *uskyldighetshierarkiet*, samt *kildeøkonomien* frem. Det blir fulgt av en diskusjon rundt relasjonelle mellom kilde og journalist, og hva som ligger til grunn for dette møtet.

2.4.1.1 Den idealiserte kilde: Uskyldig, sårbar og kvinne

Journalistikkens kildebruk har opplevd et skifte fra det profesjonelle og autorative til det humane og personlige. Vanlige mennesker kommer stadig oftere til ordet som kilder i mediebildet (Hinnant, Len-Ríos & Young 2013: 539). Og selv om den tradisjonelle kilden med fagkunnskap og profesjonell bakgrunn på ingen måte er borte, blir det stadig vanligere at journalister bruker tid og krefter på å finne kilder med personlig tilknytning til sakene de jobber med (Hinnant, Len-Ríos & Young 2013: 545). I noen journalistiske sjangre er en slik personlig kilde (en case) nærmest blitt et krav for at en sak skal bli til, for eksempel i helsejournalistikken (Ytreberg & Thorbjørnsrud 2020a: 6182).

Dramatiske og emosjonelle historier egner seg godt til å fange leserens oppmerksomhet (Thorbjørnsrud & Ytreberg 2020b: 1097). En case kan gjøre en sak mer leservennlig og bidra til å vekke interesse og engasjement for historien som fortelles. Et menneskelig perspektiv kan videre gjøre kompliserte temaer mer forståelige og gi rom for at leseren selv kan tre inn i historien journalisten ønsker å fortelle – til den grad at han eller hun aktivt bryr seg om temaet eller historien som blir fortalt (Hinnant, Len-Ríos & Young 2013: 544). Et behov for å utløse *følelser* (emotion) hos leseren er med andre ord sentralt i journalisters bruk av vanlige mennesker som kilder (Wahl-Jorgensen 2016: 136).

Det er imidlertid ikke alle caser som vil ha en slik personlig effekt. Og det er langt ifra alle «vanlige mennesker» som er aktuelle som caser i media. Ytreberg og Thorbjørnsrud (2020a) viser at noen kildegrupper har relativt høy moralsk status sammenlignet med andre kilder. Denne moralske statusen kommer blant annet fra borgerrettighetsgrupper og kvinnebevegelsen fra 1960- og 1970-årene, der å dele personlige historier med sykdom ble et virkemiddel i kampen mot tradisjonelle hierarkier, ved for eksempel «autoritære, medisinske regimer». Å dele sin historie ble slik ansett som noe «godt» man gjorde for andre – fra et uskyldig og uselvvisk ståsted (Ytreberg & Thorbjørnsrud 2020a: 6183-6184). Å stå frem i offentligheten om noe som anses som stigmatisert – der kilden oppfattes som å stå frem på

vegne av andre – kan slik gi troverdighet og emosjonell tyngde til kilden og dens historie (Thorbjørnsrud & Ytreberg 2020b: 1097).

Dette setter imidlertid krav til kilden. Moeller (2002) viser til det hun karakteriserer som et *uskyldighetshierarki* når hun beskriver hvordan medieorganisasjoner forholder seg til potensielle kilder. Her karakteriseres blant annet barn, gravide kvinner og tenåringsjenter som kilder med potensielt stor innflytelse på leseren, mens unge gutter og menn kommer til sist. Hierarkiet er i stor grad formet ut fra hvem som antas å ha størst behov for beskyttelse og hvem som anses å være mest *uskyldig* (Moeller 2002: 49). Dette er en gunstig modell for journalister, påpeker Moeller, nettopp fordi kilder her kan plasseres inn i et karaktergalleri der hver deltaker har en tydelig gitt rolle (helten, skurken eller offeret) (Moeller 2002: 48). Alvorlig sykdom, en dramatisk historie og evnen til å kommunisere godt anses videre som viktige kriterier hos en slik kilde. Også kildens utseende kan være en viktig faktor (Thorbjørnsrud & Ytreberg 2020b: 1101-1102). Figenschou (2017) peker videre på at karisma og sårbarhet vektlegges som viktige karakteristikk av mediene (2017: 244). Uskyldighetshierarkiet gir et godt bilde av hva journalister kan vurdere som nødvendige kriterier for kildene deres, selv om ikke dette nødvendig gjøres gjennom aktive eller til og med bevisste valg fra journalistens side. Det argumenteres for at slike *idealisererte kilder* i stor grad egner seg til å sette agenda, skape debatt, og bekjempe stigma (Figenschou 2017: 239).

Det finnes naturligvis problematiske sider ved en slik kildekategorisering. Hva skjer hvis en potensiell kilde ikke når opp til journalistens «ønsker»? Og hvilket bilde får leseren av en tematikk hvis pressen stadig bruker de samme kildene? En naturlig slutning, ifølge Moeller, kan være at ved å gi rom for visse kildegrupper, gir pressen inntrykk for at andre kilder «betyr mindre» (Moeller 2002: 49). Dette løfter spørsmålet rundt *verdige* og *uverdige* kilder. Ved å kategorisere noe som ideelt, kan noe annet føles *ikke ideelt*. I møte med visse kildegrupper kan dette gi utfordringer for både journalist og kilde, der journalisten kan ønske å fremstille eller prioritere visse egenskaper hos kilden over andre, potensielt på kildens bekostning. Hinnant, Len-Ríos og Young viser her til et eksempel der en journalist fant ut at en kildes bakgrunn ikke egnet seg opp mot historien som skulle bli fortalt – kilden fremstod ikke *uskyldig nok*. Journalisten løste dilemmaet ved å portrettere kilden på en måte som ikke stemte overens med hvem kilden egentlig var, men som var nødvendig for at saken skulle få den nødvendige emosjonelle tyngden (Hinnant, Len-Ríos & Young 2013: 549). Her blir det tydelig hvordan idealiserte kriterier både kan påvirke hvordan en journalistisk sak blir formidlet og hvordan en kilde kan bli portrettert (og møtt) av journalister.

2.4.1.2 Kildeøkonomien

Som nevnt innledningsvis, kan kildearbeid oppleves utfordrende for mange journalister. Og behovet for å finne en kilde som oppfyller de tidligere nevnte egenskapene og som kan gi saken et nært og personlig «ansikt», kan sannsynligvis gjøre dette enda vanskeligere. Det er derfor vanlig at journalister benytter tredjeparter i kildearbeidet. Innen helsejournalistikk er helsepersonell og ansatte ved universiteter ofte relevante samarbeidspartnere for journalister, der alle har kontakt med personer journalisten selv kan ha vanskelig med å få tilgang til (Hinnant, Len-Ríos & Young 2013: 547). Også pasient- og interesseorganisasjoner kan være nyttige partnere for journalister i kildearbeidet (Thorbjørnsrud & Ytreberg 2020b: 1094). Thorbjørnsrud og Ytreberg kaller dette en *kildeøkonomi* – en markedslignende relasjon mellom kilder, organisasjoner og journalister. Graden av et slikt systematisk kildearbeid varierer og langt fra alle interesse- og pasientorganisasjoner tar del i dette. Noen organisasjoner som for eksempel arbeider med spesielt sårbare grupper, vil naturligvis prioritere å beskytte medlemmene sine (Thorbjørnsrud & Ytreberg 2020b: 1102).

Men gitt viktigheten av personlige historier i dagens mediebilde, og med utfordringene journalister kan ha i søket etter aktuelle kilder, vil organisasjoner som kan skaffe journalister tilgang til gode kilder betraktelig øke sjansene sine for å komme på i offentligheten med sine budskap (Thorbjørnsrud & Ytreberg 2020b: 1094). Organisasjoner kan derfor aktivt vurdere, rekruttere og potensielt trene medlemmer til å stille opp som kilder i pressen (Thorbjørnsrud & Ytreberg 2020b: 1101). Og for journalister som står i en travel mediehverdag er det langt mer effektivt å lene seg på tredjeparter i kildearbeidet, enn å selv søke opp og kontakte potensielle kilder. Tredjeparter som interesse- og pasientorganisasjoner kan videre sikre at kilden journalisten bruker faktisk er klar for medieeksponeringen og med det «dele ansvaret» for kildearbeidet (Figenschou 2017: 248).

Det er imidlertid utfordrende sider ved en slik kildeøkonomi. Gitt journalisters behov for å produsere nyhetssaker raskt, er mange avhengig av de allerede etablerte kontaktene og kildenettverkene som kan levere. Og en kilde som viser seg pålitelig, som kan kommunisere godt og i tillegg innehar noen av de nevnte karakteristikkene til en «idealisert kilde» vil kunne bli svært attraktiv for pressen (Thorbjørnsrud & Figenschou 2014: 339). Fort kan én kilde bli ansiktet for et større tema, aktuell for en rekke medier. Slike «karierekilder» er sjeldne, og dermed kan oppleve å stadig bli mer attraktive for pressen ettersom de får mer medieerfaring (Thorbjørnsrud & Ytreberg 2020b: 1101). Hinnant, Len-Ríos og Young

argumenterer for at kildeøkonomien kan føre til at journalister ender opp med å bruke kilder som ikke nødvendigvis representerer en kildegruppe eller et problem godt nok, eller bruker en kilde som kan ha egeninteresser av å stå frem i media (2013: 548). Samtidig kan organisasjoner legge press på medlemmene sine ut fra et ønske om å «levere» til journalister (Thorbjørnsrud & Ytreberg 2020b: 1100). Dette kan skape en forventning om at kildearbeid og medieeksponering er ekstra viktig innad organisasjonen og videre legge press på medlemmer.

2.4.1.3 Journalistens maktforståelse

Det er klart at pressen kan legge til grunn en rekke strukturer og idealer for hvordan en journalistisk prosess gjennomføres. Dette påvirker etter tur hvordan journalister jobber, hvilke kilder de benytter og hvilke historier som blir fortalt. Disse strukturene – sammen med pressens ideologi om «samfunnsoppdraget» – legger grunnlaget for denne yrkesgruppens til tider betydelige makt. Hva tenker så journalister om denne makten og maktutøvelsen?

Flere studier viser at journalister kan ha en utilstrekkelig forståelse for egen makt (Eide 1998; Palmer 2018). En av grunnene til dette kan begrunnes av at pressens ideologiske rammeverk ikke nødvendigvis passer overens med hverdagsjournalistikken (Palmer 2018; Brurås 2010; Eide 1998). Flere viser at journalister kan ha ulike oppfatninger av hva som blir ansett som «viktige oppgaver» og hva som blir ansett som hverdagsjournalistikk (Båshus 2002: 44; Frost 2019). Frost (2019) poengterer at journalisters etiske tenkning kan variere ut fra omfanget på sakene de jobber på. Mange kan fort se etiske forholdsregler som viktige i de større nyhetssakene som kanskje kommer et par ganger i løpet av ens karriere, enn i mer dagligdagse nyhetssaker (Frost 2019: 12). Palmer viser videre at journalister kan forsterke en forståelse av pressen som «noe eget», der det ligger en implisitt forventning om at medlemmer av offentligheten «burde ha en forståelse for hvordan fungerer». En utfordring som presenterer seg her blir at usikkerheter, motstand og i verste fall kritikk kan bortforklares av pressen selv under antakelsen om at kilder burde ha forstått hvordan journalister jobber (Palmer 2018: 195). Ved å jobbe for å etterkomme objektivitet kan journalisten også lene seg på formuleringer som kan skape avstand til kilden og til saken. For eksempel i norske voldtektssaker viser Elnan (2019) at det er vanlig å bruke tvilende ord og uttrykk. Ord som «angivelig», «påstått» eller «såkalte» blir brukt av journalister både som beskyttelse i møte

med usikkerhet, men også da det fremdeles er vanlig å møte overgrepssaker eller -anklager med tvil (Elnan 2019: 16).

Båshus (2002) fant at journalisters maktpersepsjoner i stor grad var knyttet direkte til journalistikkens samfunnsoppdrag og til pressens makt til å påvirke det offentlige ordskiftet – og dermed ofte til politisk makt og organisatorisk makt (2002: 48-49). Journalistens forståelse av makt favner i hovedsak om deres forhold til samfunnets mektigste og til det journalistiske sluttproduktet. Maktforholdet mellom journalist og kilde ble sjeldent trukket frem av journalistene, i Båshus' studie. Dette betyr imidlertid ikke at samfunnsoppdraget alene legger føringen for hvordan journalister jobber – eller *ønsker* å jobbe – i praksis. Konkurransen blant mediehus om å sette dagsorden og journalisters ambisjoner om posisjon og anerkjennelse har sannsynligvis også innvirkning på mange journalister (Båshus 2002: 45).

Objektivitetsidealet og journalistikkens samfunnsfunksjon om å være «den lille manns» beskytter har stått sterkt siden det vokste frem mot slutten av 1800-årene. Til grunn for dette lå en tro på at *fakta* kan separeres fra *verdier* – det objektive kan skilles fra subjektive. Nyheter kan naturligvis aldri bli helt objektive, men ideologien legger til grunn en rekke metoder journalister kan *forsvare* som objektive (Manning 2001: 68). Og i likhet med tidligere nevnte Brurås (2010), er også Eide (1998) kritisk til hvor godt denne ideen om journalistikk fungerer i praksis. Denne maktforståelsen legger til grunn ideen om at journalister er en uavhengig tilskuer, løsrevet ikke bare fra «makta» men også fra kilder generelt (Eide 1998: 131). Dette er både en elitisk og populistisk ideologi, argumenterer Eide. På den ene siden opphøyes et «folkelig engasjement»; på den andre siden sementeres «journalistikkens lederrolle»: det er når journalisten «tar saken» at det skjer noe. To problemer viser seg gjennom dette: for det første er det klart at pressen uten tvil har makt i samfunnet og er en aktiv deltaker i offentligheten. For det andre kan journalisten «søke tilflukt» bak objektiviteten i møte med kritikk (Eide 1998: 130-131). En journalist er dermed ikke en forpliktende deltaker, påpeker Eide (1998: 130). Han spør hvorvidt fokuset på å avdekke kritikkverdige forhold og være å «den svakes beskytter» faktisk kan virke mot sin hensikt (Eide 1998: 123). Dette vil bli et viktig poeng for videre diskusjon i denne oppgaven.

2.4.2 Kildens vurderinger i møte med media

2.4.2.1 Motiverende årsak

Bak enhver mediesak ligger en motiverende årsak – en hendelse, en erfaring eller et perspektiv – som gir saken verdi for nyhetsmediene. Palmer bruker begrepet *trigger* (2018: 25), men i denne oppgaven vil begrepet *motiverende årsak* brukes, da ordet *trigger* kan misforstås opp mot overgrepstematikken som denne oppgaven tar for seg. Den motiverende årsaken er det som setter nyhetsproduksjonen i gang, det som gjør at journalisten først tar kontakt med kilden, eller det som ligger bak kildens egen motivasjon for å gå ut i media.

Roller den motiverende årsaken spiller i kildens liv vil variere. For noen er dette en liten del av deres hverdag. Blir man tilfeldigvis stoppet på gaten av en journalist og spurt om ens perspektiv på et tema, er det ikke sikkert at dette vil ha stor innvirkning på kildens liv. Hvis en derimot har opplevd et overgrep og blir kontaktet av en journalist som lager en sak om dette, er det klart at kilden har langt større tilknytning til tematikken. I slike tilfeller vil den motiverende årsaken potensielt ikke bare være en del av kildens fortid, men også farge store deler av kildens hverdag (Palmer 2018: 27). Konsekvensene av slike sterke motiverende årsaker vil jeg komme tilbake til i senere delkapitler. Uansett er det klart at dette i stor grad farger opplevelsen av å være i en medieprosess – både for kilden og journalisten (Palmer 2018: 25).

Palmer peker på syv grunner en kilde kan ha for å søke medieeksponering: 1) ønsket om å informere om en spesiell tematikk; 2) å stå frem som vitne; 3) ønsket om å skape publisitet; 4) et søk etter hjelp; 5) ønsket om å forbedre et rykte, enten for seg selv eller andre; 6) sosialt eller profesjonelt press; og 7) ønsket om sosiale eller emosjonelle goder. En kilde kan naturligvis også ha flere av grunnene som motivasjon for å stå frem i media (Palmer 2018: 28-38).

Det er med andre ord en rekke grunner for å gå ut i media, og bak mange av årsakene ligger både sterke følelser, intuisjon og rasjonelle argumenter (Palmer 2017: 28). De fem første grunnene kan vi plassere under det Palmer beskriver som *trigger-avhengige målsetninger* (Palmer 2018: 29). Med andre ord, målsetninger for å gå ut i mediene som stammer direkte fra den motiverende årsaken. Alle de nevnte målsetningene er interessante for denne studien, men de mest relevante er de to første – ønsket om å informere og ønsket om å stå frem som vitne (Palmer 2018: 30).

I de tilfellene en kilde ønsker å oppnå et mål med medieeksponeringen, knytter vedkommende medieeksponeringen til noe positivt eller noe som er verdt å gjennomføre – en attraktiv mulighet eller noe vedkommende ikke kan si nei til (Palmer 2018: 29-30). I slike saker kan kilden være dypt investert i mediesaken alene og til sluttresultatet, noe som kan påvirke den større opplevelsen av å møte media. Dette blir tydelig i møte med mulige negative konsekvenser fra medieeksponeringen, der Palmer poengterer at jo mer investert en kilde er i den motiverende årsaken, jo større er sannsynligheten for at vedkommende vil prøve å overkomme utfordringer knyttet til det å gå ut i media. Et ønske om å belyse en stigmatisert tematikk, bidra til endring på institusjonelt eller politisk nivå, samt spre engasjement blant folk er med andre ord årsaker som kan gjøre at kilder vil overkomme egne reservasjoner eller utfordringer og gå med på å møte journalister (Palmer 2018: 29).

Noen kilder kan derfor i stor grad vurdere følgene som kan komme av medieeksponering, spesielt når dette gjelder risiko for omdømme, sikkerhet eller økonomi, samt hvis saken er spesielt sensitiv eller stigmatiserende (Palmer 2018: 39-43). Men Palmer påpeker at kilder kan akseptere en viss risiko, både hvis de er nok investert i årsaken til saken eller tematikken, og hvis medieeksponeringen oppfyller et større mål (Palmer 2018: 44).

Et sentralt aspekt ved dette er at kilden og journalisten ikke nødvendigvis har de samme motiverende årsakene, som jeg skal gå videre inn på under avsnittet *Ulike forventninger og perspektiver*. Først skal jeg imidlertid gå nærmere inn på noen motiverende årsaker som er tett knyttet til de to overnevnte målsetningene: ønsket om å informere og ønsket om å stå frem som et vitne.

2.4.2.2 Å fortelle en historie

For mennesker som står i en sårbar situasjon kan det å fortelle historien sin være et viktig steg på veien mot heling. Enten en forteller til venner og familie, en støttegruppe, en blogg eller til media, å fortelle kan være et steg i kampen om å gjenvinne kontroll over historien sin eller hjelpe andre i en lignende situasjon som en selv (Ytreberg & Thorbjørnsrud 2020a: 6185-6187). Forsberg viser at sårbare personer samtidig kan ha mer konkrete og personlige ønsker ved å fortelle om sine opplevelser, som å snakke med noen som lytter eller å søke oppreisning (2019: 196). Palmer forklarer at mange som har opplevd traumer også kan kjenne en terapeutisk effekt av å snakke høyt om det de har opplevd (2018: 71). Ifølge sosiologen Arthur Frank (2013) vil det å fortelle historien sin være grunnet i et moralsk ansvar om å

hjelpen andre, samtidig som det kan være en vei mot å gjenvinne eierskap til seg selv (2013: 17-18). Og selvsagt kan det være en kombinasjon av det overnevnte.

Før perspektivene og vurderingene kilder og journalister kan gjøre i en journalistisk prosess drøftes, er det verdt å vurdere tre teoretiske rammeverk presentert av Frank som kan farge sårbare kilders egen motivasjon til å stå frem i media, samt journalisters tolkninger og forventninger av denne kildegruppen. Disse er: vitnesbyrdet, egenhistorien og restitusjonsnarrativet.

2.4.2.3 Restitusjonsnarrativet

Historien om sykdom og traumer har lenge vært preget av det Frank kaller *det moderne perspektivet*, der folk enten blir sett på som syke eller friske (Frank 2013: 9). Dette har vært et dominerende perspektiv de siste hundre årene, i takt med stadig mer avanserte medisinske fremskritt (Frank 2013: 5), og det henger igjen hos mange i dag, både blant folk flest, i medisinske miljøer og blant journalister. I det moderne perspektivet behandles det å være frisk (eller å være uten sykdom) som normaltilstanden, der sykdom blir sett som noe unaturlig som må overkommes. I dette perspektivet går den sykdomslidende inn i det Parson beskriver som *sykdomsrollen*, der den passivt skal heles av profesjonelle fagpersoner. Den syke overgir seg her til fagpersonen, og skal etterkomme dennes veiledning for å bli frisk (gjengitt i Frank 2013: 15). Det sentrale ved sykdomsrollen er at dette ikke handler om den syke personens opplevelse av å være syk, men hva samfunnet rundt forventer av vedkommende, nemlig å følge legers veiledning for å bli «normal» igjen (Frank 2013: 81-83).

Denne forventningen om og «normaliseringen» av å være frisk kaller Frank *restitusjonsnarrativet*. Dette kommer ikke bare fra menneskers indre og naturlige ønske om ikke å være syke, men blir presentert og bygget opp av samfunnet rundt oss, i media og medisinske miljøer (Frank 2013: 77-78). I journalistikken kan vi se restitusjonsnarrativet i saker der sykdom eller personlige utfordringer blir forenklet til syk vs. frisk, eller historier der én side i stor grad ligger som fokus (for eks. den heroiske kampen mot sykdom) (Ytreberg & Thorbjørnsrud 2020a: 6185). Problemet presenterer seg imidlertid når en person *ikke* kan bli helt frisk fra sykdommen den har, samtidig som den fortsetter å holde på et narrativ om at sykdommen til slutt skal overkommes (Frank 2013: 92). Sykdom og senvirkninger som kommer etter seksuelle overgrep kan for mange være vanskelig å bli helt

kvitt. Det er derfor nødvendig å vurdere hvilke historier overgrepsutsatte forteller seg selv og andre, spesielt i deres møter med media, og videre, hvordan de opplever medieomtale og rollefordelingen journalisten kan gi de.

2.4.2.4 Vitnesbyrdet og egenhistorien

Frank beskriver sykdom som en storm, der den syke kan oppleve et *narrativt forlis*. Her mister personen en følelse av temporalitet – et narrativ – der nåtiden ikke ble det man håpet, og fremtiden knapt føles mulig (Frank 2013: 54). Veien til heling går gjennom å fortelle historier, argumenterer han, der den syke personen tar tilbake eierskapet over seg selv, både fra denne stormen, men også fra eksterne stemmer og krefter som plasserer smale narrativer på den syke (Frank 2013: 7). Med andre ord, den syke «forteller seg ut» av sykdomsrollen, beskrevet over. Dette kaller han det postmoderne perspektivet. Relasjonsetikken presentert tidligere er også postmoderne – der samfunnets «store systemer og tradisjoner» settes til side til fordel for det menneskelige og relasjonelle (Brurås 2010: 97). Fra dette skal vi se på to konsepter som er nært knyttet til hverandre: *vitnesbyrdet* (testimony) og psykoanalytiker Roy Schafers konsept om *egenhistorien* (self-stories).

Når Frank snakker om *vitnesbyrdet*, snakker han om følelsen av ansvar som kan ligge til grunn for at personer med sykdom ønsker å dele sin historie med andre (Frank 2013: 17). For å være et vitne innebærer å akseptere et ansvar for å fortelle hva som har hendt, blant annet for å spre informasjon om hvordan det er å leve med en sykdom eller et traume (Frank 2013: 137-140). I motsetning til andre historier er vitnesbyrdet dypt knyttet til den som forteller, fordi fortelleren også lever med historien, og til en viss grad, argumenterer Frank, *er historien*. Man kan dermed kun ta imot historien som fortelles ved å ta imot avsenderen, slår han fast (Frank 2013: 140-141). Empati ligger slik sentralt for vitnesbyrdet, der møtet mellom avsender og mottaker handler mindre om overføring av et budskap fra en part til en annen, men om et samhold mellom to likeverdige parter (Frank 2013: 144).

Dette knytter Frank videre til ideen om *egenhistorien*. Dette er historier som fortelles like mye for en selv som for andre, der *selvet* blir formet ut fra hva som blir fortalt og hvordan dette blir mottatt av andre. Den syke trenger med andre ord bekreftelse på at historien den forteller er verdt å lytte til (Frank 2013: 55-56). Og, i tråd med relasjonsetikken presentert tidligere og vitnesbyrdet nevnt over, er *gjensidighet* nøkkelen. Ved at Den andre tar imot historien verdsettes personen som deler; fortelleren og mottakeren eksisterer for

hverandre (Frank 2013: 17-18). Ved å bli møtt på det en forteller kan den syke dermed gjenvinne en form for eierskap til sitt eget liv – et narrativ som gir mening til nåtiden og som gjør fremtiden litt mer håndfast. Slik kan det argumenteres at å fortelle til noen som lytter kan ha stor verdi for sårbare grupper. Men likefullt kan fallhøyden være stor hvis historien ikke blir mottatt – spesielt for personer som har et nært forhold til det de forteller.

2.4.2.5 Ulike forventninger og ulike historier

Studier viser imidlertid at kildens ønske om å gjenvinne kontroll og eierskap over sin historie og sak kan møte vanskeligheter hvis dette kolliderer med behovene til journalister og medieorganisasjoner – aktører som vi har sett ofte sitter på betydelig mer makt enn kildene. Slik kan personlige historier og kompleks tematikk bli redusert til tosidige konflikter, besatt av aktører tatt ut av journalistens karaktergalleri bestående av helter, skurker og ofre; eller i tilfellet nevnt over, syke og friske (Ytreberg & Thorbjørnsrud 2020a: 6185).

Palmer viser at journalister og kilder tar med seg vidt forskjellige perspektiver og forventninger inn i en journalistisk prosess, selv når de deler sakens motiverende faktor (trigger). Grunnen til denne forskjellen er naturlig: journalisten og kilden har svært forskjellige roller ikke bare i den journalistiske prosessen, men i samfunnet som sådan. Selv når journalist og kilde inngår et samarbeid for å fortelle en historie, er dette kun én av mange saker journalisten lager i løpet av en karriere; mens kilden har levd og erfart historien personlig (Palmer 2018: 197). Slik sett kan kilden kjenne langt dypere tilknytning til saken og historien som fortelles enn journalisten. Journalist og kilde kan videre ha vidt forskjellige oppfatninger om hva som er viktig å få frem i en mediasak og hvordan dette bør formuleres. Slike ulike oppfatninger om selve utgangspunktet for saken ligger til grunn for både misforståelser og konflikter mellom partene (Palmer 2018: 26). Kilder kan videre føle seg «snytt» hvis journalisten brukte omfattende tid på å intervju henne, men så for å se at hun knapt var nevnt i den endelige saken. Og som kjent kan noen kilder oppleve en følelse av avslag eller av å bli forlatt etter saken var over og journalisten gikk videre til noe nytt (Forsberg 2019: 202).

Men det som er tydelig, og som blant annet Palmer poengterer, er hvordan partenes ulike perspektiver og forventninger farger både prosess og sluttprodukt. For journalisten kan prosessen starte med at det er kilden som har eierskap til historien, men at dette endrer seg etter hvert som historien blir til *en sak*, som kan bestå av flere kilder og annen tekst. Etter

hvert som journalisten gjør forarbeidet og begynner å skrive saken, skjer det et videre skifte der *en sak* blir til *min sak*, ifølge Palmer. For kilden er situasjonen en annen: fra deres perspektiv er historien også deres egen etter at journalisten har begynt å skrive saken. Men etter hvert som den journalistiske prosessen utfolder seg er det vanlig at kilder gir fra seg mer og mer kontroll over historien til journalisten (Palmer 2018: 198). Denne «dragkampen», som Palmer beskriver det, handler i stor grad om hva som skal kommuniseres og hvordan, der en part gir fra seg (deler av) kontrollen over en historie til en annen (Palmer 2018: 78).

I hennes studie finner Palmer at de kildene som følte sterkest tilknytning til historien sin, også var de som kunne føle seg mest utnyttet eller dårlig behandlet av journalistene. Mange var direkte sinte på valgene journalisten hadde tatt, og andre følte en sterk usikkerhet knyttet til hva sluttproduktet ville bli og hvilke følger dette kunne ha for kilden (Palmer 2018: 198-199).

Mange kilder kan også forholde seg til feil annerledes enn hva journalistene selv anser som riktig. Subjektive feil – som tone, vinkling eller hvilke stemmer som kommer med i saken – teller sannsynlig mer for sårbare kilder enn rene faktafeil. Dette er knyttet til kildens motivasjon for å gå ut i media og hvilke forventninger han eller hun har for saken og for tiden etter medieeksponeringen, blant annet frykten for å bli portrettert skjevt eller unyansert som nevnt over (Palmer 2018: 115). Et feilstavet navn eller noen nedredigerte sitater blir ansett som mindre viktig enn hvis saken skulle drastisk endre folks oppfatning av kilden, at journalisten oppga uriktige motivasjoner eller ståsteder for kilden, eller at saken ikke skulle oppnå det kilden i utgangspunktet ønsket med medieeksponeringen (Palmer 2018: 116-117). Mange kilder i Palmers studie valgte samtidig ikke å rapportere inn feil til journalisten, så fremst feilen ikke var for stor (2018: 123). Sentralt for vurderingene av feil ligger ulike oppfatninger av hva som anses som feil, understreker Palmer (2018: 124). Vi kan dermed se at mange kilder potensielt er villige til å inngå kompromisser for at en mediasak skal bli produsert, så lenge kompromissene ikke går på bekostning av de grunnleggende motiverende årsakene kilden har for å stå frem i media eller som kan skade andre personers oppfatninger av kilden.

Palmer har imidlertid sett på en relativt bred informantgruppe – såkalte «vanlige folk» – og det er mulig at en mindre kildegruppe kan ha andre oppfatninger av hva de anser som viktig i møte med journalistiske feil. For sårbare kilder fant Newton, i sin studie av pårørende etter dødsfall (2011), at også relativt enkle faktafeil kunne bety mye. I hennes studie kom det frem at riktighet var svært viktig for de etterlatte. Flere av kildene var kritiske til at media

stadig presenterte enkle fakta – som navn og yrke – feil og at journalister og redaktører vinklet saker misvisende. Dette kunne tolkes som mangel på respekt for den avdøde, påpeker Newton (2011: 6).

Vi får her tegnet en dragkamp mellom to parter med ulike forventninger og ulike krav til historien som skal bli fortalt. Som nevnt tidligere kan kilder akseptere denne dragkampen, og tapet av kontroll, til en viss grad. Og selv om kilder kan ha innvendinger og ønsker til sluttprodukt og prosess, aksepterer de fleste det endelige resultatet, selv når dette innebærer forenkling eller kutt i historien deres eller i presentasjonen av dem selv, så lenge det kilden anser som det viktigste ved historien blir værende (Ytreberg & Thorbjørnsrud 2020a: 6188).

2.4.2.6 Når bør historien fortelles?

To prosesser kolliderer når journalister møter traumeutsatte personer: kildens sorg- og helingsprosess og journalistens arbeidsprosess (Forsberg 2019: 203). Der pressen jobber etter døddlinjer og en nyhetssyklus som går døgnet rundt, trenger personer utsatt for traumer tid til å la traumet heles. Og selv om mange journalister møter traumeutsatte kilder med omsorg og respekt, vil denne motsetningen – og maktskjevheten som dannes mellom partene – likevel være til stede, og en potensiell årsak til konflikt. Og som vi har sett tar kilde og journalist potensielt med seg svært forskjellige perspektiver og forventninger inn i møtet.

Thorsen (2014) viser at traumeutsatte personer kan ha et behov for å fortelle historien sin relativt kort tid etter et traume. I timene etter terrorangrepet på Utøya var det flere av ungdommene som tok til sosiale medier og blogger for å fortelle om det de hadde opplevd, ut fra et terapeutisk behov eller et ønske om å hjelpe andre forstå (Thorsen 2014: 66). Pressen har selvsagt et lignende ønske om å fortelle ofres historier tidlig etter en hendelse, ofte med et ønske om å sette et navn og ansikt til nyheten som formidles. Og selv om de fleste journalister jobber for å være sympatiske overfor sårbare kilder, spesielt i sammenheng med traumatiske hendelser, har de ikke nødvendigvis god nok kunnskap om hvordan man bør møte kilder på en traumesensitiv måte (Duncan & Newton 2014: 69).

En bør dermed vurdere om en historie i det hele tatt bør deles når kilden er mest sårbar. I likhet med Thorsen viser Ytreberg og Thorbjørnsrud at mange som står i traumatiske situasjoner kan føle det godt å kunne dele det de står i med andre. Thorsen viser videre at mange av ungdommene opplevde et enormt mediepress, både underveis og kort tid etter terrorangrepet på Utøya. I lys av dette etterlyser han det han kaller en *kritisk medieforståelse*

hos journalister, kilder og andre i samfunnet, for at risikoen ved å dele historier i media kan veies opp mot det positive ved å gå ut i offentligheten (Thorsen 2014: 67).

Men til tross for at noen sårbare kilder kan gå tidligere ut med historien sin enn de egentlig var klare for, viser studier at de i ettertid likevel kan anse medieeksponeringen som verdt konsekvensene. Forsberg påpeker at informantene i hennes studie ikke angret på at de gikk ut i media i det lange løp. Men dette «hadde mindre å gjøre med hvordan journalisten oppførte seg enn det faktum at tid hadde gått», poengterer Forsberg (2019: 196). Også Duckert og Karlsen (2017) viser til viktigheten av å bearbeide tanker og følelser etter medieeksponeringen over tid. Der de første møtene med media kan være preget av en stressituasjon en kilde i liten grad har kontroll over, kan man etter hvert se opplevelsen som mer nyansert. Ved å sette sin mediesak i et større perspektiv, erkjenne journalisters arbeidsmetoder og intensjoner, samt restrukturere sitt eget liv, kan man oppnå en form for kontroll, og mulig mestringsfølelse, som var fraværende under selve medieeksponeringen (Duckert & Karlsen 2017: 136).

Flere understreker likevel viktigheten av avstand fra traumet før man forteller. Ytreberg og Thorbjørnsrud viser til at en persons vurderingsevne kan bli sterkt svekket av traumer eller sykdom, og at et langsiktig perspektiv er viktig. Hvordan vil en vurdere og tenke tilbake på sine medieerfaringer ti år frem i tid, spør de (Ytreberg & Thorbjørnsrud 2020a: 6190). Som Frank påpeker over kan syke personer stå i et *narrativt forlis* der man mister grep over ens egen historie og perspektivet av ens handlinger. Den som lever i kaos er minst i stand til å fortelle en historie, og historien vil sannsynligvis ikke være til hjelp for verken kilden selv eller mottakeren. Hvis en fortelling krever progresjon, argumenterer han, er kaos «anti-narrativ» (2013: Preface XV).

Alternativet er imidlertid ikke å *ikke* rapportere historier fra sårbare kilder. Det ser ut til at det i stor grad handler om *hvordan* man gjør det, enn hvorvidt man skal gjøre det eller ikke. Duncan og Newton viser at fravær av journalistisk dekning av tragiske eller traumatiske hendelser kan ha en negativ effekt på de utsatte ved at de kan oppleve seg selv glemt eller forsømt. Et traumesensitivt og informert intervju kan derfor både gi den utsatte forsoning og kontroll (Duncan & Newton 2014: 70), samtidig som journalisten får det hun trenger.

2.4.3 Å navigere overgrepssproblematikken, som utsatt og journalist

2.4.3.1 Face-work og den seremonielle orden

Til grunn for all sosial interaksjon finnes grunnleggende regler og normer (Palmer 2018: 50). Dette gjelder også for møter mellom kilde og journalist. Ord og handlinger farger menneskers oppfatninger av hverandre. Konseptet *face-work*, utviklet av sosiologen Erving Goffman (1982), kan gi innsikt i hva som ligger til grunn for gode interaksjoner, samt hvilke perspektiver og forventninger mennesker tar med seg inn i møter med andre.

Ifølge Goffman vil alle personer som deltar i en interaksjon vise et *ansikt* til motparten (Goffman 1982: 6). Man tilpasser ansiktet etter hva som skjer i møtet og hvem man møter, samtidig som personens eget ansikt er avhengig av hvor godt den hjelper de andre opprettholde deres (Goffman 1982: 10-11). Goffman kaller disse handlingene rettet mot å opprettholde et ansikt som *face-work* (1982: 12). Et «ansikt» er i stor grad formet ut fra hva samfunnet anser som sosiale akseptabelt i en gitt situasjon. Følger man disse normene kan en interaksjon oppleves naturlig og hyggelig, til og med empatisk og givende. En slik «naturlig» interaksjon kaller Goffman den *seremonielle orden* (1982: 55).

I møtet mellom en kilde og journalist, spiller den seremonielle ordenen en sentral rolle, både for vurderingene kilden gjør for hvorvidt å gjennomføre intervjuet, og underveis i arbeidsprosessen (Palmer 2018: 51). Mange journalister er erfarne samtalepartnere. De viser interesse, er gode lyttere, og bidrar med egne tanker og perspektiver til interaksjonen. Mange er også dyktige til å få andre til å åpne opp om temaer som er relevante for journalisten. Studier viser videre at journalister kan være svært bevisste på rollen empati spiller i møte med kilder, og mange kan legge vekt på dette for å skape et godt møte med kilden (Glück 2016: 899-900).

Her blir to motstridende ansikter tydelig: en journalist kan være hyggelig å prate med, og samtidig ha en agenda for møtet (Palmer 2018: 52-53). Palmer kaller sistnevnte, det profesjonelle aspektet, for *den instrumentelle orden*. Som diskutert tidligere kan også kilder ha agendaer for å snakke med journalister (deres trigger-avhengige målsetninger). Men der kilder i hovedsak er drevet av *den seremonielle ordenen* for sosial interaksjon – det personlige aspektet, er journalisten primært drevet av *den instrumentelle* – det profesjonelle. Denne forskjellen kan føre til svært forskjellige forventninger til, og oppfatninger av, møtet og intervjusituasjonen. Og selv den «mest velmenende kommunikasjon mellom to personer

med motstridende bakgrunner og verdier kan føre til at ene parten misoppfatter den andres ærlighet» poengterer Palmer (2018: 54).

Å gjøre aktivt *face-work* er vanskelig. For noen kan det være utfordrende å vite hvilket ansikt man bør bruke i møte med andre. For personer utsatt for traumer kan det være utfordrende å bare stå i interaksjoner med andre; senvirkninger kan påvirke en persons sosiale og kommunikative ferdigheter. Palmer påpeker at kilder som er spesielt investert i en mediasak – som har sterke motiverende faktorer – kan føle at det blir vanskelig å beholde fatningen under intervjuet (Palmer 2018: 65). Og som Goffman poengterer er *face-work* til stede gjennom hele interaksjonen, inkludert ved avskjeden. Det å trekke seg ut av en sosial interaksjon krever dermed like mye arbeid som å opprettholde interaksjonen, og avskjeden må gjøres på en måte som opprettholder alle parters ansikter. Deltakere i en interaksjon kan slik vente med å trekke seg ut av interaksjonen før det ligger en implisitt forståelse og enighet om at møtet er over (Goffman 1982: 37).

2.4.3.2 Stigma

Frem til nå har oppgaven vurdert hvilke prosesser som kan finne sted når kilde møter journalist; nå er det nødvendig å vurdere møtet mellom en stigmatisert person og en ustigmatisert person. Gitt graden av stigma som fremdeles eksisterer rundt det å være overgrepsutsatt er det på sin plass å først forklare hva stigma er, og hvordan konseptet påvirker menneskers interaksjoner og deres normative oppfatninger av samfunnet.

Selve ordet *stigma* kommer fra gresk og viste opprinnelig til fysiske tegn som ble innprentet på en persons kropp for å markere personens uverdige eller dårlige moral – primært knyttet til det å være en slave eller kriminell. I dag har ordet en noe bredere betydning ved at det viser til skam knyttet til kroppslige karakteristikk eller egenskaper, samtidig som omfanget av skamfulle egenskaper har økt (Goffman 1986: 1-2). Stigma handler derfor i stor grad om sosial identitet og tilhørighet, og en person som lever med stigma innehar egenskaper eller karakteristikk som gjør han eller henne annerledes fra de «normale», som Goffman kaller de ustigmatiserte, og som samfunnet anser som «uønskede». Hva som gjør noen egenskaper stigmatiserende og andre ikke varierer, forklarer Goffman, men til grunn for alle ligger en idé om hva samfunnet forventer av borgerne og hva som anses som «normalt». Ut fra dette kan det argumenteres at *sykdomsrollen*, slik tidligere presentert

ved Frank (2013), er en stigmatisert rolle. Dette legger grunnlaget for diskriminering av de stigmatiserte, både bevisst og ubevisst fra de «normales» side (Goffman 1986: 5).

Å leve med stigma kan slik være en belastning – både på grunn av den stigmatiserte egenskapen i seg selv, men også ut fra hvordan samfunnet forholder seg til den stigmatiserte personen. Likevel er en person som lever med stigma ofte en person som kan fungere godt i samfunnet (hvis gitt muligheten) og som ofte jobber hardt for å gjøre nettopp dette. Men her, understreker Goffman, kommer samfunnets forventninger i veien, og farger de «normales» syn på den stigmatiserte (Goffman 1986: 7). Og den stigmatiserte kan etter hvert akseptere denne annerledesheten, selv om en sterk usikkerhet rundt hva det normale samfunnet tenker om personen fortsetter (Goffman 1986: 8). De «normale» vil på sin side naturligvis også føle på usikkerhet i møte med en «annerledes» person.

Mediene bidrar på sin side til å definere hva som regnes som normalt, og gjennom det også hva som regnes som unormalt (Brurås 2009: 73). Tidligere studier av sårbare kildegrupper som deler trekk med overgrepsofsatte (Forsberg 2019; Palmer 2018; Thorsen 2014; Newton 2011) har vist at mange sårbare kilder kan velge å stå frem i pressen for å bekjempe et stigma. De ønsker å bidra til å spre informasjon om et utfordrende tema de færreste kan noe om. Det er naturlig at overgrepsofsatte kan dele denne motivasjonen, der de kan ønske å spre kunnskap om seksuelle overgrep i samfunnet og prøve å forhindre at nye overgrep skjer i fremtiden.

Ytreberg og Thorbjørnsrud (2020a) viser at frykten for å bli definert av sin egen historie er vanlig blant stigmatiserte kilder (2020a: 6194). Dette kan komme fra frykten om å bli portrettert skjevt eller unyansert, men ikke nødvendigvis feil. Videre kan en stigmatisert person i offentligheten risikere å bli sett som en stigmatisert person som har evnet å tilpasse seg det samfunnet anser som «normalt», istedenfor som en representant for en stigmatisert gruppe (Goffman 1986: 24-25). Et eksempel tilpasset informantgruppen i denne oppgaven vil være å innta synet om at en overgrepsofsatt person i media klarer å «leve normalt» til tross sine «annerledesheter», som Goffman kaller det. Dette er i tråd med *sykdomsrollen* og *restitusjonsnarrativet* nevnt over. Her legges fokuset på individet, istedenfor saken den presenterer.

For mange kilder i pressen kan ønsket om å bekjempe et stigma til dels veie opp for mulige negative følger fra medieeksponering (Ytreberg & Thorbjørnsrud 2020a: 6194). De motiverende årsakene kan med andre ord veie opp for negative konsekvenser. Men frykten

for å bli ytterligere stigmatisert er likevel stor blant personer som går ut i media. Ett sitat alene kan definere publikums oppfatning av en kilde (Palmer 2018: 166).

Utfordringen som presenterer seg, og som er spesielt relevant for denne oppgavens tematikk og informantgruppe, er at de stigmatiserte lever med denne usikkerheten hver dag, i de fleste møter de har med omverdenen; usikkerheten for den «normale» kan derimot forsvinne etter at møtet med den stigmatiserte er over. Dette gjør, ifølge Goffman, at den stigmatiserte vil bli stadig bedre til å håndtere møter med de «normale», og kan dermed også ta en større del av ansvaret for at interaksjonen blir så god som mulig. De kan med andre ord stadig bli bedre til å gå med en «maske» i offentligheten (Goffman 1986: 19). Her blir en situasjon hvor en part tar en uforholdsmessig stor del av ansvaret for en interaksjon i møte med en «sterkere» part synlig, slik at ingen av partene skal føle på et for stort ubehag.

2.4.3.3 Offer eller overlever?

En rolle som ofte har blitt ansett om stigmatiserende er *offerrollen*. Samfunnets valg av begreper for overgrepsutsatte, samt den utsattes begreper om seg selv, kan påvirke hvordan den utsatte selv ser seg og går gjennom sin helingsprosess (Boyle & Rogers 2020: 325). Men mange tenker imidlertid lite over hvilke begreper de faktisk bruker om overgrepsutsatte. Papendick og Bohner (2017) viser at begrepet *offer* (victim) sannsynligvis blir mest brukt av andre enn den overgrepsutsatte, inkludert av media, mens overgrepsutsatte kan foretrekke begrepet *overlever* (survivor) (Papendick & Bohner 2017: 2). Disse to begrepene kan gi vidt forskjellige assosiasjoner hos den utsatte og hos utenforstående. Ifølge Papendick og Bohners studie på begrepsbruken av offer/overlever på engelsk og tysk (2017), kommer det frem at det finnes en rekke positive assosiasjoner ved det engelske begrepet *survivor*, blant annet optimisme, styrke og aktivitet, mens det engelske begrepet *victim* assosieres med negativitet, svakhet og passivitet (Papendick & Bohner 2017: 16). Selv om det er usikkert hvor godt disse funnene kan overføres til de norske begrepene, er det sannsynligvis likheter mellom survivor og overlever, og victim og offer. Men som Papendick og Bohner påpeker var begrepene på engelsk langt mer etablerte enn begrepene på tysk (2017: 17). Her hjemme kan man videre peke på en rekke andre mulige begreper for personer som har opplevd overgrep, inkludert *voldtatt* og *utsatt*. For ordens skyld kategoriserer jeg disse alle disse begrepene under den felles betegnelsen *offerbegreper*.

Til tross de negative assosiasjonene nevnt tidligere har kvinnebevegelsen lenge vært en av de fremste pådriverne for kvinners rett til å bruke begrepet *offer* (Larssen 2010: 9). Blant annet begrunnet ut fra retten til å ha definisjonsretten over seg selv. Bevegelsen har imidlertid også blitt kritisert som «offerfeminister» (Larssen 2010: 13). Begrepet *overlever* har funnet fotfeste som et alternativ, og blir blant annet brukt innen akademia, av aktivister og i økende grad av media i kjølvannet av Metoo-bevegelsen (Papendick & Bohner 2017: 2; Elnan 2019: 4). Men også overlever har blitt møtt med motstand, blant annet fordi begrepet konnoterer en slags livsfare, noe som ikke alltid er tilfellet og som dermed kan bidra til at noen føler at de ikke «kvalifiserer» til tittelen (Papendick & Bohner 2017: 13). Og, poengterer Larssen, det er noen vold- og overgrepsofsatte som faktisk *ikke overlever* (Larssen 2010: 14).

Begrepene offer og overlever blir i stor grad satt opp mot hverandre (Boyle & Rogers 2020: 337). Men denne binære oppfatningen gir et unyansert bilde av hvordan begrepene brukes. Boyle og Rogers (2020) peker blant annet på at majoriteten av respondentene i deres studie identifiserte seg *både* som et offer og som en overlever (2020: 338).

Slik sett kan bruken av offerbegrepene være problematisk for hva det vil si å være utsatt for overgrep ved at forenklinger og generaliseringer kan opprettholde stereotypier og myter om overgrepsofsatte og overgrep, og videre bidra til ytterligere stigmatisering av mennesker i offerroller. Vi ser blant annet at vold og overgrep kan bli muliggjort og til dels forsvart innenfor ulike stereotypier i form av voldtektsmyter («hun/han fortjente det»; «hun/han lyver»; «menn kan ikke bli voldtatt») (Boyle & Rogers 2020: 326). Samtidig kan visse grupper i samfunnet som ikke passer inn i offerdiskursen bli nedprioritert eller forbigått. Dette kan blant annet gjelde ikke-hvite kvinner, skeive personer og menn (Boyle & Rogers 2020: 324). Videre kan forventninger til hvordan ting *bør være* og forutinntatte holdninger gjøre at noen kan velge å ikke fortelle eller søke støtte etter å ha opplevd et overgrep (Boyle & Rogers 2020: 339-340).

2.4.3.4 Voldtektsmyter

Før oppgaven vil drøfte hvordan offerbegreper kan benyttes av media, er det nødvendig å kort adressere det som er kjent som *voldtektsmyter*. Voldtektsmyter kan kort oppsummert bli beskrevet som falske oppfatninger om seksuelle overgrep som eksisterer for å skifte ansvar og skyld fra personen som begår overgrepet til offeret (Suarez & Gadalla 2010: 2011). Andre

vanlige voldtektsmyter i tillegg til de nevnt over inkluderer påstander som «*han mente det ikke*»; «*hun/han ønsket det/likte det*»; og «*det var egentlig ikke voldtekt*». Studier viser imidlertid at omfanget av voldtektsmyter i Norge ser ut til å være mindre enn i andre vestlige land (Elnan 2019: 5-6).

Voldtektsmyter er likefullt til stede hos journalister som hos andre, der de kan resultere i trivialisering og forenkling av overgrepstematikken, samt overdramatiseringer av relativt vanlige tilfeller av overgrep. Elnan (2019) viser at majoriteten av norsk presses dekning av seksuelle overgrep fremdeles er sentrert rundt de mest ekstreme tilfellene av overgrep som overfallsvoldtekter eller omfattende mishandling over lenger tid (Elnan 2019: 6). Og i tilfellene der journalisten er sympatisk med den utsatte er det vanlig at overgriperen gis fremmedgjørende beskrivelser som «monster» eller presenteres som en utenforstående i samfunnet (Elnan 2019: 5). Studier har også vist at mediasaker med titler som består av voldtektsmyter kan bidra til at mannlige lesere finner det sannsynlig at overgriperen er uskyldig (Pennington & Birthisel 2015: 2438).

Resultatet kan dermed bli at seksuelle overgrep presenteres i media som noe som skjer sjeldent, men som har enorm påvirkning på de utsatte – med andre ord, noe som blir begått av monstre, mot hjelpeløse ofre. Samtidig kan overgrepssaker der overgriperen ikke er et «monster» – eksempelvis en «vanlig mann» – bidra til at leseren ikke tror på den utsatte. Lagt sammen kan dette gi et skjevt bilde av hva seksuelle overgrep faktisk er, i hvor stort omfang det finner sted, samt hvordan man bør hjelpe og møte overgrepsutsatte. Videre kan det gjøre det vanskeligere for overgrepsutsatte å stå frem i media med sin historie.

2.4.3.5 Offeret i nyhetsbildet

Hvordan passer offerbegrepene så inn i pressens arbeid? Gjennom det tidligere diskuterte *uskyldighetshierarkiet* ble det tydelig at journalister kan ønske at kilden passer inn i noen forhåndsdefinerte roller. *Offeret* er et eksempel på dette. Det er flere likheter mellom medias *idealisererte kilde* og hva samfunnet anser som et «verdige offer». For overgrepssaker i media kan det dermed være naturlig for journalisten å finne kilder som passer inn i en forhåndsdefinert idé om feminisert svakhet og uskyldighet. Et resultat av dette blir tydelig ved at det i flere land primært er hvite, kvinnelige overgrepsutsatte som får medieomtale (Boyle & Rogers 2020: 326). På et mer generelt nivå viser tidligere studier at når kvinner får

medieomtale skjer dette i stor grad innenfor stereotypiske rammer (De Sweert & Hooghe 2010: 70).

Ved dermed å søke etter kilder som passer inn i pressens kildehierarki, forsterkes allerede etablerte stereotypier om seksuelle overgrep i samfunnet. Når dette blir gjeldende for overgrepsutsatte (og andre sårbare kilder) blir en utfordring at personer, historier og erfaringer som ikke passer inn i offeridealet, kan bli usynliggjort (Pennington & Birthisel 2015: 2438; Boyle & Rogers 2020: 339). Bruken av offerbegrepet i media er slik direkte knyttet til de tidligere nevnte voldtektsmytene. Her ser vi en devaluering av en rekke ofre, samt av overgrepene de har blitt utsatt for. Fokuset flyttes fra overgriper, og over på offeret (Suarez & Gadalla 2010: 2011). Papendick og Bohner viser her til det såkalte *offer-overlever-paradokset*: I medias arbeid om å dekke overgrepstematikken og «ta overgrep på alvor» kan de ende opp med å videreføre voldtektsmyter og dermed potensielt gjøre livet til overgrepsutsatte vanskeligere (Papendick & Bohner 2017: 4).

Dette handler ikke utelukkende om begrepsbruk, men om hvilke beskrivelser og handlinger som tilskrives den aktuelle kilden. En kan dermed bli omtalt med begrepet overlever, men bli fremstilt som et offer av media. Ved å akseptere å bli fremstilt som et offer vil kilden gi definisjonsmakten over seg selv til journalisten – selv om man anser seg selv som sterk, kan man bli presentert som svak; selv om man kan ønske å vise at livet kan bli bra etter et traume, kan journalisten vinkle saken på de mer slående negative aspektene ved saken.

Trer kilden derimot bort fra stereotypiene kan dette også føre til negative konsekvenser for han eller henne. Som nevnt over opplever mange det som mer ønskelig å omtale seg selv (og bli omtalt) som en overlever. En overgrepsutsatt person kan for eksempel velge å omtale seg selv som en overlever for å gjenoppta kontrollen over historien sin eller finne styrke eller optimisme for fremtiden, og med det gå vekk fra uskyldighetsidealet (Boyle & Rogers 2020: 326). Dette kan føre til at kilden blir bearbeidet for det den har blitt utsatt for, til og med bli ansett som medskyldig i overgrepet. Fremstår en ikke som et verdig nok offer kan en mulig konsekvens også være at overgriper eller voldsutøver til slutt blir frikjent i en rettsprosess (Larssen 2010: 11). Bruken av begrepet overlever kan videre ha negativ effekt for støtten den overgrepsutsatte kan få ved å gi assosiasjoner om at han eller hun fremstår som handlekraftig og sterk (Papendick & Bohner 2017: 19). Med andre ord, hun klarer seg fint uten hjelp. Det blir dermed klart at de begreper overgrepsutsatte velger å ikle seg kan ha enorm betydning for vedkommende, både for av personlig heling etter overgrepet og støtten

han eller hun kan få fra andre; for den utsattes møte med media; og, i verste fall, for mulige negative konsekvenser det å fortelle kan ha for den utsatte.

3 Metode

3.1 Gjennomføring

Målet for denne oppgaven er å undersøke hvordan personer utsatt for seksuelle overgrep opplever sine møter med journalister. 13 semi-strukturerte dybdeintervjuer ble gjort fra november 2020 til mars 2021 med overgrepsutsatte som hadde delt sine historier i media. I dette kapittelet vil oppgavens metodiske tilnærming redegjøres. Innhenting av data ved valg av informanter og gjennomføring av intervjuer beskriver og drøftes. De praktiske og etiske vurderinger nødvendig for å kunne gjennomføre intervjuene på en forsvarlig måte vil samtidig presenteres. Avslutningsvis diskuteres koding og analyse, samt studiens gyldighet og generaliserbarhet.

3.1.1 Dybdeintervjuet

For å kunne besvare oppgavens problemstilling falt valget på det semi-strukturerte dybdeintervjuet som metode for datainnsamling. Dybdeintervjuet er egnet til å studere informantens «meninger, holdninger og erfaringer» og gjennom å bruke tid med menneskene det forskes på kan man få et innblikk i deres egne og unike perspektiver, deres *livsverden* (Tjora 2018: 113). For en oppgave hvis mål nettopp er å kartlegge personlige erfaringer vil dybdeintervjuet gi informantene muligheten til å reflektere og artikulere sine erfaringer på egne premisser. Flexibiliteten metoden legger til grunn gir samtidig forskeren muligheten til å møte informantene på en god og respektfull måte, og med det legge grunnlaget for en forsvarlig og potensielt rik studie (Gentikow 2010: 67-68).

Dybdeintervjuet som datainnsamlingsmetode legger til rette for å dykke dypere ned i informantens personlige opplevelser og erfaringer. Metoden gir forskeren flexibilitet til å gjøre nye vurderinger og potensielle endringer underveis i forskningsarbeidet. Samtidig kan forskeren være fysisk til stede sammen med informantene, noe som kan bedre kommunikasjonen mellom partene og åpne for spontane reaksjoner og refleksjoner (Gentikow 2010: 84). Dette var sentralt da oppgavens informantutvalg var en svært sårbar

gruppe. Flere kunne oppleve senvirkninger etter traumene de hadde blitt utsatt for. Informantene hadde derfor behov for tid til å vurdere egen deltakelse i oppgaven.

Andre kvalitative metoder, som gruppeintervjuer, ble vurdert. Gjennom en slik datainnsamling kunne flere informanter møtes og drøfte og besvare relevante spørsmål for oppgaven. Én mulighet her, var å intervju flere overgrepsofsatte som hadde gått ut i samme sak eller i samme sakskompleks. Gruppeintervjuer kan være nyttig for å få data om spesifikke sosiale erfaringer, som ofte deles av flere (Gentikow 2010: 85). Valg av metode falt likevel på dybdeintervjuet, da gruppeintervjuer kunne være vanskelig å praktisk gjennomføre, samtidig som det kunne gi utfordringer ved informantenes samtykke og anonymitet.

Åpenhet om oppgavens arbeidsprosess og formål opp mot informantene har vært sentralt i gjennomføringen av forskningsarbeidet. Forskeren har dermed vært bevisst på å legge til rette for tillit, respekt og gjensidig interaksjon med informantene. I de kommende avsnittene utdypes dette videre.

3.1.2 Informantutvalget

I arbeidet med å finne informanter til studien var det nødvendig å stille en rekke kriterier til potensielle deltakere. Disse var følgende: personen hadde blitt utsatt for et eller flere seksuelle overgrep i barndommen eller i voksen alder; den var i dag var over 18 år; den evnet å snakke om og reflektere rundt sin medieopplevelse; og den var i stand til å gi et fritt og informert samtykke. Det ble videre prioritert å søke etter informanter med ulike bakgrunner og medieerfaringer, fra ulike deler av landet.

Intervjuene ble gjennomført i perioden november 2020 til mars 2021. Søket etter informanter startet ved at åtte Nok-sentre, Dixi Ressurssenter og organisasjonen Utsatt Mann ble tilsendt informasjonsbrev om forskningsprosjektet. I infoskrivet ble formålet med prosjektet, hva deltakelse kunne innebære, og hvem forskeren var, presentert. Noen informanter fikk også mer detaljert informasjon om forskerens bakgrunn og personlige motivasjon for å arbeide med overgrepstematikken.

Samtidig startet arbeidet med å kontakte privatpersoner som hadde stått frem i media med fullt navn og ansikt. Disse ble hovedsakelig kontaktet via e-post. Disse personene ble funnet hovedsakelig gjennom medietjenesten Retriever eller fra mediasaker allerede kjent for prosjektet. Det tok imidlertid litt tid før svarene fra enkeltpersoner begynte å komme inn, noe

som var forventet. I infobrevet ble det poengtert at mottakerne kunne ta den tiden de trengte før de eventuelt svarte.

Fra Nok-sentrene kom tre svar relativt tidlig i prosessen. Dette gav tre informanter. Én av disse informantene tipset om ytterligere to personer som kunne være aktuelle å ta kontakt med. Det ble imidlertid nøye vurdert i hvor stor grad søket etter informanter kunne lene seg på «snøballmetoden» (Tjora 2018: 135). For dette prosjektet kunne det være etisk problematisk hvis informantene fortalte om andre overgrepsutsatte. Der kunne en risikere at eksisterende taushetserklæringer ble brutt eller at personer som ikke ønsker å bli involvert fikk grensene sine tråkket over.

Søket etter informanter ble gjort med flere ulike tilnærminger, over flere runder. Gjennom oktober og november ble nye forespørsler til privatpersoner sendt ut, ved to anledninger også til journalister som hadde jobbet med overgrepstematikken. Gradvis gjennom november og i starten av desember kom nye informanter til prosjektet. Noen takket ja til å stille opp etter første e-postkontakt; andre valgte å stille opp etter lengre dialog. Dette reflekterte den utfordrende tematikken studien tok for seg. Gjennom hele denne prosessen ble det vektlagt at mulige informanter fikk tid til å vurdere deltakelse og løfte spørsmål og tanker de kunne ha rundt prosjektet. Kildearbeidet var slik sett tidkrevende, men givende, og gav en rekke nye perspektiver som ble tatt med inn i det teoretiske arbeidet.

Prosjektet fikk til slutt 13 informanter – fire menn, ni kvinner. Disse representerte et bredt utvalg personer: det var menn og kvinner med ulike bakgrunner, tilhold til ulike landsdeler, og på forskjellige steder i sine helingsprosesser. Alle var etnisk norske. Noen hadde lang medieerfaring, skrevet bøker og stilt opp i riksdekkende mediedekning; andre hadde stått frem i lokalavisen én gang. Noen hadde faglige støtteorganisasjoner i ryggen; andre hadde møtt media alene. For majoriteten var det gått litt tid siden de var ute i media – ofte et år eller mer. Noen var derimot i aktiv kontakt med journalister også i perioden de deltok som informanter.

Det er verdt å bemerke at majoriteten av informantene hadde god kjennskap til media og til medias arbeidsrutiner. Mange var godt på vei i sine helingsprosesser, og kunne snakke reflektert om sine historier. De fleste informantene hadde med andre ord et fundament av personlige ressurser de kunne lene seg på og benytte i en intervjusituasjon. Det regnes ikke som veldig sannsynlig at dette har gitt utslag i intervjumaterialet, ettersom alle informantene har vært på et svært sårbart sted tidligere og sitter på førstehåndskunnskap om disse erfaringene.

3.1.3 Intervjuet

Som ble tydelig i teoridiskusjonen, kan det være store maktforskjeller mellom kilde og journalist – maktforskjeller som kan føre til at en kilde deltar på noe den egentlig ikke er komfortabel med, eller sier noe den ikke ønsker. Det var sannsynlig at denne maktforskjellen også var til stede under informantenes deltakelse i forskningsprosjektet. Hvordan kunne man da forsikre seg om at dybdeintervjuet ble gjort på informantens premisser?

Først og fremst ble forutsigbarhet om arbeidsprosess, åpenhet om forskerens intensjon og målsetning, og god kommunikasjon prioritert. Informanten valgte tid og sted for møtet; alle deltakere mottok informasjon om studien, samtykkebrev og intervjuguiden minst én dag før intervjuet; og alle deltakerne ble informert om rettighetene de hadde før intervjuet fant sted, og hva formålet med studien var. Som forsker ønsket jeg å holde en uformell tone på melding- eller i e-posttråden – hvis informanten hadde spørsmål eller tanker han eller hun ville lufte, var det bare å ringe. Noen informanter ble også gitt muligheten til en innledende telefonsamtale før dybdeintervjuet, hvor vi kunne snakke litt åpent om prosjektet, deltakelse og andre ting som føltes naturlig. Dette var også nyttig for å bli litt kjent.

Intervjuguiden ble strukturert ut fra hvordan arbeidsprosessen mellom en journalist og kilde ofte gjennomføres – fra innledende kontakt, til intervjusituasjon, til publisering. Den var delt opp inn seks deler, bestående av mine innledende spørsmål; informantens motivasjon; kommunikasjon mellom partene; produksjon av saken; publisering; og avsluttende spørsmål for å runde av intervjuet. Ut fra disse hovedtemaene hadde intervjuguiden 36 spørsmål – hvert spørsmål ble fulgt av flere oppfølgingsspørsmål, som ble spurt hvis aktuelt eller nødvendig.

Strukturen på intervjuene var som nevnt semi-strukturert, hvor informantene ble oppfordret til å fortelle det de selv ønsket og ikke være redd for å bevege seg bort fra forskers spørsmål mot noe de selv synes var interessant. Koronapandemien gjorde det naturligvis vanskelig å møte informantene fysisk. Det ble likevel mulig å møte fem informanter personlig før de største nedstengningene startet vinteren 2021. Under de fysiske intervjuene var det informanten som bestemte hvor vedkommende skulle sitte og hvor lenge intervjuet skulle vare. Informanten ble forberedt på at intervjuet ville ta omkring 90 minutter, men det ble understreket at dette på ingen måte var satt i sten. Ivaretagelse av personlige grenser og

smittevern lå sentralt for alle intervjuene. Etter rundt en time ble det tid for en kaffepause og noen minutter til å klarne hodet.

Intervjuene som ble gjort over telefon var farget av mange av de samme forholdsreglene, men selve samtalen ble naturligvis annerledes. Jeg opplevde de fleste intervjuene som formet av en tydeligere forsker- og informantrolle – telefonintervjuene i større grad enn de fysiske. Under telefonintervjuene ble samtalen i større grad gjennomført i henhold til intervjuguiden. Jeg opplevde likevel telefonintervjuene som innholdsrike og givende, både for meg selv og for prosjektet. Informanten fikk også her mulighet til å ta en pause rundt en time ut i intervjuet.

Kan informantene ha gitt andre svar under telefonintervjuene sammenlignet med de fysiske intervjuene? Det er mulig – iallfall i starten av interaksjonen. Det er likevel sannsynlig at svarene informantene gav var langt mer farget av vedkommende selv og dens interaksjon med forsker, enn hvorvidt intervjuet skjedde over telefon eller ei. Det er mulig at noen informanter opplevde telefonintervjuet som tryggere enn å møte opp personlig, og med det åpnet seg fortere i samtalen. Andre kan ha følt at det var klønete og utfordrende å kommunisere over telefon. Uavhengig av om intervjuet ble gjort fysisk eller over telefon, var det sentralt at det ble gjort i rolige og stille omgivelser.

Intervjuene varte mellom 90 minutter og to timer. Ved et par tilfeller ble det også gjennomført oppfølgingsintervjuer. I flere tilfeller ønsket informanten å gå fort inn på ulike temaer og svare på ulike spørsmål. Det var forberedt flere innledende spørsmål for å «varme opp» informanten. Ofte skjedde det motsatte, der samtalen startet nærmest umiddelbart etter at forsker og informant satt seg ned. Flere informanter gav aktivt uttrykk for at de ønsket å dele sine erfaringer og bidra til forskningsarbeidet. De fleste hadde også mye de ønsket å dele; og mange kunne snakke lenge om ting de hadde på hjertet. Flere ganger kunne informanten gå inn på en rekke ulike temaer og erfaringer uten at det ble stilt oppfølgingsspørsmål. Et slikt sterkt ønske om å dele – og bli lyttet til – er sannsynligvis et trekk mange personer som er utsatt for overgrep og omsorgssvikt deler, noe som ble klart i teorigen.

Kort tid etter intervjuet ble informantene sendt en oppfølgingsmelding hvor de ble takket for møtet og deltakelsen i prosjektet, samt fikk informasjon om prosessen videre. Samtlige intervjuer ble transkribert i detalj, der enkelte beskrivelser av hva som skjedde under intervjuet (som at «informanten lo» eller «pustet tungt ut») ble inkludert.

3.1.4 Tematisk analyse

Etter måneder med intervjuer og transkribering var jeg spent på å komme i gang med analysen av datamaterialet. Ved inngangen til april hadde oppgaven i overkant av 300 sider med det Tjora kaller *behandlede data* fra intervjuene (2018: 196). Dette skulle nå kodes, kategoriseres og analyseres. En *induktiv, empirisk tilnærming* ble valgt for å kategorisere og kode de behandlede dataene. Ønsket var å gå inn i materialet frigjort fra teori og konsepter, hvor fokuset lå på hva informantene sa og hvordan de sa det (Tjora 2018: 21). For å assistere den kvalitative analysen, ble dataprogrammet HyperResearch benyttet.

Analysen kan beskrives som tematisk, der forsker jobbet seg systematisk gjennom datamaterialet. Først ble hele datamaterialet gjennomlest for å få et overblikk over hva som lå til grunn for analysen. Deretter ble hvert intervju lest og koder ble laget tett knyttet til det informantene *sa*, ikke hva de snakket *om*. Slik Tjora påpeker, kan en slik fremgangsmåte både styrke transparensten mellom empiri og analyse, og legge til rette for kvalitetssikring av resultatene (Tjora 2018: 22).

Etter endt koding satt prosjektet igjen med 344 koder, fordelt over fire primære kodegrupper, eller hovedtemaer, som hver bestod av en rekke sekundærgrupper. De fire primærkodegruppene dannet etter tur grunnlaget for analysens fire kapitler. Under kodingen ble tanker og ideer notert ned underveis, samt sitater eller hendelser i empirien som kunne gi et spesielt innblikk i en situasjon eller tanke hos informantene. Slike *empirisk-analytiske referansepunkter* var svært nyttige for den videre analysen (Tjora 2018: 204).

Gitt mengden behandlede data og koder, var det nødvendig med en betydelig avgrensning av analysearbeidet. På dette tidspunktet i arbeidet ble det brukt mye tid på å lese gjennom dataene, sammenligne funn fra informanter, vurdere referansepunkter og kartlegge hvordan dette best kunne besvare oppgavens problemstilling. Med god hjelp fra notatene gjort under intervjuene og kodingen, tok et grunnleggende narrativ av empirien form, forankret i de fire primærkodegruppene. Med dette narrative til grunn, var det tid for å trekke inn teori og konsepter.

3.2 Ethiske vurderinger og personvern

Denne oppgaven tok for seg en svært sensitiv tematikk. Det krevde nøye etiske vurderinger gjennom hele forskningsarbeidet. I møte med sårbare informanter ligger en rekke

retningslinjer til grunn for forskeren og for gjennomføringen, primært ved Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH). Disse retningslinjene fungerte som en veileder i arbeidet for å sikre at forskningsarbeidet ble gjennomført på en etisk og konstruktiv måte opp mot informantene.

Innledningsvis ble en rekke perspektiver knyttet til informantutvalget og gjennomføringen av forskningsarbeidet vurdert: hvordan skulle informantene kontaktes; hvordan skulle intervjuene gjennomføres; og hvordan datamaterialet behandles og oppbevares? Et videre aspekt som ble vurdert var hvordan jeg skulle forholde meg til informantene og til oppgavens potensielt utfordrende tematikk. Hvor personlig skulle jeg opptre? Og hvordan kunne jeg reagere i møte med alvorlige historier? Menneskene som skulle intervjues for dette prosjektet hadde opplevd et alvorlig traume. Jeg gikk derfor inn i arbeidet forberedt på hvilke historier og informasjon som kunne bli fortalt, og hvordan jeg selv kunne respondere og potensielt reagere på dette. En risiko var at hvis jeg reagerte for sterkt eller ble opprørt under et intervju, kunne det være utfordrende og potensielt skadelig for informanten.

I vurderingen av informantenes evne til å gi et informert samtykke, ble *forskningshierarkiet* slik presentert av Ruyter (2003) lagt til grunn. Her betegnes voksne med sykdom og barn som personer som kan ha redusert evne til samtykke (Ruyter 2003: 111-112). Ut fra dette ble oppgavens informanter kategorisert som en sårbar informantgruppe, med risiko for redusert evne til å gi samtykke. Det hadde betydning for valget av informanter og hvordan disse ble kontaktet, og krevde en nøye etisk vurdering før hver informant ble kontaktet. Dette førte videre til at noen mulige informanter *ikke* ble kontaktet, da det ble vurdert at disse potensielt ikke ville kunne gi et informert samtykke.

Alle informantene i oppgaven har gitt et frivillig, informert og utvetydig samtykke. Alle hadde muligheten til å trekke samtykket om de ønsket det underveis i arbeidet. Samtykke er dokumentert ved signerte samtykkeskjemaer. Alle informantene ble gitt full anonymitet. Det inkluderte informasjon om ikke bare informanten selv, men også om andre- og tredjeparter. Både forskeren og oppgavens veileder hadde taushetsplikt (NESH 2021).

Opgaven gikk videre gjennom flere runder med Norsk senter for forskningsdata (NSD) for å sikre at prosjektet ble gjennomført innenfor nødvendige retningslinjer knyttet til møter med sårbare informanter og personvern.

Sikker oppbevaring av person- og forskningsdata fra informantene var likefullt en prioritet. Personopplysninger og kontaktinformasjon til informantene ble oppbevart fysisk og

innelåst på et sikkert sted. Dette inkluderte telefonnumre, e-postadresser og navn. Alle notater fra intervjuene ble oppbevart fysisk bak lås. Datamaterialet fra intervjuene ble oppbevart på krypterte og passordbeskyttede harddisker. Dette inkluderte lydfilene fra intervjuene. All data, med unntak av lydfilene fra intervjuet, var anonymisert. Noen steder i datamaterialet kom det frem annen informasjon som kunne identifisere informanten eller tredjeparter – slik informasjon ble også fjernet eller anonymisert, slik retningslinjene fra NESH krever (NESH 2021). Etter at intervjuet var transkribert, ble det dermed arbeidet utelukkende med anonymiserte data. Samtlige informanter ble tildelt et alias i datamaterialet og i den endelige oppgaven.

Informantene hadde også hele tiden tilgang til datamaterialet og personopplysningene som omhandlet dem selv. Hvis de ønsket, kunne de få tilsendt anonymiserte transkripsjoner eller notater. Alle deltakere ble informerte om at de kunne få levert lydfilen personlig, hvis ønsket. Ingen ba imidlertid om dette. Alle informantene fikk videre tilsendt sitatsjekk med sine sitater fra oppgaven på e-post. Det ble her gjort en ekstra vurdering på sikkerheten rundt dette. Det ble dobbeltsjekket at e-postadressene til informantene var deres egne, slik at ingen dokumenter skulle komme på avveie.

Informantene hadde som nevnt varierte bakgrunner og mange stod på forskjellige steder i livet. Mens noen hadde bearbeidet sin overgrepshistorie over mange år, var andre langt tidligere i denne prosessen. Slik sett kunne informantene ha ulike behov, ønsker og forventninger til prosjektet og sin deltakelse. Jeg var bevisst på at noen informanter kunne stille opp i forskningsarbeidet med et ønske og en forventning om å bidra til noe viktig. Andre kunne ha et håp om å hjelpe andre i en lignende situasjon, eller at det å snakke åpent om historien sin kunne ha en terapeutisk effekt (Forsberg 2019: 196; Thorbjørnsrud & Ytreberg 2020b: 1094). Informantenes motivasjon for å snakke med meg kunne derfor i stor grad være lik deres motivasjon for å snakke med media.

Jeg var derfor forberedt på at møtet kunne bli svært personlig og potensielt utfordrende, både for meg og for informant. At informantene kunne oppleve det smertefullt, slitsomt eller utfordrende å dele sine opplevelser og med meg, inkludert overgrepshistorien, var selvsagt. For noen kunne også medieopplevelsen være tett knyttet til overgrepshistorien, noe som kunne gjøre delingen enda mer utfordrende. Andre kunne føle et behov for å presentere seg selv og historien sin på en måte som de følte jeg forventet eller ønsket. Det ble spesifisert før intervjuet at forskningen handlet om informantens perspektiver og opplevelser.

Jeg som forsker hadde ingen forventninger til hva de skulle si eller hvor lenge intervjuet skulle vare.

Under intervjuet var jeg også på vakt etter tegn som kunne vise at det var nødvendig å endre tema, ta en pause eller stoppe samtalen. Dette gjaldt også for flere mulige senvirkninger som er vanlige etter traumer, blant annet retraumatisering eller over- og underaktivering (Duckert & Karlsen 2017: 134). Også det ujevne maktforholdet mellom forsker og informant kunne forsterke mulige utfordringer som kunne komme. Jeg var også bevisst på det kunne være en rekke aspekter ved meg selv som kunne påvirke intervjuet og relasjonen mellom informant og forsker, blant annet kjønn og tidligere arbeidserfaring – at jeg er mann kan ha vært utfordrende for utsatte med mannlig overgriper; at jeg tidligere hadde jobbet ved Nok Oslo kunne imidlertid ha vært betryggende.

Jeg var i forkant spent på om det kunne bli krevende å bli stående i forskerrollen i møte med vanskelige historier. Dette ble et mindre problem enn jeg hadde regnet med, og selv om mange intervjuer var svært personlige og nære, opplevde jeg det som uproblematisk, og riktig, å beholde en viss avstand til informanten under selve intervjuet. Det motsatte kan faktisk ha vært tilfellet, der min tydelige forskerrolle kan ha trygget informanten og sikret en god ramme rundt intervjuet, der historien til informanten ville bli håndtert på en sikker og forsvarlig måte.

Det var derfor sentralt at informanten hadde kontrollen før, under og etter intervjuet. Selv om det var jeg som var ansvarlig for å skape en trygg ramme for situasjonen, ble intervjuet gjort på informantens premisser. Jeg jobbet for å være svært tydelig om nettopp dette, og minnet deltakerne om at de hadde full kontroll over situasjonen, og at intervjuet kunne pauses eller stoppes når som helst.

Jeg var også bevisst på ikke å «forsvinne» etter intervjuet. Oppfølging og kontakt etter intervjuet var ferdig stod sentralt, og jeg var nøye med å småprate litt mens vi pakket sammen på slutten av dagen og under kaffepauser. En dag eller to etter intervjuet kontaktet jeg informanten på nytt, og takket for deltakelse og understreket hvor viktig dette hadde vært for prosjektet. Hvis jeg følte at det var riktig å gjøre kunne jeg spørre hvordan de hadde det og snakke litt videre om hvordan hverdagen gikk.

3.3 Gyldighet og generaliserbarhet

En vanlig kritikk mot kvalitativ metode går på metodens tilsynelatende subjektive og impresjonistiske natur, og at den dermed ikke oppfyller kravene til reliabilitet, validitet og generaliserbarhet som er nødvendig i forskning. For hvordan kan man stole på resultatene av en analyse når datamaterialet kommer fra «ledende spørsmål», «subjektive fortolkninger» og er blitt produsert ut fra en ofte liten gruppe informanter (Gentikow 2010: 56-57)? Selv om kvalitative studier ikke kan oppfylle alle kravene som hører til kvantitative studier, som ved generalisering, verifisering og falsifisering av data, argumenterer Gentikow (2010) for at det ikke gjør metoden upålitelig. Man trenger imidlertid andre kriterier for å vurdere pålitelighet (2010: 59). Der kommer forskeren selv inn i bildet. Ved å ha et kontinuerlig fokus på selvrefleksjon og et kritisk blikk på egen tolkning av datamaterialet, kan forskeren sikre at den hele tiden undersøker det som faktisk er formålet med forskningen. Kvalitativ metode kan dermed være en åpen og pragmatisk, men også en mer krevende, metode for forskeren. Fra dette kan forskeren oppnå ikke én sannhet, men flere tolkninger, som sammen kan gi et grunnlag for studiens resultater (Gentikow 2010: 59-60). I avsnittene under drøftes oppgavens metode nærmere, samt min egen rolle som forsker.

Enhver forsker tar med seg en personlig bakgrunn og faglig forforståelse inn i arbeidet sitt (Tjora 2018: 35). Min egen arbeidserfaring som kommunikasjonsrådgiver ved en stiftelse som arbeidet mot seksuelle overgrep, og som fungerte som et støttetilbud til overgrepsutsatte, har helt klart vært en inspirasjonsfaktor for dette forskningsprosjektet og har videre gitt meg et perspektiv og en forforståelse for tematikken som har farget forskningsarbeidet. Gjennom jobben ved Nok Oslo var jeg nesten daglig i kontakt med overgrepsutsatte, flere etter hvert også på et vennskapelig nivå, og jeg leste en rekke publikasjoner (blant annet innen fagfelt som psykologi eller sosiologi) for å bedre forstå overgrepstematikken og min rolle i organisasjonen. Møtene jeg hadde og kunnskapen jeg fikk fra tiden ved Nok Oslo har definitivt farget både den praktiske gjennomføringen av dette prosjektet – for eksempel ved at jeg først kontaktet Nok-sentre i søket etter informanter – og hvordan oppgaven drøfter en rekke temaer og konsepter, blant annet *offerbegrepet*. Gitt min sterke tilknytning til tematikken, er det derfor nødvendig å kartlegge hva jeg selv har tatt med meg inn i arbeidet – og hvordan dette potensielt har påvirket meg – for å sikre studiens gyldighet og pålitelig.

Jeg har jobbet for å sikre prosjektet gyldighet på to måter: gjennom åpenhet om min bakgrunn ved Nok Oslo og transparenst rundt forskningsarbeidets gjennomføring. Fra starten av prosjektet har jeg vært bevisst på hvordan bakgrunnen min kunne påvirke studiens retning og mine valg av informanter og teori. Etter å ha jobbet med overgrepsutsatte i to år hadde jeg allerede kjennskap til problematikken og til en viss grad perspektivene til overgrepsutsatte. På én side var dette positivt, ved at jeg allerede før prosjektet startet hadde kunnskap om personer og miljøer å kontakte, samt erfaring med hvordan snakke om et tema som seksuelle overgrep. Samtidig kunne slik forhåndskunnskap gi rom for forutinntatte perspektiver og holdninger, noe Tjora også påpeker (2018: 236). Og både innledningsvis og underveis kunne det være utfordrende å finne en god balanse mellom det å gå inn i temaet uten baktanker og det å vurdere hvilke erfaringer som kunne styrke prosjektet. Her var den kvalitative metodens ikke-lineære prosess til god hjelp, og jeg jobbet for å stadig lære mer om tematikken fra faglitteraturen og ikke minst, fra informantene.

Skovsgaard og Svith (2014) beskriver den ikke-lineære prosessen som en av kvalitative metoders styrker (2014: 67). Denne var viktig ikke bare for at jeg kunne forholde meg til prosjektet og tematikken på en åpen og nyansert måte, men også for at informantene kunne delta i forskningen på den måte som var best for dem.

Et annet spørsmål jeg stilte meg var hvor pålitelig informasjonen jeg innhentet var. Ikke bare jobbet jeg med en sensitiv og potensielt utfordrende tematikk, jeg møtte også mennesker som stod i en potensielt svært vanskelig situasjon. Hvordan kunne jeg sikre at intervjusettingen var så stabil, trygg og konsistent som overhodet mulig? For å best mulig sikre studiens reliabilitet, som Skovsgaard og Svith (2014) beskriver som «konsistente verdier» (2014: 68), var jeg nøye med å opptre varsomt og ydmykt i møte med informantene. Jeg tilpasset oppførelsen min ut fra hvem jeg møtte, og jeg forsøkte etter beste evne å opptre rolig, imøtekommende og ikke ta for mye fysisk plass. Jeg var også bevisst på tegn etter over- og underaktivering hos informanten – hvis personen virket for stresset eller for rolig – og tok ansvar for å sette rammen for samtalen og interaksjonen, noe enhver intervjuer uansett bør gjøre (Tjora 2018: 119). Ut fra dette er jeg sikker på at studiens gyldighet og troverdighet står støtt. Hva så med studiens generaliserbarhet?

Muligheten for generalisering av kvalitativ forskning har lenge blitt diskutert, og noen mener man heller bør fokusere på det mer avgrensede *overførbarhet* innenfor kvalitativ forskning (Tjora 2018: 238; Gentikow 2010: 61). Jeg har imidlertid jobbet ut fra et mål om generaliserbarhet, både fordi det tvinger meg som forsker til å «heve blikket» fra empirien til

det konseptuelle, og fordi det finnes en rekke kildegrupper som deler trekk med kildegruppen studert i denne oppgaven.

Tjora (2018) har argumentert for viktigheten av konseptualisering i kvalitativ forskning (2018: 23). Gitt den begrensede kunnskapen som eksisterer rundt kildegruppen som er studert her, har jeg vært mindre opptatt av utvikling av konsepter og heller hatt et fokus på å presentere informantenes perspektiver på en nyansert måte opp mot eksisterende forskning. Men fellestrekk har likevel blitt synlige i forskningsarbeidet. Noen av disse fellestrekke – som utfordringene rundt grensesetting for sårbare kilder i møte med media – mener jeg kan frigjøres fra min studie og vurderes opp mot andre sårbare kildegrupper, for eksempel pasienter, personer utsatt for vold og pårørende etter tragedier, sistnevnte er en kildegruppe blant annet studert av Forsberg (2019).

4 Analyse

4.1 Informantenes bakgrunn og personlige motivasjon

Før oppgaven går inn på hvordan informantene opplevde sine møter med media, er det nødvendig å se på gruppen som skal studeres, og hvilke tanker og erfaringer denne hadde som kunne påvirke medieeksponeringen og deres motivasjon for å gå ut i media. Ettersom det ofte er den utsattes overgrepshistorie (eller dens erfaringskompetanse som overgrepsutsatt) som ligger til grunn medieeksponeringen, er det først nødvendig vurdere hvordan informantene selv forholder seg til sine overgrepshistorier og hvordan dette har påvirket deres liv og perspektiver.

4.1.1 Skam, stigma og heling

For majoriteten av informantene var overgrepserfaringen en stor del av deres hverdag. De fleste fortalte om senvirkninger, brutte relasjoner og utenforstående som hadde kommet som følge av traumet de var utsatt for og som påvirket livene deres i dag. Målet med dette kapittelet er dermed å kartlegge hva informantene tok med seg inn i møtet med journalistene – deres personlige bakgrunn og selvopplevelse – og vurdere i hvilken grad kildegruppen kan

betegnes som *sårbar*. Dette vil jeg drøfte opp mot Franks konsept om *det narrative forliset* og Goffmans *stigma*.

4.1.1.1 Helingsprosessen

Flertallet av informantene delte erfaringer om liv preget av å stå alene med opplevelsen som «overgrepsutsatt». Mange fortalte at de fremdeles var i en erkjennelses- eller helingsprosess der de jobbet for å kunne overkomme sterke senvirkninger. Graden av senvirkninger varierte, men det inkluderte ofte angst, skam, dissosiasjon og sterk frykt eller usikkerhet i møte med andre mennesker. Mange hadde opplevd at andre personer synes det var utfordrende å møte behovene deres, for eksempel ved at den utsatte ikke ble trodd, at overgrepet ikke ble snakket om eller, ved et par tilfeller, at den utsatte ble støtt bort av familie.

Informanten Beate fortalte at foreldrene hennes ikke klarte å snakke om overgrepet hun hadde blitt utsatt for hjemme, uten at de mente noe vondt med det. I stedet fokuserte de på å gjøre praktiske ting. Hun fortalte:

[...] vi snakket ikke så mye om det. Foreldrene mine synes det var så vanskelig. Det vet jeg nå i ettertid at det var vanskelig for de óg å vite hvordan de skulle håndtere dette. Det ble for sårt og vanskelig å ta praten om det da. Så det er først de siste årene at vi har hatt noen samtaler om det. Og de ville mer, sørge for at det var gode måltider og at ting ble tilrettelagt, enn den gode samtalen da. (Personlig intervju, 03.12.20).

Flere informanter fortalte at det ikke bare var overgrepet alene som ble opplevd tungt i dag – det var det faktum at ingen hadde lyttet til dem eller tatt dem på alvor. Helene fortalte:

[...] jeg hadde opplevd veldig mange ganger å ikke bli trodd på de opplevelsene jeg hadde hatt, som var så sterkt. Og det blir så sterkt implementert i deg, at de opplevelsene du har egentlig ikke er sanne. Det er du som overdriver. Det er du som er vanskelig. Det er du som ikke tåler at noen prøver seg på deg, ikke sant. Du får alle disse tankene etter å ha blitt utsatt for et overgrep eller en voldtekt. (Telefonintervju, 27.01.21).

For noen var overgrepet noe de ikke husket eller aktivt klarte å forholde seg til. Hendelser, assosiasjoner, eller starten på en helingsprosess kunne dermed utløse en flom av minner som kunne være vanskelig å kontrollere. Arve, som ble utsatt for overgrep i barndommen, opplevde at minner av overgrepene kom tilbake først i godt voksen alder. Han fortalte:

[...] jeg hadde fortrent veldig mye av mine opplevelser helt frem til jeg var godt voksen. Da jeg ble klar, blir det ofte sagt, så kom det. Hos meg så ble det utløst av et seminar på [landsdel]. Og så fikk jeg fragmenter av bilder i hodet fireogtyve timer i døgnet. Det gikk så fort at jeg trodde jeg ble gæren. [...] Og så ser jeg på en måte de første bildene av overgrepet. Deretter får jeg nye minner, om igjen og om igjen [...] og jeg har hatt de helt siden. (Personlig intervju, 11.11.20).

I voksen alder hadde flere informanter blitt møtt med forutinntatte holdninger om seksuelle overgrep fra personer i sine nærmiljøer, blant annet familiemedlemmer, venner og kollegaer. Flere la vekt på nettopp denne frykten fra andre (og i noen tilfeller en selv) for å snakke om eller forholde seg til overgrepstematikken. Arve sa:

Det er den totale tausheten, der du blir nesten hvisket litt ut. Det er en konsekvens som jeg ikke var helt klar over. Det har jeg blitt veldig klar over i ettertid. Det er faktisk en fellesnevner for veldig mange som har vært åpne [...]. Jeg tenker da at min familie hadde et bilde av en familie som hadde det bra og ingen hadde noen store problemer, og så da de fikk servert en sånn bombe, så klarte de ikke takle det, for det skadet det bildet de hadde av oss som familie. (Personlig intervju, 11.11.20).

Delvis på grunn av dette fortalte de fleste informantene om utfordringer når det kom til å forholde seg til eller stole på andre mennesker. Men som et resultat av utfordringene fra senvirkninger og utenforståenhet, ble det for flere viktig å kjempe tilbake og ta eierskap over seg selv og sin historie. Gro fortalte at hun trengte å vise at overgrepsutsatte var hele mennesker, som hadde med seg mer enn bare overgrepshistorien. Hun etterlyste å kunne bli tatt imot som det en var, og at andre kunne erkjenne at det var grunner til at de hadde blitt som de hadde blitt. Hun sa: «[...] jeg har noen sider ved meg som gjør at jeg føler jeg trenger litt raushet» (personlig intervju, 13.01.21).

Flere informanter fortalte at sterke senvirkninger hadde gjort det vanskelig å delta i dagligdagse aktiviteter, være nær andre mennesker eller holde faste jobber. Informantgruppen intervjuet for denne oppgaven viser dermed erfaringer som er i tråd med tidligere forskning på personer utsatt for seksuelle overgrep, blant annet gjort av Steine et. al (2012; 2016). Dette samsvarer med Franks (2013) beskrivelse av det *narrative forlisset* – en livssituasjon hvor hverdagen oppleves flytende og utfordrende å forholde seg til; der en bedre fremtid kan føles umulig. Ved å dissosiere eller glemme aspekter i hverdagen mister informantene et grep om eget liv og egen historie. Og følelsen av at ens historie blir bagatellisert eller at man ikke blir trodd, kan forsterke dette.

4.1.1.2 Skam og stigma

Opplevelsen av å stå utenfor samfunnet var tydelig hos flere informanter. Majoriteten forklarte at de hadde følt på mangel av tilhørighet til andre mennesker, og i noen tilfeller til seg selv. Noen opplevde det å være overgrepsutsatt var preget av følelser av tabu og stigma. Kristian fortalte: «Jeg har en slektning som var overgriperen, en mannlig slektning. Og som mange andre holdt jeg det hemmelig i mange, mange år» (telefonintervju, 17.02.21).

Jeg har valgt ikke å gå dypt inn på hvorfor noen informanter holdt overgrepet hemmelig eller hvorfor de fortalte når de gjorde i denne oppgaven. Det som likevel blir tydelig er at stigma og skam rundt det å være overgrepsutsatt og frykt for reaksjoner og konsekvenser fra andre personer stod sentralt for hvorfor noen holdt overgrepet hemmelig. Flere fortalte at de kunne føle det var nødvendig å innta en «rolle» om at de «hadde det bra» når de møtte andre mennesker, blant annet for å skåne dem for overgrepshistorien sin. Men å innta en slik rolle hver gang man forlot hjemmet sitt kunne være slitsomt. Gro fortalte:

[...] noen av tingene jeg synes er aller vanskeligst er på en måte dette med at mange tenker at det går så veldig bra. [...] Jeg er i hvert fall ikke ferdig med det og jeg har ups and downs. Og det synes jeg nok er, så det slår litt tilbake på meg selv. Da kommer skammen litt tilbake. [...] Det at mange tolker det som at når liksom mange ting har bedret seg, så går det bra. Og da blir det sånn at man får en nedtur når man ikke har det bra. (Personlig intervju, 13.01.21).

Goffman (1986) beskriver *stigma* som egenskaper eller karakteristikk som gjør at en person fremstår som annerledes enn det samfunnet anser som «normalt». En stigmatisert person kan dermed føle seg «unormal» eller som en som står på «utsiden» av samfunnet. Som vi har sett var dette vanlig blant informantene, om enn i ulikt omfang og det varierte hva det var som skapte følelsen av være unormal. Disse følelsene kunne også bli forsterket hvis man ikke ble møtt av motparten da man fortalte om overgrepet eller senvirkningene. Irene fortalte at folk kunne «krympe litt» i møte med henne og hennes historie, og Jonas opplevde økt skamfølelse da noen ikke var villige til å ta imot historien han fortalte. Han sa:

[...] «har jeg prøvd å sparke inn åpne dører? Hvorfor er ikke dette interessant? [...] Skulle jeg bare skamme meg og ikke si noe, hva var greia liksom. [...]. Og igjen, man er jo sånn at, hvor langt skal jeg ta dette til meg? Skal jeg nå gå helt tilbake til at jeg selv ikke syntes det var viktig? Fordi *det* var det jo tydeligvis ikke. Så skal jeg begynne å legge lokk på det igjen? Alle de følelsene kom jo, selvfølgelig. (Telefonintervju, 10.02.21).

Majoriteten av informantene la likevel vekt på at de ønsket å bekjempe skammen og stigmaet som omgav det å være overgrepsutsatt. Mange ønsket også å bryte ned den «totale tausheten», som Arve fortalte om. For flere var disse kampene tett knyttet til deres helingsprosess og kamp mot det narrative forliset de stod i – en gjenvinnelse av deres personlige narrativ og med det eierskap til seg selv. Som blir tydelig i det kommende kapittelet, la dette grunnlaget for flere av informantenes medieeksponering. Daniel fortalte:

Jeg vil hjelpe. Så har jeg jo denne livsmotivasjonen min som jeg har sagt hele tiden: finn det positive i det negative, lær av det negative og bruk det til noe godt (Telefonintervju, 17.12.20).

4.1.2 Motiverende årsaker

Etter å ha kartlagt informantenes bakgrunn og livssituasjon, vil jeg nå drøfte deres motivasjon for å gå ut i media. Som tidligere forklart bruker jeg begrepet *motiverende årsaker* i diskusjonen rundt motivasjon, i stedet for *trigger*, som blant annet blir brukt av Palmer (2018). Jeg legger imidlertid samme betydning til motiverende årsak, som til trigger.

Informantenes var anslagsvis likt fordelt mellom lokale medier og riksmidier i deres første møter med media. Alle hadde også vært i media flere ganger. De fleste hadde fra dette flere ulike motiverende årsaker som lå til grunn for hvorfor de hadde gått ut i media. For å få et helhetlig bilde av hvorfor informantene handlet som de gjorde, inkluderer analysen et bredt spekter av tanker og refleksjoner informantene hadde om sine motiverende årsaker. Analysen inkluderer dermed hvilken begrunnelse informantene hadde for sin aller første mediasak, og hvilke begrunnelser de hadde etter å ha deltatt i en rekke saker. Et sentralt funn her var at informantenes motiverende årsaker endret seg etter hvert som de ble mer erfarne i møte med journalister.

Jeg vil peke på tre primære motiverende årsaker: 1) ønsket om å hjelpe andre overgrepsutsatte; 2) ønsket om kontroll over egen historie; og 3) et engasjement for å spre informasjon om tematikken rundt seksuelle overgrep i samfunnet og forhindre nye overgrep. Dette drøfter jeg opp mot Franks (2013) konsepter om *egenhistorien* og *vitnesbyrdet*, samt Palmers (2018) *trigger-motiverte målsetninger*.

4.1.2.1 Hjelpe andre overgrepsutsatte

Den klart mest fremtredende motiverende årsaken informantene fremhevet var et ønske om å hjelpe andre overgrepsutsatte. Dette var særlig viktig for de informantene som hadde lite medieerfaring fra før og som kunne være kort vei inn i en helingsprosess.

For flere ser det ut som at ønsket om å hjelpe andre var et mål i seg selv, i motsetning til at de håpet at andre overgrepsutsatte skulle søke hjelp eller at flere skulle anmelde. Noen fortalte at det handlet om å gi håp til de som trengte det; andre beskrev et ønske om å vise at traumet etter overgrep kan heles og at man etter hvert kunne få det bedre. Noen ville rett og slett stå opp for noen som trengte støtte eller som ikke kunne stå opp for seg selv. Felles for denne motiverende årsaken ligger en følelse av empati og omsorg overfor andre i lignende situasjoner, der informanten inntok en *talspersonrolle* og gikk ut som representant for andre overgrepsutsatte og for overgrepstematikken. Irene fortalte at hennes motivasjon i den første perioden stemmet ut fra et ønske om å vise at livet kan bli bedre. Hun sa:

Først og fremst, at man kan formidle en historie til andre som kanskje sitter og føler på kun vonde følelser, [...] at det er mulig å sitte igjen med andre følelser.

Det er mulig, jeg føler jeg har kommet godt ut av dette her, og jeg har et liv som

er bra på alle mulige måter, til tross for at jeg har gått gjennom den kampen. [...] den største gevinsten er å gi håp til andre som kanskje ikke sitter med noe håp. (Telefonintervju, 27.01.21).

Flere fortalte også om et ønske om å gi informasjon til andre overgrepsutsatte. Dette inkluderte å dele råd for hvordan gå gjennom helingsprosessen, hvordan anmelde eller hvordan gå ut i media. Caroline ønsket å dele kunnskap om hvordan få behandling, der hun fortalte:

[...] på den ene siden er det det med behandling, at det faktisk nytter å bli bedre med behandling. Det er for meg veldig viktig, for det er veldig mange som er utsatt som ikke vet det og ikke orker å føle på det. (Personlig intervju, 15.12.20).

Flere fortalte at det følte godt å kunne hjelpe andre eller bruke historien sin til noe positivt. For noen motiverte dette dem til å fortsette å bruke historien sin utadrettet. Gro fortalte:

[...] jeg har hatt et liv i psykiatrien og jeg har mistet så mye. Likevel føler jeg at, selv om jeg ikke akkurat har hatt et solskinnsliv, så har jeg fått et greit liv. Med mye som er bra. Jeg opplever at den ressursen jeg har er nettopp det at jeg tør å stå opp for andre, [...] og jeg opplever at det har en verdi for meg og det har en verdi for andre. (Personlig intervju, 13.01.21).

Duncan og Newton (2014) påpeker at kilder som har opplevd sykdom eller traumer kan ha ideelle motivasjoner for å stå frem i media, hvor både åpenhet og informasjonsdeling står sentralt. Mange kan føle det viktig å være åpen om noe som har betydning for dem selv, og dette må fortelles på en god måte. Dett er videre i tråd med *vitnesbyrdet* og *egenhistorien*, slik presentert av Frank (2013). Den traumelidende bruker her sin egen opplevelse til å både stå frem som et eksempel for andre i en lignende situasjon, samtidig som den ønsker å gjenvinne et eierskap til seg selv og sin historie. Men dette avhenger av i hvilken grad personen som forteller blir *møtt* av de som lytter, understreker Frank. Det skal jeg komme videre inn på i kapittel 4.3.

Informantene hadde ofte flere motiverende årsaker og de ble vektlagt til ulike tider. Men slike uavklarte målsetninger som nevnt over, der informanten i noen tilfeller først og

fremst ønsker å bety noe for andre eller hjelpe trengende, kan legge grobunn for utfordringer i møte med journalister som ofte har konkrete mål som skal nås, innenfor korte tidsrammer.

4.1.2.2 Ta kontroll over egen historie

Alle informantene fortalte også om et sterkt behov for å ta kontroll over sin historie og hvordan denne ble gjengitt av andre. Å gå ut i media ble dermed en måte å ta kontroll over hva andre skulle vite og hvordan historien ble fortalt. De fleste informantene uttrykte dette behovet på flere måter, men et påfallende fellestrekk ble synlig blant de som kom fra mindre byer og tettsteder – steder der «alle kjente alle» og et overgrep fort kunne bli hyppig diskutert og omtalt. Her fortalte flere informanter at å motgå rykter, lokalt prat og i noen tilfeller voldtektsmyter, var en sentral motiverende faktor for hvorfor de valgte å gå ut første gangen. Som tidligere nevnt hadde mange også et sterkt engasjement for overgrepstematikken og ønsket å bidra med sin erfaringskunnskap til å hjelpe andre, men for noen kan vi se at det var «bygdedyret» som var den utløsende årsaken til at de først valgte å stå frem i media. Arve fortalte blant annet om følelsen av å være overgrepsutsatt i en liten kommune:

Jeg hadde en veldig bevisst holdning til hvorfor jeg skulle ut i media med historien min, og det er med bakgrunn i den rollen jeg hadde i lokalsamfunnet. Når du opplever overgrep, og begynner å ta imot hjelp, og ikke bare gjemmer alt, så skjønner folk automatisk at hvis du står og banker på døren til psykisk helsetjeneste i kommunen, ja så har du en grunn til å være der. Særlig når du kommer uke etter uke. (Personlig intervju, 11.11.20).

Det at overgrepet ble snakket om i lokalmiljøet, ofte uten at den utsatte selv ble kontaktet, hadde ført til betydelig usikkerhet hos flere, blant annet rundt hva andre visste om overgrepshistorien. Lovise, som var i fast jobb og godt etablert i lokalmiljøet, fortalte at hun møtte flere forutinntatte tanker blant personer hun kjente:

Ryktene gikk jo, 'har du kreft', 'er du blitt lesbisk', 'hvorfor har du ikke en mann', ikke sant. [...] Det gikk jo mye rykter om hvorfor jeg hadde trukket meg tilbake. (Telefonintervju, 18.02.21).

Beate, som gikk på videregående da hun ble utsatt for overgrep, fortalte at hun stadig hørte medelever snakke om historien hennes uten å gå direkte til henne. «[...] jeg skjønnte at dette her var noe veldig mange engasjerte seg i», fortalte hun (personlig intervju, 03.12.20). Beate opplevde det som et sterkt tap av kontroll over historien sin. Da hun prøvde å forklare hva som egentlig hadde hendt, følte hun det var vanskelig å endre det allerede etablerte narrativet. Her følte hun seg ikke trodd på det hun hadde fortalt og at hun måtte kjempe mot voldtektsmyter som hevdet at hun løy eller var oppmerksomhetsyk. Da Beate kort tid senere ble kontaktet av en journalist opplevde hun at det gjorde situasjonen verre, der journalisten bekreftet følelsen hun hadde av å miste kontroll over historien til ryktene. Hun bestemte seg derfor for å gå all-in:

Da jeg først bestemte meg for at jeg skulle ta kontrollen over historien min så var jeg nesten litt sånn at jeg skulle kjøre på for fullt, og de som tok kontakt sa jeg ja til. [...] det var litt det jeg kjente på, at jeg gjorde det for å få litt kontroll over historien min og ta litt makt over alle ryktene som skjedde. (Personlig intervju, 03.12.20).

Men et slikt indirekte, sosialt press opplevdes ikke utelukkende negativt for informantene. En viktig faktor ser ut til å være hvor langt informanten hadde kommet i helingsprosessen etter overgrepet og hvilken type mediekontakt de hadde. Lovise gikk etter hvert gjennom en lengre medieprosess, der hun hadde svært gode møter med to journalister. Hun fortalte at hun opplevde arbeidet med journalistene som styrkende for sin helingsprosess. Men hun var samtidig lei seg for at folk rundt henne opprettholdt litt forutinntatte holdninger, istedenfor å møte henne med en åpen holdning. For Beate hadde helingsprosessen knapt begynt da journalisten tok kontakt, og som nevnt opplevde hun et negativt og usikkert møte med journalisten.

Andre informanter forklarte at de ønsket at familie, venner og kollegaer skulle få vite om historien, blant annet grunnet i at de ikke ønsket å komme med stadige unnskyldninger og bortforklaringer for hvorfor de var borte fra jobb eller hvorfor de ikke hadde kontakt med visse familiemedlemmer. Dette gjaldt blant annet Kristian, som sa:

For meg personlig har det vært positivt ved at det har vært en fin måte å fortelle omgivelsene hva jeg har vært utsatt for. Da slipper jeg lure på om andre vet eller ikke. (Telefonintervju, 17.02.21).

Det blir slik tydelig at informanter som gikk ut i media tidlig etter overgrepet eller tidlig i sin helingsprosess kunne være preget av personlige motivasjoner. Etter hvert som informantene fikk mer medieerfaring, ser vi derimot at deres motiverende årsaker endres, selv om personlige motiverende årsaker ikke nødvendigvis forsvinner.

4.1.2.3 Spre informasjon om overgrepstematikken og hindre nye overgrep

En tredje motiverende årsak som kom frem blant majoriteten av informantene var et ønske om å spre kunnskap om seksuelle overgrep i samfunnet, hindre nye overgrep og bryte ned stigma rundt hva det vil si å være overgrepsutsatt. Dette var viktigere for de informantene som hadde medieerfaring eller som hadde kommet langt i sin helingsprosess.

Talspersonrollen minimeres for denne gruppen, og flere informanter forteller at de ble mer beskyttende overfor seg selv og sin historie i møte med pressen og tredjeparter. Flere forteller at det var overgrepstematikken som burde stå i fokus i mediesaken, ikke dem selv. Beate fortalte:

[...] jeg synes at problematikken er viktig, og trengs å belyses. Det er ikke noe personlig i at jeg føler at det er viktig å stå frem med mitt navn og mitt ansikt. Det er ikke det i det hele tatt. [...] jeg synes det er viktig å belyse at det skjer for (det er) så mange saker jeg føler ikke er blitt behandlet som de burde [...], og jeg kunne tenkt meg at det kom frem mer, for det er så store konsekvenser for de som blir utsatt da. (Personlig intervju, 03.12.20).

Flere håpet videre å sparke i gang en større debatt med sin mediesak, og noen ønsket å bidra til konkrete endringer i lovverket. Et ønske om nyansering av den offentlige samtalen rundt overgrep stod sterkt, der majoriteten av informantene la vekt på ønsket å informere om og nyansere overgrepstematikken, og ikke bare gi av seg selv og sin historie. Dette gjaldt blant annet Jonas, som fortalte:

Jeg har ikke noen interesse av å løpe rundt og [...] skrike «jeg har blitt voldtatt». Altså det har ingen hensikt for noen, ikke for meg selv engang. Det som må være viktig er jo [...] hvorfor dette er vanskelig. (Telefonintervju, 10.02.21).

Flere informanter fortalte at de brukte eller ønsket å bruke historien og erfaringen sin utadrettet også i andre forum enn pressen, blant annet som foredragsholdere, i politiske arbeidsgrupper, som forfattere eller i interesseorganisasjoner. Flere ytret et mantra om at «da får jeg gjøre det selv» i møte med at de opplevde at andre ikke turte å snakke skikkelig om overgrepstematikken. Gro fortalte:

Da er det på en måte samfunnsengasjementet mitt som kommer frem, og da følte jeg at kjemper jeg for mange. [...] for min sak er ferdig, [...] så da kjemper jeg for alle som jeg møter her som har fått sakene sine avvist [i rettssystemet]. [...] Så da kommer det en annen del av meg ut. Det er jeg litt på barrikadene og det er lettere. Det er lettere å kjempe andres saker. (Personlig intervju, 13.01.21).

Jeg tolker denne motiverende årsaken som å komme fra et punkt der informanten er blitt mer sikker på seg selv og sin historie, både gjennom medieerfaring, men også ved at personen nå er på vei ut av det narrative forliset. Informantens behov for *egenhistorien*, slik den defineres av Frank (2013), reduseres og erstattes av et mer omfattende og eksternt samfunnsengasjement. Dette er i motsetning til den første nevnte årsaken, som i stor grad var knyttet til informantens egenperson, og var grunnet i empati, omsorg og et behov for å bli møtt. Et spørsmål å ta med fra dette er i hvilken grad en kilde som har som hovedmotivasjon å spre informasjon vil kunne bedre håndtere journalister som jobber ut fra en objektiv og distansert rettferdighetsetikk, enn kilder som har et behov for å bli møtt på et personlige plan.

De tre nevnte motiverende årsakene gikk ofte over i hverandre, og for majoriteten av informantene var alle til stede. Flere hadde med andre ord en sterk og personlig motivasjon for sine første mediasaker, men etter hvert som de fikk mer medieerfaring ser vi en gradvis «profesjonalisering» av informantene. Denne profesjonaliseringen har fellestrekk med «karrierekindene» som Ytreberg og Thorbjørnsrud (2020b) beskriver i deres modell om kildeøkonomien. Men i motsetning til det Ytreberg og Thorbjørnsrud beskriver, ser det ut til at informantene i denne studien i større grad trekker seg unna mediens søkelys og ønsker å fjerne eller fokusere bort fra sin personlige historie i mediasakene etter hvert som de får mer

medieerfaring og -kompetanse. Det kan også se ut som denne profesjonaliseringen er noe kildene går gjennom selv, uten hjelp fra interesseorganisasjoner eller andre fagpersoner.

Informantenes personlige tilknytningen til overgrepstematikken forsvinner imidlertid ikke etter hvert som kilden får medieerfaring. Men det kan se ut som at behovet for å stå frem i media som en personlig case gradvis blir erstattet av en mer faglig motivasjon, der ønsket er å fokusere på tematikken og eksterne krefter, istedenfor seg selv og sin historie.

4.2 Ønsker og forventninger: Det personlige mot det profesjonelle

Det blir klart at mange informanter gikk inn i sine første møter med journalister med en svært personlig motivasjon, samtidig som de stod i en utfordrende livssituasjon. Ikke bare var de sårbare kilder overfor pressen, de var også betydelig investert i utfallet av mediasaken på et personlig nivå. Før oppgaven adresserer selve møtet mellom informant og journalist, må de ønsker og forventninger informantene tok med seg inn i møtet diskuteres.

4.2.1 Behov for kontroll og forutsigbarhet: «Jeg setter meg aldri innerst»

Flertallet fortalte om sterke kontrollbehov på vei inn i møtet med journalistene. Dette viste seg blant annet gjennom et behov for å ha god tid og til kunne påvirke fremstillingen av dem selv, deres historie og overgrepstematikken. Kontrollbehovet kan ses i lys av overgrepshistoriens store rolle i informantenes liv, samt tidligere erfaringer der informantene ikke hadde blitt lyttet til eller trodd, som tidligere diskutert. Helene fortalte at hun sa følgende til journalistene under deres første møte:

[...] dere diskuterer noe som handler om meg. Dette er mitt og dette er meg. Jeg har behov for å være til stede i hele prosessen, og jeg har behov for å si noe om hva som er aktuelt og hva som er uaktuelt. (Telefonintervju, 27.01.21).

Tydelige rammer rundt arbeidsprosessen var viktig og flere informanter fortalte at de ønsket å vite hva som skulle skje og hva journalistens intensjon var. Flere understreket viktigheten av å få spørsmålene tilsendt før intervjuet og sitatsjekk etterpå. Sistnevnte gjaldt ideelt sett hele teksten, ikke bare av egne sitater. Noen informanter pekte på at det var ønskelig at de fikk tatt en prat med journalisten før intervjuet, blant annet for kunne «godkjenne» vedkommende og

dermed bli tryggere på hva som ventet. Flere sa det var positivt hvis journalisten informerte kilden at de kunne trekke seg når som helst, spurte om den trengte pauser, og understreket at kilden kun trengte å svare på det den selv ønsket. Helene fortalte videre:

Jeg tenker hele tiden at jeg må kunne ha en utvei hvis dette ikke er riktig. Jeg må kunne ombestemme meg hvis jeg ikke kan stå inne for hvordan ting blir.

(Telefonintervju, 27.01.21).

Kontrollbehovet handlet også om fysisk kontroll. Som følge av senvirkninger mange opplevde, fortalte flere at det var viktig å opprettholde kontroll over hele prosessen, både for å kunne være sikker på hva som skulle bli kommunisert, og for å i det hele tatt klare å gjennomføre prosessen. Majoriteten av informantene hadde derfor behov for tydelig fysiske rammer i møte med journalister. Eksempler på slike rammer inkluderte kontroll over berøring, som ved klemming og håndhilsning; hvordan og hvor nært man var plassert hverandre, som ved stolplassering; og mer generelle handlemåter, inkludert spising eller bekleddning under intervjuet. Noen informanter poengterte at det kunne være lettere å møtes utendørs, for eksempel ved å gå en tur, enn å sitte inne. Flere informanter fortalte at de hadde behov for å sitte nærmest utgangen for å vite at de kunne komme seg bort hvis de trengte det. Eirin fortalte om et innledende møte med tre mannlige journalister som senere skulle følge henne over en lengre periode:

Ehm, jeg var så nervøs, eller jeg tror jeg satt der i en time eller en og en halv time, [...] og liksom satt meg sånn at jeg hadde mulighet til å bare reise meg opp og stikke derfra hvis det kom til dét (ler), for det ser jeg jo, sånn er det fremdeles. [...] Og det er helt naturlig for meg, at jeg setter meg enten nært et vindu, så jeg har muligheten til å komme meg ut, eller nærmest døren. Jeg setter meg liksom aldri innerst. (Telefonintervju, 21.12.20).

Redselen for andre mennesker og senvirkninger etter traumet kunne likevel gjøre det utfordrende å møte andre – og spesielt gjennomføre møter med journalister – selv når en hadde hatt kontakt tidligere. Flere kilder fortalte at de kunne dissosiere eller «falle bort» under møtet eller at de kunne glemme hva de hadde snakket om etterpå. Noen fryktet dermed

at de kunne komme til å si ting de ikke ønsket hvis påkjenningen ble for stor eller hvis de endte opp med å dissosiere eller få andre sterke reaksjoner.

4.2.2 Vurderinger av konsekvenser: «Jeg visste ikke hvor syk jeg var»

Til tross for de potensielt betydelige konsekvensene som kunne komme av å gå ut i media, ser det ut som flere informanter ikke gjorde noen nevneverdig vurderinger av disse konsekvensene før de møtte journalistene. Noen vurderte ikke konsekvenser for seg selv i det hele tatt før sin første mediesak. Marie fortalte at siden hun ikke hadde snakket om overgrepshistorien før, tenkte hun ikke over hvordan hun kunne reagere da hun tok kontakt med journalisten. Hun sa:

Jeg visste ikke hvor syk jeg selv var. Og alle de andre tingene, relasjoner som har... Vanskeligheter for å stå i et forhold. Alle disse tingene. Jeg skjønnte ikke at det handlet om historien min. For den skulle vi ikke snakke om [etter overgrepet]. (Telefonintervju, 10.03.21).

Denne begrensede konsekvensvurderingen kan gi inntrykk av å gå mot det tidligere nevnte kontrollbehovet majoriteten av informantene hadde. En viktig forskjell her ligger i tidsaspektet: for flere informanter handlet kontrollbehovet primært om kontroll i *nåtiden*; vurderingen av konsekvenser gjaldt hovedsakelig *fremtidige konsekvenser*. Det narrative forliset vi vet flere informanter levde hjelper oss forstå dette bedre. For hvordan kan man vurdere mulige fremtidige konsekvenser, når fremtiden i det hele tatt føles uholdbar? Beate forklarte dette nærmere:

[...] hvis [overgrepsutsatte] ikke har det helt bra og ikke er på rett plass, kanskje det er vanskelig å si nei når noen kommer og spør «vi har hørt hva du har blitt utsatt for». Kanskje personen på den andre enden føler seg sårbar eller har vanskeligheter for å sette grenser for seg selv, på grunn av egne opplevelser og det en har blitt utsatt for. De føler seg mindreverdige. Så da synes jeg det ligger et ekstra, at det er ekstra viktig, rollen til journalisten. (Personlig intervju, 03.12.20).

Eksempelet over gjelder naturligvis ikke alle informantene. Men det gir et viktig perspektiv til journalister som skal lage saker med overgrepsutsatte kilder som kan være kort vei inn i sin helingsprosess, eller som har lite medieerfaring. En annen viktig grunn til mangel på konsekvensvurderinger kan komme av at flere informanter hadde lite kunnskap om hva deltakelse i media innebar, og hva medieeksponering kunne føre til.

Informantene forteller imidlertid at de sterkt vurderte konsekvenser *for andre personer*. Her ønsket de å verne om personer som kunne påvirkes av saken allerede fra sine første møter med journalister. Dette gjaldt hovedsakelig familie og venner, men ved et par tilfeller også overgriper. Meninger fra andreparter ser ut til å bli sterkt vurdert opp mot egne behov, spesielt hvis dette kom fra nær familie eller andre man hadde tette bånd til. Arve fortalte:

Jeg snakket med hun som skulle bli konen min. [...] For jeg skjønner jo at jeg har familie, som ikke har bedt om min åpenhet eller mitt engasjement. Så jeg måtte ta en runde med mine nærmeste og fortelle. [...] Og derfor så var det viktig for meg at hun sa ja. Hadde hun sagt 'nei, dette bør du ikke gjøre' så hadde jeg ikke gjort det. (Personlig intervju, 11.11.20)

Som ved endringene av informantenes motiverende årsaker (fra det personlige mot det «profesjonelle») som nevnt i forrige kapittel, kan det se ut som vurderingene av konsekvenser også endret seg etter hvert som informantene fikk mer medieerfaring, og i noen tilfeller, opplevde på nært hold hvilke konsekvenser som kunne komme av gå ut med sin historie i offentligheten. Noen sa at de i ettertid var glade for at de ikke hadde utlevert seg for mye de første gangene. Marie, som ikke visste hvor syk hun var da hun kontaktet media, fortalte at hun var glad hun likevel «hadde hodet med seg» de første gangene stod frem i media. Hun sa:

[...] det er ganske lett når du er i en sånn sårbar situasjon, og du kanskje er full av, for noen, sinne og frustrasjon, og så sier man og gjør ting man i ettertid angrrer på. (Telefonintervju, 10.03.21).

Det ser også ut som det var få forskjeller mellom informanter som gikk ut i større mediesaker og de som gikk ut i mindre. Det blir imidlertid klart at de informantene som gikk ut i større mediesaker vanligvis hadde flere møter med journalister og lengre tid på seg til å vurdere

prosessen. Dermed kunne denne type mediesaker gi informanten tid til å få erfaring underveis, samtidig som han eller hun kunne «sparre» med journalisten.

Men for både korte og lengre mediesaker, var et interessant aspekt at mange informanter stod frem i media etter relativt kort betenkningstid. Noen fortalte at det kom et tidspunkt hvor de tenkte at det «bare får briste eller bære» eller at de ville «hekte seg på» en allerede eksisterende mediesak. Dette gjaldt blant annet Marie, som ble inspirert til å stå frem med sin historie etter å ha sett en lignende sak i media. Hun fortalte:

[...] en dag så sitter jeg i et selskap, hvor jeg leser [riksavis] om en som hadde opplevd noe av det samme og som stilte spørsmåltegn ved [aspekt ved overgrepstematikken]. Og da tenkte, jeg vet ikke, det var klokt og litt uklokt kanskje, men jeg kontaktet media her, for jeg kjente en som jobbet i [lokalavis], og spurte om de var interessert i noe av den samme saken. Og der begynte ballen å rulle. (Telefonintervju, 10.03.21).

4.2.3 Tanker om egen fremstilling: offer eller overlever

Selv om graden av konsekvensvurderinger varierte blant informantene, hadde alle tanker om hvordan de ønsket å bli fremstilt i mediesaken. Til felles delte de bekymringen om ikke å bli permanent forbundet med sin overgrepshistorie eller bli gitt en merkelapp som «overgrepsutsatte», «syke», «stakkarslige», eller «ofre». Dette kom både av et ønske om ikke å bli fremstilt som noe en ikke kjente seg igjen i, men også ut fra en vurdering av eksterne konsekvenser, for eksempel der en mediesak kunne påvirke en rettsprosess eller at mediesaken kunne påvirke en jobbsituasjon. Som nevnt over ser det ut som denne risikovurderingen ofte kommer etter informanten hadde fått en viss grad av medieerfaring. Frida fortalte:

Hva gjør jeg hvis sjefen min leser? Har man lyst til å ansette noen som har lange perioder med sykemelding, for eksempel? Men det vil jo være uærlig å si at jeg bare er på et godt sted i dag. (Personlig intervju, 11.01.21).

Majoriteten knyttet begrepet *offer* til noe negativt og uønsket. Dette er i tråd med Papendick og Bohners (2017) argumentasjon rundt begrepene *offer* og *overlever*. Deres funn fra en

engelsk og en tysk studie viser at *overlever* ofte assosieres med optimisme, styrke og aktivitet, mens *offer* kan assosieres med negativitet, svakhet og passivitet. Lovise fortalte:

Det er et så negativt ladet ord. [...] det er ikke noe håp i det ordet. Ikke noe styrke. Det er egentlig bare et veldig trist ord. Det er ikke noe kraft i det ordet. Er du et offer, da er du ferdig. Sånn høres det ut for meg. Da er du ferdig. Løpet er kjørt. (Telefonintervju, 18.02.21).

Informantene var imidlertid delte rundt hvordan de *ønsket* bli fremstilt, og hvilke alternative begreper som burde bli brukt om overgrepsutsatte. Noen brukte ordet *utsatt*; andre syntes *voldtatt* var bedre. Noen mente imidlertid at disse begrepene ble for kjølige eller distanserte, og mente man heller burde ta eierskap om offerbegrepet. Andre var kritiske til forventningene de følte kom med begreper som *overlever*. Disse fortalte at de ikke *ønsket* å bli portrettert som utelukkende «sterke» eller som «plettfrie», men heller som «hele mennesker». Helene var en av dem som løftet denne diskusjonen:

Samtidig tenker jeg at det også er interessant med [...] den amerikaniseringen om det å være en overlever eller en survivor. Jeg tror det er bedre, men også at det er en forenkling [...] av hvem de utsatte er og hvilke forventninger man har til dem. Og at [...] man blir presset inn i en identitet om at «jeg er så sterk og jeg er en overlever». (Telefonintervju, 27.01.21).

I likhet med Helene, var det flere informanter som fortalte om utfordringer ved å bli gitt en «merkelapp» for hvem de burde være og hvordan de burde oppføre seg. Det var med andre ord ikke bare begrepet *offer* som kunne være utfordrende å bli kalt; også *overlever* kan føre med seg forutinntatte tanker og ideer. Overgrepet informantene var utsatt for, skulle dermed ikke definere hvem de var og hvem de kunne bli. Det var slik sett viktig at når de først gikk ut i media, så måtte denne kampen – og personen kampen hadde formet – fremstilles riktig og nyansert av journalistene. Flere informanter fortalte likevel at de måtte jobbe aktivt for å kunne forholde seg til – og etter hvert bruke – andre begreper enn *offer*. Helene fortsatte:

Jeg tenker egentlig at voldtatt, jeg har tatt veldig eierskap over det ordet. Jeg synes det var kjempevanskelig å si det i begynnelsen [...]. Det var et ord jeg ikke klarte

fysisk å få ut av munnen min. Så jeg måtte trene på det. [...] Jeg synes kanskje det er et litt mer nøytralt ord som ikke har så, som ikke stiller noen forventninger eller har noe som setter en i bås da. (Telefonintervju, 27.01.21).

Angsten for «merkelappen» tolker jeg som å komme fra en frykt for å miste eierskap og definisjonsmakt over seg selv og ens historie. Generaliseringer og mangel på nyanser går også direkte mot flere av de motiverende årsakene informantene beskrev. For flere av informantene var overgangen fra *offer* til *overlever* en tydelig del av helingsprosessen og løsrivelsen fra det narrative forliset. Og selv om noen informanter drøftet flere offerbegreper om hverandre, hvor noen også omfavnet begrepet *offer*, slik også Boyle & Rogers hevder (2020), oppfatter jeg majoriteten som å ta en viss avstand fra *offer*.

Som tidligere nevnt kan journalister se for seg en rekke «merkelapper» de ønsker at kilder bør ha for visse saker, med mål om at kilden skal fremstå uskyldig og sårbar nok til å kreve oppmerksomhet fra leseren. Slike merkelapper kan inkludere kildens kjønn, personlige historie og evne til å kommunisere godt – såkalte *idealisererte* trekk. Vurderingen av slike merkelapper kan komme som følge av et ønske om å gjøre mediasaken personlig og engasjerende, og skjer ikke nødvendigvis bevisst fra journalistens side (Moeller 2002; Figenschou 2017; Ytreberg og Thorbjørnsrud 2020a). Det er for tidlig å si noe om hvordan informantene i denne studien opplevde spesifikke ønsker fra journalistene. Men jeg vil allerede nå peke på to aspekter som blir viktig for den kommende diskusjonen: for det første er det tydelig at informantene motsetter seg eksterne «merkelapper» og ønsker ikke å bli gitt en «definisjon» hverken av journalisten eller andre. For det andre og like viktig, kan det være aktuelt å stille spørsmål ved hvorvidt informantene evnet å kommunisere dette til journalistene. Det er klart at flere informanter hadde gått ut i media etter relativt kort betenkningstid, og mange gjorde få vurderinger av konsekvenser for seg selv. Samtidig blir det klart at flere informanter var svært sårbare under sine første møter med pressen. Spørsmålet jeg da vil løfte for den kommende diskusjonen er dermed: ytret informantene sine ønsker og behov til journalistene under møtet?

4.2.4 Ønskede egenskaper hos journalist: «Vis at du bryr deg»

Videre er det nødvendig å vurdere hvilke egenskaper informantene ønsket journalistene skulle ha, og hvordan de håpet journalisten skulle være og jobbe. Som allerede påpekt, ønsket

flere informanter at journalisten skulle gi dem tid og rom til å vurdere saken og potensielt drøfte deltakelse. Flere la vekt på å få nok informasjon om prosess og at journalisten burde lytte til kildens ønsker og behov. Som diskutert over håpet også flere at journalisten møtte dem som hele mennesker, ikke bare som kilder eller «ofre». Kort oppsummert viser analysen at journalistens personlighet trumfer profesjonalitet hos informantene. Daniel oppsummerte: «det er veldig viktig at du føler at du blir hørt» (Telefonintervju, 17.12.20). Gro fortalte:

[...] det har litt med å vise at du forstår som journalist at dette kan være krevende. Det trenger ikke være klemming og sånt, men mer for å høre hvordan du opplevde det [...]. Det er en omtanke i det, og da en forståelse av at de faktisk skjønner at det er krevende å stå frem. (Personlig intervju, 13.01.21).

Noen informanter la vekt på at journalister burde regulere følelsene sine. Det var ikke ønskelig at journalister gråt mye under et intervju, eller på andre måter oppførte seg tydelig preget. Journalister burde heller ikke bli veldig sinte eller frustrerte på kildens vegne. Hvis journalisten reagerte veldig sterkt, kunne noen kilder føle seg nødt til å møte journalisten på dette; med andre ord, ta ansvar for journalistens følelser, i tillegg til sine egne.

Nøkkelen ser ut til å være at man som journalist prøver å speile kilden man møter så godt som mulig, og gjør en vurdering av hvordan denne personen ønsker å bli møtt. Og hvis man var usikker var det bedre å spørre enn å prøve å tolke kilden. Det var positivt hvis journalisten var ærlig om sitt eget kunnskapsnivå. Dette kunne også gjøre situasjonen lettere for kilden, ved at maktforskjellen mellom de to partene ble brutt ned, og de møtte hverandre på lik linje som to parter som hjalp hverandre, enn der en part bare skulle gi noe til en annen part.

Jeg ser samtidig en viss skepsis mot journalister blant informantene. Mange hadde et bilde av journalister som «hissige reportere», der saken var viktige enn kilden; der det profesjonelle var viktigere enn det personlige. Noen beskrev en oppfatning om at journalister var usympatiske, bare ute etter unyanserte eller tabloide «klikksaker». Saker som ble beskrevet som negative var tydelig preget av at journalisten opptrådte for distansert eller for profesjonell. Denne skepsisen mot journalister kom samtidig fra informantenes sårbare personlige situasjon og det at mange følte frykt og usikkerhet i møte med andre mennesker. Eirin understrekte:

[...] ikke vær en sånn typisk journalist. [...] Ikke tenk 'okay, dette blir jævlig bra, nå får jeg en jævlig bra sak' [...]. Selv om du er journalist og vil ha en god sak, så vis at du bryr deg. (Telefonintervju, 21.12.20).

Ut fra dette fortalte flere informanter om en frykt for å havne i situasjoner hvor man ble overkjørt eller kunne miste kontrollen over saken. Gro fortalte om egne bekymringer:

Det er at de ikke er opptatt av personen, men saken. Opptatt av sensasjonen i det. Opptatt av kritikken i det. Opptatt pengene i det. Og glemmer mennesket. Da blir man møtt på en dårlig måte. Litt at det blir en sånn grådighet. Litt sånn når man får høre en hemmelighet og tenker «åh, her er det noe! Dette må jeg ikke fortelle til noen andre før ...», og så smeller man det opp og så er det ikke gjenkjennbart for den som har fortalt. (Personlig intervju, 13.01.21).

4.3 Møtet mellom journalist og kilde: «Hodet på blokken»

I det kommende kapittelet skal informantenes opplevelse av møtet med journalisten vurderes. Først er det imidlertid nødvendig med litt kontekst. Majoriteten av informantene hadde vært involvert i både større og mindre mediesaker. De større sakene var primært reportasjer, portrettsaker i magasiner og riksaviser, samt dokumentarprosjekter; de mindre sakene var nyhetssaker eller portrettssaker i lokalaviser.

I de større sakene kunne arbeidsprosessen ofte gå over mange måneder, noen ganger flere år. Slike saker ble stor sett også fulgt av en rekke mindre oppfølgingssaker eller nyhetssaker fra andre mediehus. Fire informanter hadde bare vært ute i kortere nyhetssaker. Det var videre klart mest vanlig at journalister tok kontakt med informantene, oftest enten direkte via tekstmelding eller e-post, eller via en tredjepart, som en venn, et forlag eller en interesseorganisasjon. Omkring halvparten av informantene fortalte også om tilfeller der de selv hadde tatt kontakt med media. Tre informanter hadde stått frem i tett kontakt med en interesseorganisasjon eller støttesenter, der fagpersoner enten var med i mediesaken eller til stede i bakgrunnen som støttespillere. Tre hadde gått ut, iallfall delvis, som forfattere.

De kommende beretningene vurderes i lys av *objektivitetsidealet* og *pressens samfunnsoppdrag*, slik presentert innledningsvis av Duncan & Newton (2014), Eide (1998) og Brurås (2009), samt Glücks *empatisk journalist* (2016).

4.3.1 Faktiske egenskaper hos journalist: «Kjempegira»

Hvordan opplevde informantene journalistene som person? Det kommende kapittelet skal drøfte nettopp dette. Informantenes erfaringer drøftes videre opp mot Goffmans *instrumentelle og seremonielle orden* (1982).

4.3.1.1 Møtte informanten som et medmenneske

Samtlige informanter fortalte at de hadde møtt journalister som brydde seg og viste forståelse for situasjonen deres. Dette var spesielt tydelig blant informanter som enten kjente journalisten fra før eller som var involvert i mer omfattende mediesaker som gikk over lang tid. De fleste – også de som bare hadde vært involvert i korte mediesaker – fortalte om møter med journalister som «hadde hjertet på rett plass» eller som «gav av seg selv». Dette opplevdes betryggende for de fleste. Irene fortalte:

[...] jeg synes han var seg selv. Det var ikke, jeg fikk ikke den der «dette er jobben min, og jeg er en journalist», på en måte. [...] Jeg fikk følelsen av at dette er en person som engasjerer seg og som vil at dette skal bli så bra som jeg vil at det skal bli. [...] jeg følte meg hele tiden ganske trygg på at han ikke hadde kommet til å gjøre noe jeg ikke var enig i. (Telefonintervju, 27.01.21).

Flere informanter gav eksempler på hva en «god» journalist kunne være. Omtanke, god nok tid til møtet og rom til å fortelle på egne premisser var viktig for mange. Beate, som ble kontaktet av en journalist fra en regionsavis i et annet fylke, forteller at hun ble imponert da journalisten foreslo å fly til byen Beate bodde i for intervjuet. Journalisten satt så av en hel dag til å møte Beate. Hun sa: «[...] jeg ble overasket over at hun ville bruke så lang tid på det, at det virkelig skulle bli riktig og at jeg skulle føle det var rett» (Personlig intervju, 03.12.20).

Noen journalister viste sterk omsorg eller respekt for det informanten fortalte. Mange var opptatt av at journalisten burde lytte uten å reagere for sterkt, og informere kilden om hva som skulle skje gjennom hele arbeidsprosessen. Åtte informanter sa de hadde «blitt møtt» av journalister og noen løftet en følelse av å ha møtt «likesinnede». Flere pekte på empati som en sentral egenskap hos journalister de oppfattet som gode. Gro fortalte:

[...] noen ganger møter de som møter deg som et menneske. Og hun siste er nok en av dem. Som bor her, så hvis du treffer henne på gaten så kjenner hun deg igjen, og ikke sant, [...] skjønner at det er tøft å stå frem. (Personlig intervju, 13.01.21).

Gro påpekte imidlertid at denne lokale journalisten også til tider kunne bli drevet av det hun kalte «journalistgenet», der journalisten viste ekstra interesse for det sensasjonelle. Men, poengterte hun, journalisten mistet likevel aldri det «menneskelige» perspektivet.

Flere la vekt på at det følte tryggere å møte journalister som jobbet for å få kunnskap om overgrepstematikken og som ønsket å sette seg inn i kildens historie, enn de som ikke hadde det. Irene fortalte:

Det at han gav av seg selv og at dette ikke bare var jobben hans, men at han investerte og var personlig på det, i den grad at han viste at han hadde satt seg inn i temaet og at han visste godt hva saken var [...], det ble en trygghet for meg, for da slapp jeg å sitte og forklare alt. (Telefonintervju, 27.01.21).

Lovise sa noe lignende:

[...] de jobbet intenst begge to for å bli kjent med meg, for å forstå meg, og jeg snakker jo [dialekt] til og med (ler). Så at, for å se meg da, i det hele tatt. De tok seg tid til å lese alle dagboknotatene, [...] de kom hit da jeg var sammen med advokaten, sammen med politiet, ikke sant, de tok seg så veldig grundig tid til å sette seg inn i det, at det på en måte, det følte veldig trygt hele veien, egentlig. Jeg tenkte aldri «herregud, hva har jeg gjort». Det tenkte jeg aldri. (Telefonintervju, 18.02.21).

De fleste informantene var også tilgivelige overfor journalisters feil eller overtramp – men kun inntil en viss grad. Det sentrale her var at journalisten *anerkjente* overtrampet og endret adferd ut fra kildens ønsker. Flere fortalte om innledende møter med journalister som var langt fra positive. Men det var stor forskjell på tilfellene der journalisten enten ikke innså eller anerkjente sine feil, og der journalisten aktivt tok grep for å rette opp i situasjonen

etterpå. Daniel fortalte om det første møtet han hadde med en gruppe som journalister som skulle lage en større reportasje:

Jeg tror ikke [journalist] var veldig forberedt, men da han skjønnte hva han plutselig gikk inn i, så tok han ansvar og gjorde noe med det. For jeg husker første gangen jeg møtte [journalist] og de andre, så var de litt sånn, [...] du merket at disse var bare reportere. Og så tror jeg de fant ut at «her har vi tråkket i en veldig, veldig dyp salatskål, og her må vi gjøre noe for å berge salatskålen». [...] Og de hadde, jeg vil påstå å si at de gjorde en jobb der, [...] rett og slett satte seg ordentlig inn i det. (Telefonintervju, 17.12.20).

4.3.1.2 Gav informanten kontroll

De aller fleste informantene fortalte om møter med journalister der de ble gitt en grad av kontroll over sak og arbeidsprosess. Arve fortalte at en journalist i en lokalavis fulgte ham godt opp underveis i prosessen og tidvis sendte ham utkast han kunne godkjenne. Arve fikk også vetorett over sluttresultatet. Han forteller at han ble overasket over at journalister jobbet på denne måten. Han fortalte:

[...] mens han holdt på å skrive sendte han meg «var det dette vi snakket om», for å få bekreftelse fra meg på at det var [...] denne vinklingen vi så for oss. Så jeg følte meg tatt med hele veien. (Personlig intervju, 11.11.20).

Den vanligste formen for kontroll var at informanter fikk nok tid til å ta beslutninger og innsyn i og informasjon om arbeidsprosessen. I noen større saker ser vi at også redaksjonen gjorde en innsats for å gi informanten kontroll over arbeidet. Helene sa:

I [mediehus] [...] de la seg på et helt annet nivå. De møtte meg med sympati, med forståelse, de tilpasset slik at jeg kunne komme inn og se på forslag til hvordan filmen skulle bli lagt ut på desken. De gav meg faktisk, og det skjønner jeg nå var ganske stort, men de gav meg faktisk lovnader om at det var visse overskrifter som jeg skrev ned som de lovte at desken ikke skulle komme med, og de lovte også at de skulle ha kontroll på desken. (Telefonintervju, 27.01.21).

Dette var likevel sjelden tilfellet ved mindre, dagsaktuelle nyhetssaker, der informantene opplevde at det var vanlige praksis at redaktør eller desken hadde siste ord.

Kontroll handlet også om journalistens væremåte og evne til å kommunisere tydelig underveis i møtet med den overgrepsutsatte. Dette handlet om at journalisten var bevisst på situasjonen til kilden i øyeblikket, sett i lys av sterke senvirkninger og medieerfaring hos kilden. Marie fortalte om sitt første intervju med en lokalavis:

Han strakk ut en hånd, og han hadde respekt for om jeg ikke kunne ta den. Han tilbydde meg en kopp kaffe, og vi tok det som et sette-oss-ned-møte. Han sa: «Nå skal vi bare ha en dialog og prate.» Det kom på et tidspunkt inn en som tok bilder. Han informerte meg hvem han var og hvordan han jobbet. Hvordan type bilder han likte å ta. Og han spurte meg, «kan du tenke deg», «er det greit for deg at vi tar bilder på den måten». (Telefonintervju, 10.03.21).

Marie fortsatte:

Du skal tross alt utlevere noen som kjenner seg igjen. Så jeg var veldig redd. Hadde veldig behov for kontroll. Men jeg opplevde at [lokalavis] og journalisten var fantastiske på det. Jeg fikk alltid lese det han hadde skrevet i forkant. Jeg fikk kommentere. Jeg fikk si ifra om at dette måtte han ta vekk, han måtte skrive det sånn. Så jeg sitter igjen med en veldig god følelse av at jeg ble behandlet med respekt. (Telefonintervju, 10.03.21).

4.3.1.3 Forutinntatte holdninger

Selv om majoriteten av informantene fortalte om positive og tidvis givende møter med journalister, fortalte majoriteten også om negative opplevelser med media. Åtte informanter var blant annet samstemte om spesielt to ting: journalister tok lite hensyn og mange hadde forutinntatte holdninger. De resterende fem informantene nevner ikke dette i det hele tatt, men de fortalte likevel om utfordrende møter med journalister. Hva som ligger til grunn for disse negative møtene skal vi komme tilbake til.

Forutinntatte holdninger inkluderte tilfeller der journalister allerede hadde gjort seg opp et narrativ eller en vinkling før intervjuet; stilte ledende spørsmål; var på jakt etter «ønskede» sitater; eller ville snakke om helt andre ting enn det informanten egentlig var ute i media for. Dette ble opplevd utfordrende for informantene. Jonas fortalte om et intervju der en kvinnelig journalist spurte hvordan det var mulig for en voksen mann å bli utsatt for voldtekt. Jonas forteller at han ble sjokkert og satt ut av utspillet til journalisten. Han gjenga: «‘Hvordan jeg kunne la det skje, jeg som var så stor og sterk?’ Det var [...] et slap in the face, husker jeg». Først vurderte Jonas å gi opp intervjuet, han følte han visste at journalisten «ikke kommer til å stille et vettug spørsmål». Samtidig bragte slike utspill negative tanker han hadde om seg selv tilbake. Han fortalte: «[...] det føles jo [...] kjipt. Fordi man vet at det personen sier er nøyaktig det jeg har tenkt om meg selv» (Telefonintervju, 10.02.21). Caroline fortalte om et møte hun hadde hatt med en podcastjournalist:

Det var helt i starten, kanskje før vi satte på ... [...] det var det at jeg ville beskytte overgriper da. Og da merket jeg at hun ene synes det var veldig irriterende at jeg skulle dét liksom. For hvorfor skulle jeg ... [hun sa] «ja, hvorfor mener du det? Er det ikke bra å ...» Jeg kjente jo at hun reagerte på det. (Personlig intervju, 15.12.20).

I dette tilfellet forklarte Caroline journalisten hvorfor hun ville beskytte overgriper, blant annet fordi Caroline ikke ønsket å la overgriperens handlinger gå ut over dens familie. Intervjueren aksepterte etter hvert dette og de gikk videre med intervjuet.

Frida fortalte om en lignende situasjon:

[...] det vil typisk være sånn «ja, du må ha slitt med mye skam» eller «er det et problem at mange voldtektsofre skammer seg?». [...] Ja, selvfølgelig er det et problem, men det er jo tusen måter å skamme seg på. Og noen gjør det lenge og noen gjør det ikke så lenge, og hva med de som ikke skammer seg? Er du da et dårlig offer? Jeg kjenner at jeg blir ganske sur og irritert av de spørsmålene. (Personlig intervju, 11.01.21).

Noen forklarte at slike holdninger kunne resultere i at skamfølelse eller andre senvirkninger kom fossende tilbake; andre ganger kunne det føre til at informanten svarte på spørsmål eller

stilte opp til intervjuer han eller hun egentlig ikke ønsket. Ikke alle informantene tok til motmæle mot dette, men samtlige opplevde det ubehagelig å møte slike forutinntatte holdninger, selv når de valgte å børste det til side. De som følte de var nødt til å adressere slike holdninger hos journalisten, begrunnet det med at de ikke ville at det skulle prege den endelige saken. Helene fortalte at journalistene hun samarbeidet med etter hvert viste en svært forenklet holdning til overgrepstematikken, blant annet preget av en «monstermentalitet» om overgriperen. Hun sa:

[...] jeg følte de hadde et snevert bilde av tematikken, og at de ikke forstod hva jeg prøvde å formidle ved å stå frem. [...] Men de messet og messet gjentatte ganger om hvor stor saken var. Da hadde de jo oppdaget at dette var kjempestort, og da hadde også tydeligvis mye følelser knyttet til det. [...] [De sa] «Men ser du ikke at denne saken er spesiell [...]? Du kan formidle at dette monstret blir tatt».
(Telefonintervju, 27.01.21).

Flere reagerte samtidig på at journalister kunne anta ting om informanten eller plassere de i forhåndsdefinerte «roller». De klart vanligste rollene journalisten kunne plassere informanten i var *offerrollen* og *helterollen*. Noen medier kunne lage saker som var utelukkende baserte på slike forhåndsdefinerte roller, fortalte flere. Som vi har sett ønsket majoriteten av informantene å nyansere overgrepstematikken og fremstillingen av seg selv. Dette ble også viktigere jo mer medieerfaring informanten hadde. Dette ønsket ble dermed utfordret i møte med journalister som ville lage saker om et «lidende menneske», slik Frida beskrev det. Flere likte heller ikke at journalisten tilsynelatende løftet dem opp på en pidestall som et eksempel for andre. Gro fortalte at hun hadde opplevd journalister som ville at hun skulle være sårbar, der hun ble portrettert som en «solskinns historie». Hun sa: «[...] jeg blir litt kvalm av det. Jeg tenker at det ikke finnes noen solskinnshistorier» (Personlig intervju, 13.01.21).

4.3.1.4 Manglende hensyn til kilde

For informantene som fortalte om tilfeller der journalister hadde vist lite hensyn eller forståelse var dette ofte knyttet til episoder der «journalistgenet» slo inn. Flere fortalte om utfordrende møter der det ble tydelig at journalisten så potensialet for en stor sak og etter hvert begynte å legge press på informanten. Helene beskrev et møte med en journalist i en

riksdekkende avis som aktivt presset henne ut fra et ønske om å gjøre saken større enn det Helene opprinnelig hadde tenkt. Journalisten var «kjempegira», husket Helene, der omfanget av saken vokste etter hvert som journalisten så potensialet i saken. Journalisten argumenterte for at dette var «SKUP- materiale» og la vekt på at saken kunne bidra til «endringer». Da Helene sa seg skeptisk til dette, fremstilte journalisten det som om det var alle kilders drøm å havne på forsiden av denne avisen, noe Helene overhodet ikke kjente seg igjen i. Tvert imot, fortalte Helene, hun følte hun *ofret noe* ved å stå frem i avisen. Helene fortalte at hun opplevde at journalisten selv også ble presset fra redaksjonelt hold i denne saken. Og etter hvert som arbeidet gikk fremover og saken vokste i omfang opplevde Helene at premissene for saken ble endret fra det som var den opprinnelige avtalen, blant annet ved at flere kilder ble involvert og at hun måtte gjøre ting hun egentlig ikke var komfortabel med. Hun fortalte:

[...] jeg synes det er fælt å bruke så sterke ord, men at de groomet meg litt da. [...] men det var sånn jeg følte det, at de sa «jada, det skal vi gjøre» og smilte [...]. Og så kommer jeg på neste møte og så presser de meg litt lenger, og så kommer jeg på neste møte og så presser de meg litt lenger. (Telefonintervju, 27.01.21).

Flere informanter fortalte om tilfeller der journalisten reagerte negativt da informanten gav kritiske tilbakemeldinger på saken. Beate fortalte om en journalist i en lokalavis som tok til motmæle da hun ikke ville godkjenne saken hans. Journalisten tok ikke et nei for et nei, og sendte Beate flere e-poster der han anklaget henne for å drive med «hersketeknikker» og var kritisk til hvorfor hun ba ham «forkaste mange timers arbeid». Journalisten gav Beate et inntrykk av at «jeg ikke skulle hatt noe å ha sagt da, for han kjente målgruppen til avisen». Hun forteller at hun opplevde dette svært stressende og oppskakende.

For flere informanter kunne det føles utfordrende at saken vokste i omfang ut fra det de opprinnelig hadde sett for seg. For mange var dette et klart brudd med deres motiverende årsaker for å stå frem i media. Som tidligere presentert, gikk de fleste informantene (i allfall innledningsvis) ut i media med et fokus på det personlige, blant annet ut fra et eget behov for mestring og for å fortelle sin historie. Noen hadde et håp om å hjelpe andre. I de tilfellene journalisten ville lage en «stor sak» følte flere at fokuset ble flyttet fra dem selv over på journalisten eller, i noen tilfeller, på overgriper. Helene reagerte sterkt på at hennes sak etter hvert ble knyttet til overgriperens sak, til et punkt der hun ble omtalt som et «[overgriper]-

offer». Det var med andre ord ikke lenger hennes historie; hun var nå kun en del av et større prosjekt, følte hun, et større maskineri der journalisten og dens agenda sto i sentrum.

4.3.2 Intervjuet: «Blod, svette og tårer»

Intervjusituasjonen var en krevende stund for alle informantene. Det kommende kapittelet skal vurdere akkurat denne interaksjonen mellom kilde og journalist nærmere, og presentere de både positive og negative aspektene ved interaksjonen. I oppgaven defineres «intervjusituasjon» både som en interaksjon der journalisten innhenter sitater og informasjon som skal gjengis i en mediesak, og som en interaksjon der deltakerne blir kjent med hverandre og deres hensikt med samarbeidet, som ved et bakgrunnsintervju. Analysen skiller dermed ikke mellom hva som er «on-the-record» og hva som er «off-the-record». Grunnen til dette er kildegruppens sårbarhet og varierende medieerfaring.

4.3.2.1 En krevende og smertefull prosess

Informantene var i stor grad samstemte om at det å snakke åpent om sin historie til journalister og gi tilbakemeldinger og korreksjoner på innhold og form, kunne være både krevende og smertefullt. Flere opplevde det utfordrende å gi utenforstående tilgang til svært personlige historier, der de var nødt til å huske tilbake til traumatiserende minner. For noen føltes det ut som at man «blottlegger seg totalt». Kristian fortalte:

Det kan være sånn at jeg kommer ut etterpå og så husker jeg ikke så mye av hva som ble sagt. Man blir ganske mentalt sliten underveis, det kjenner jeg at det blir jeg (Telefonintervju, 17.02.21).

Lovise var en av informantene som beskrev sine møter med en gruppe journalister som positivt. Hun hadde møtt journalister som tok hensyn og som var til stede for henne som person gjennom en lang arbeidsprosess. Men, poengterte hun, hun opplevde likevel deler av intervjuet som vondt og krevende. Hun fortalte: «Du ribber deg naken, [...] du legger livet ditt, du legger hodet ditt på blokken. ‘Vær så god, hogg’». Noen sa de ble deprimerte da de hentet frem minner de tidligere hadde prøvd å legge bak seg. Lovise fortsatte:

[...] det var jo veldig tøft å bli intervjuet, ikke sant. Man snakker ikke om blomster og bier her. Man snakker om voldtekt og alle reaksjoner og all den kampen det var med statsadvokat og politi og alle de nedturene [...]. Sånn at (puster tungt ut), det var veldig tøft. Man blir jo retraumatisert mange ganger i en sånn prosess. (Telefonintervju, 18.02.21).

Flere ser ut til å dele lignende erfaringer der de forteller at journalisten i stor grad gjorde en god jobb, men hvor intervjuet likevel var preget av utfordrende følelser og reaksjoner. De mest vanlige følelsene var flashbacks, stress, usikkerhet og skam. Som vi har sett kunne informantene slite med angst, frykt for andre mennesker, skam og sterke kontrollbehov. Dette farget etter tur informantens forventninger til og opplevelse av intervjuet. Og flere informanter fortalte at de fryktet å bli avvist, ikke trodd eller ytterligere stigmatisert i møte med journalisten. Arve fortalte:

[...] det var veldig mange uryddige tanker. Hovedtanken var ‘vil de tro meg?’. Vil journalisten tro meg? Jeg er avhengig av at han tror på meg. Skal han faktasjekke historien min? Masse sånne rare tanker som jeg forestilte meg. (Personlig intervju, 11.11.20).

Majoriteten av informantene fortalte at de investerte betydelig tid og energi for at mediasaken skulle bli så god som mulig. Dette ser ut til å være tilfellet i både større og mindre saker. Frykten for at dette engasjementet og denne investeringen ikke skulle bli møtt – at man ikke skulle bli prioritert tilbake – var stor. Jonas fortalte han ble skuffet over å stadig møte det han oppfattet som motstand fra journalister mot å ta tak i overgrepstematikken under intervjuer, der de heller ville snakke om andre aspekter ved ham som person:

[...] selvfølgelig bitterheten over at de ikke syntes dette var noe viktig. (ler). [...] Man blir jo sur. Hvorfor skjønner de det ikke? Hvorfor skjønner de ikke at dette er kjempeviktig? Det er mange menn i Norge, liksom. Det angår alle. (Telefonintervju, 10.02.21).

Noen sa de kunne føle seg revet med når de møtte en journalist som virket interessert og aktivt lyttet til dem. Marie hadde blant annet stilt opp i et intervju med journalister fra en TV-

kanal som skulle dokumentere henne gjennom en dag. Hun sa det var lett å bli «litt høy» når noen viste interesse for det hun fortalte. Samtidig merket Marie at hun ikke tenkte over hvilke følger det kunne få å gå rundt med et kamera på slep gjennom byen hun bodde i. Hun sa:

[...] det var jo kanskje litt stort. Ikke sant, her går jeg med et filmteam. Så akkurat det, det tror jeg nok jeg ville ha hatt gjort. Ikke at det ikke var forsvarlig, men altså, det er lett at man også synes det er litt stas. (Telefonintervju, 10.03.21).

I en slik situasjon kunne flere føle at det var forventet av dem å svare på spørsmålene journalisten stilte, eller stille opp på ulike ting journalistene foreslo. Beate sa:

[...] jeg skulle jo ønske at de hadde sagt på forhånd at ‘hvis du synes dette er ubehagelig eller ikke vil svare, så går det bra’. Så jeg følte jo at måtte svare på det, selv om jeg egentlig ikke ønsket det, og det ble forventet sånn sett da. (Personlig intervju, 03.12.20).

Men til tross for en rekke utfordrende følelser ser det ut som majoriteten av informantene valgte å bli værende i intervjusituasjonen, eller i det minste aksepterte at de negative aspektene var en del av det å møte journalister. Med andre ord, de var villige til å føle skam, usikkerhet og frykt slik at saken skulle bli laget. Og de fleste informantene lot ikke en negativ erfaring eller negative følelser eller reaksjoner stå i veien for en mulig fremtidig mediesak, selv om de fleste, som nevnt, ble mer beskyttende overfor seg selv og sine behov etter hvert som de fikk mer medieerfaring. Dette virker å være i tråd med tidligere funn av Ytreberg og Thorbjørnsrud (2020a), der det kommer frem at sterke motiverende årsaker kan veie opp for negative konsekvenser eller reaksjoner ved en mediesak. Noen informanter fortalte også at de etter hvert klarte å legge historien vekk når møtet med media var over. Kristian fortalte:

[...] jeg blir alltid litt utladet etter det. [...] Om det er intervjuer eller om jeg har vært og holdt foredrag, så tar jeg det ned av hyllen og snakker om overgrep og ting rundt det, og så legger jeg det opp på hyllen igjen. (Telefonintervju, 17.02.21).

4.3.2.2 Et rom til å tale og bli møtt

For mange gikk det negativt gikk ofte hånd i hånd med det positive. Samtidig som informantene kunne oppleve arbeidsprosessen med journalister som usikker og krevende, var den også fylt med følelser av å bli møtt på det en fortalte og av å kunne bruke historien til noe positivt. Eirin fortalte:

Blod, svette og tårer. [...] Altså, jo det har vært positivt, bare positivt egentlig. [...] når jeg sier blod, svette og tårer, for ikke sant, det tar på å fortelle detaljer.
(Telefonintervju, 21.12.20).

Mange la vekt på at de fikk «et rom til å tale» og at de endelig fikk brutt gjennom den «totale tausheten». Som vi så innledningsvis hadde de fleste informantene opplevd følelser av å ikke bli lyttet til eller trodd opp gjennom livet. Noen hadde følt at de stod på utsiden av samfunnet, kanskje til og med ikke var verdt å lytte til. Flere informanter beskrev en lettelse og en glede av at noen andre lyttet til det de fortalte. Marie sa: «[...] kort fortalt, den gangen ble jeg hørt» (Telefonintervju, 10.03.21). Lovise fortalte noe lignende:

Det har vært en veldig positiv opplevelse for meg å kunne fortelle min historie. Å kunne bidra til at andre har fått et håp, og kanskje klart å gjøre noe aktivt selv da, for håpet der til at man kan få hjelp. [...] Jeg har vært heldig med å kunne fått bruke stemmen som [riksavis] ga meg da. Det er jeg veldig takknemlig for.
(Telefonintervju, 18.02.21).

Dette «rommet til å tale» ser samtidig ut til å handle like mye om at informanten ble møtt og lyttet til på et personlig plan, i tillegg til det offentlige talerøret en mediesak gav. Flere informanter påpeker at de etter hvert fikk et godt forhold til journalisten, der de kunne snakke om andre ting enn overgrepssaken. Dette var svært viktig for noen, for det viste informantene at journalistene var villig til å gi av seg selv og bidra på et personlig plan i arbeidet. Daniel, som også var involvert i en lengre medieprosess, fortalte at han og fotografen kunne småprate i pausene. Daniel er selv fotointeressert og det var derfor fint å kunne snakke med noen som delte interessen hans. Fotografen viste ham hvordan kameraet fungerte og Daniel viste fotografen noen bilder han selv hadde tatt. Eirin fortalte noe lignende, der hun synes det var

fint å kunne snakke om noe hyggelig etter et ofte tungt intervju. Hun satt pris på at journalisten tok seg tid til å sitte noen minutter og prate om hvordan man hadde det ellers i livet eller hva man hadde gjort den dagen. Hun fortalte:

[...] han kunne spørre liksom «ja, hva har du gjort i dag? Har det vært en fin dag?»
Ikke sant, såne ting. Så [...] vi avsluttet alltid samtalene med noe fint.
(Telefonintervju, 21.12.20).

For informantene i denne studien var derfor *emosjonell kompetanse* like viktig som journalistisk kompetanse, noe som bekrefter det Glück (2016) argumenter i hennes beskrivelser av den *empatiske journalist*. Også Duncan og Newton (2014) og Hollings (2011) har lagt vekt på viktigheten av mer empatisk og personlig journalistikk. Den store majoriteten av de positive beskrivelsene om intervjusituasjonen fokuserer på hvordan journalisten opptrådte som person og som medmenneske. Journalisten som yrkesutøver blir sjeldent trukket frem, selv om det også kunne oppleves trygt at journalisten visste hva den gjorde. Men et viktig ønske hos flere informanter er at empatien ikke tar slutt så snart intervjuet eller arbeidet er over. Et ønske om et personlig bånd blir tydelig hos flere, slik vi så hos Eirin. De positive møtene som ble trukket frem var ofte grunnet i gjensidig respekt; god tid til å gjennomføre intervjuet; nok informasjon; sitatsjekk; og ikke minst empati. Caroline viste til flere intervjuer hun hadde med lokale journalister i hjemkommunen:

[...] Jeg opplevde det som at vi var likesinnede, på lik fot. At vi ble behandlet, at vi var medmennesker da. Mhm. Og at de forstod budskapet. Jeg følte at de forstod hva jeg prøvde å si. Hvert fall så langt man kan forvente. (Personlig intervju, 15.12.20).

4.3.3 Makt og grenser: «Det var stort å si nei»

Oppgaven har tidligere presentert spørsmålet: ytret informantene sine ønsker og behov til journalistene under i møtet? Informantenes beretninger viser at mange faktisk gjør dette. Men, de fleste opplevde det som utfordrende – og til tider svært vanskelig – å sette grenser. Medieerfaring spiller sannsynligvis en rolle her: det var langt vanskeligere for en informant med lite erfaring å stå opp for sine ønsker, enn det var for en informant med medieerfaring. I

det kommende kapitlet drøftes nettopp maktforholdet mellom kilde og journalist – og hvordan dette påvirker kildens evne til grensesetting og med det kildens mulighet til å gi et informert og gyldig samtykke – nærmere.

4.3.3.1 Utfordrende å sette grenser

Da Frida ble møtt med forutinntatte spørsmål og vinklinger slik nevnt over, tok hun til motmæle. Hun sa:

[...] jeg bare «nei, vil ikke svare på de spørsmålene». Så jeg er sikkert et intervjusubjekt fra helvete, innbiller jeg meg. De kommer og forventer en offerhistorie, og jeg vil ikke gi det [...]. Enkelte journalister har fått et blodbad tilbake med trackchanges. Jeg skjønner jo at det må være utrolig plagsomt og frustrerende med ja, med intervjusubjekter som oppfører seg sånn, [...] de forsøker et eller annet sted å kompensere for tap av kontroll. (Personlig intervju, 11.01.21).

Men en slik avvisning som Frida fortalte om, var sjelden vare blant informantene. Som oftest tok informantenes kommentarer om innhold og prosess form av en lengre debatt – eller *dragkamp*, for å bruke Palmers begrep (2018). Dette var en dragkamp som informantene stort sett tapte. Irene fortalte:

[...] jeg husker at det var tre ganger vi mailet frem og tilbake om [aspekt ved saken]. Og tredje gangen så tenkte jeg «okay, nå må jeg bare, nå stopper vi her» (ler). Men det er viktig for meg å få frem at det virkelig ikke var noe personlig med journalisten, men jeg merket at [riksavis] er nok et mer presset mediehus når det kommer til det å få ut saker. (Telefonintervju, 27.01.21).

Helene fortalte at hun opplevde det vanskelige å «stå imot» ønskene fra journalistene hun jobbet med, som beskrevet i forrige kapittel. Hun knyttet det direkte til senvirkningene hun hadde som overgrepsutsatt.

[...] man har veldig dårlige erfaringer med å sette grenser for seg selv da. [...] det er jo en del av symptom bildet etter å ha opplevd en voldtekt eller et overgrep. Så

jeg synes det ble ekstra vanskelig og fant det veldig forvirrende når det var to kvinner [...] som også fortalte meg at de var på mitt lag og at de ville meg godt, men som fortsatte å presse og presse og presse på forskjellig vis. (Telefonintervju, 27.01.21).

Et fellestrekk blant de som fortalte at de stod opp for ønskene sine, var følelsen av skyld og skam for å gjøre nettopp dette. Noen følte de gjorde jobben til journalisten utfordrende; andre følte de var «litt vanskelige» eller «usolidariske». Noen fryktet at hvis de hadde for mange ønsker eller kommentarer, kunne journalisten trekke saken. Jonas sa:

Akkurat det er vanskelig, for jeg vil jo veldig gjerne at journalisten skal gå hjem og være fornøyd og glede seg til å ta fatt på saken. Sånn at noen ganger merket man kjapt at journalisten nesten begynner å bli litt sur for at jeg prøver å endre den historien de kom med. Og det vil jeg jo ikke, for da kan det ende med at de ikke gidder å skrive en sak i det hele tatt. (Telefonintervju, 10.02.21).

Flere peker likevel på at det opplevdes styrkende å sette grenser i møte med andre. Helene, som opplevde at premissene og størrelsen på saken ble endret til noe hun ikke lenger kunne stille seg bak, valgte til slutt å trekke seg fra saken. Hun fortalte:

[...] jeg var kvalm da jeg skrev den mailen. Jeg følte det krevde veldig, veldig mye av meg. Jeg følte jeg var vanskelig. Jeg følte at jeg overdrev og var dramatisk. Men i ettertid så, idet den mailen var sendt så styrket det meg noe enormt. [...] Jeg lærte meg å stå opp for meg selv bare ved å gjøre det. Det høres kanskje banalt ut, men for meg var det veldig stort å si nei. (Telefonintervju, 27.01.21).

Det blir klart at *dragkampen* som Palmer (2018) skisserer mellom kilde og journalist absolutt er til stede for denne informantgruppen. Men dragkampen «vanlige folk» kan oppleve med journalister er imidlertid svært annerledes fra dragkampen overgrepsutsatte kan oppleve. For kildegruppen «overgrepsutsatte» er minst det to aspekter som gjør dragkampen potensielt mer utfordrende: kildens senvirkninger etter overgrepet og deres ofte sterke tilknytning til historien som journalisten skal fortelle. Slike kilder kan oppleve det retraumatiserende å (igjen) miste kontrollen over seg selv og historie. Og videre, mange kan kvie seg mot å stå

opp for seg selv, og hvis de gjør det føler de på sterk skam og skyldfølelse for å stå i veien for journalisten, slik Helene og Jonas fortalte over.

Palmer (2018) argumenterer for at kilder med sterkest tilknytning til historien som fortelles kan oppleve sterkest misnøye med arbeidsprosess og sluttprodukt. Slik var det ikke blant informantene i denne studien. Tvert imot, de fleste la vekt på at de primært hadde hatt positive opplevelser med journalister. Selv om majoriteten fortalte om negative erfaringer, var det kun et fåtall som mente de negative opplevelsene hadde stor betydning og ettervirkninger for dem og saken deres. Jeg tolker dette som at de fleste informantene, på én side, var villige til å akseptere en viss grad av kontrolltap og negative følelser. På en annen er det sannsynlig at noen informanter klandrer seg selv hvis ikke saken ble slik de opprinnelig håpet («jeg kunne/burde gjort mer»).

Det blir også tydelig at *dragkampen* – og maktskjevheten den representerer – fremstår forskjellig mellom den løpende nyhetsproduksjonen og ved større prosjekter som går over tid. Begge situasjonene er imidlertid utfordrende for kildegruppen å stå i og håndtere. På én side fortalte flere informanter at de opplevde det stressende og usikkert å håndtere akutte nyhetssaker – saker preget av begrenset tid og spalteplass. Mange følte på maktesløshet i møte med travle journalister; flere fortalte at de fryktet å miste muligheten til å stå frem i media, hvis de ikke stilte opp til et intervju når journalisten ba om det. Dette førte til at flere hadde sagt ja til intervjuavtaler, selv når de følte dette utfordret grensene deres eller når de egentlig ikke hadde tid eller energi. Marie sa:

[...] jeg var jo veldig interessert i å gi et intervju, i og med at jeg var så brennende engasjert i saken. Men det var ikke alltid like lett [...]. Da de ringte meg så var jeg sånn ‘nå må jeg bare hive meg på, eller så får jeg ikke sagt det jeg skal si’.

(Telefonintervju, 10.03.21).

Også på større saker følte informantene på maktesløshet. Mange opplevde det utfordrende og usikkert å sette grenser for seg selv i møte med journalister eller redaksjoner som hadde investert mye tid og ressurser i en sak, og de ville ikke kaste bort tiden til journalisten eller «ødelegge» prosjektet. Som vi har sett var det flere som fremdeles også satte grenser og gav tilbakemeldinger – og i noen tilfeller trakk seg – men dette kom med en stor kostnad for informantene. Flere ser også ut til å akseptere maktskjevheten i både større og mindre saker, og med det holde tilbake kommentarer, så lenge saken ble laget.

4.3.3.2 Makt i små og store saker: «beskytterparadokset»

Både Båshus (2002) og Frost (2019) argumenterer for at journalisters etiske tankegang i større grad er knyttet til såkalte «store saker», enn til «små». Gitt den sterke, personlige tilknytningen informantene hadde til sine historier, er det rimelig å anta at for mange overgrepsutsatte, er deres mediesak alltid «stor». Flere informanter fortalte også om journalister som nettopp gav uttrykk for at historien deres var en «stor sak». Dette kunne komme på godt og vondt. Hos noen – som ved Lovise og Arve – førte dette til at journalistene aktivt jobbet for å sette seg inn i saken og møte kilden som et medmenneske. Men andre – blant annet Beate og Helene – fortalte at når saken deres ble betraktet som «stor», fikk journalistene nærmest «blod på tann» og de selv mistet gradvis kontroll og eierskap til sluttproduktet.

En stor sak kan samtidig være knyttet til «samfunnsoppdraget» mange journalister føler på og jobber etter. Men som vi så ved historien til Helene kan dette ha en bakside. Journalistene her ble nærmest blendet av hva saken til Helene kunne bli («SKUP-materiale»), og de presset Helene for å gjøre saken stadig mer omfattende. Eide (1998) løfter frem nettopp dette som en utfordring ved ideen om pressens samfunnsoppdrag – journalistens ønske om å oppfylle samfunnsoppdraget kan faktisk virke mot sin hensikt. Og det ser vi også i beretningene til denne kildegruppen. Her blir det klart at dragkampen mellom kilde og journalist fort kan bli dominert av journalisten, der samfunnsoppdraget og journalistens egne ambisjoner kan føre til at kilden mister både tilhørighet til og eierskap av mediesaken. Med andre ord, journalistens iver etter å hjelpe – eller rettere sagt, være en hjelper – kan gå på bekostning av den som trenger hjelp. Dette vil jeg beskrive som *beskytterparadokset*.

Objektivitetsidealet mange journalister jobber etter kan ytterligere komplisere situasjonen. Der journalisten ønsker avstand og profesjonalitet, kan dette hindre vedkommende i møte kilden på en god og empatisk måte. Objektivitetsidealet kan videre fungere som en barriere for kilden i dens møte med journalisten. Her kan et fokus på profesjonalitet tvinge kilden til å tilpasse seg ut fra hva han eller hun tror journalisten ønsker og forventer.

4.4 Tiden etter publisering

4.4.1 Refleksjoner om prosess og sluttprodukt: «Det kokte litt bort»

Et noe overaskende funn var hvordan informantene omtalte sine følelser og tanker om arbeidsprosessen og sluttproduktet. Som nevnt hadde samtlige informanter stått frem i flere mediasaker, og alle hadde dermed en rekke ulike totalopplevelser. Mens majoriteten var opptatt av å beskrive møtet med journalisten som primært positivt («et rom til å tale»), var det store variasjoner rundt opplevelsene av sluttproduktet.

Selv om majoriteten la vekt på at de var takknemlige for og fornøyde med mediasaken, opplever jeg at det var mange som hadde et ambivalent forhold til sluttproduktet. En mindre gruppe informanter beskrev opplevelsen og sluttproduktet som «befriende» eller «helende». En tilsvarende gruppe fortalte derimot at de ble skuffet og ønsket at sluttproduktet hadde resultert i mer, ofte en større debatt om tematikken. Et mindretall fortalte også at de angret på å ha stått frem i noen av sine saker.

4.4.1.1 Positive følelser

I forrige kapittel ble det vist til en gruppe på fem informanter som ikke trakk frem forutinntatte holdninger eller mangel på hensyn da de beskrev journalistene de hadde møtt. Den samme gruppen var også mest positive til sluttproduktet (og for øvrig til arbeidsprosessen). Resten av informantene hadde langt mer delte oppfatninger av prosess og sak. Flere fortalte at saken ble «tatt imot over all forventning». De som hadde vært del av en større prosess med et mediehus fortalte alle at de var positivt overasket over hvor omfattende saken til slutt ble. Eirin sa: «Man følte seg jo stolt, altså ikke sant, man har vært med på å utrette noe» (Telefonintervju, 21.12.12). Flertallet knyttet slike positive følelser til positive tilbakemeldinger de hadde fått i etterkant og til rollen mediasaken hadde hatt for dem selv og deres helingsprosess. Helene fortalte:

[...] det har vært mye mer betydningsfullt enn det jeg hadde trodd. Det har jo vært med på å forme meg på et vis. Så når andre spør meg om det har vært verdt det å stå frem og om det var en positiv opplevelse for meg, så sier jeg at det utelukkende har vært det. Det har jo det. (Telefonintervju, 27.01.21).

Daniel sammenlignet det å stå frem i media som å rense et sår. Han sa:

Nei, altså jeg fikk det jo bedre med meg selv, for jeg fikk snakket om det, og som sagt, man må jo åpne seg for å kunne reparere seg selv. Altså rense såret. Så det er jo, rett og slett, et bidrag for å åpne såret mer og rense mer. (Telefonintervju, 17.12.20).

Flere fortalte også om en stolthet over å tørre å trå utenfor komfortsonen og ta tilbake eierskap over seg selv og sin historie. Ved at historien ble fortalt og ettersom flere mediasaker ble laget, opplevde informantene at historien ble lettere å bære. Helene fortalte: «Alt er så stort og farlig inni en, og så sprekker en liten boble da. Så klart, jeg har jo fått et annet perspektiv» (Telefonintervju, 27.01.21). Andre la også vekt på hvor viktig det var å «reise seg i motgang», og fortalte at mediasaken hadde hjulpet dem gjøre dette. Arve fortalte blant annet:

[...] jeg valgte å stille opp og jeg er stolt over meg selv over at jeg klarte det. Fordi det handlet om fremtiden min på mange måter og samtidig så ble det en litt sånn egenterapi i dette her. (Personlig intervju, 11.11.20).

To aspekter kan fra dette gi et innblikk i hva som var viktig for informantene i deres møte med media. Det første som blir tydelig er viktigheten av journalisten som person i møtet med denne kildegruppen. Samtlige informanter som oppsummerte sin medieopplevelse som god, «befriende» eller «helende» fortalte også om givende og nære møter med journalister som gav av seg selv, lyttet og møtte informanten med respekt. Videre er det klart at informantens progresjon i helingsprosessen står sentralt. Noen begrunnet dette med at de motiverende årsakene hadde blitt oppfylt, som Lovise som fortalte at åpenhet hadde vært viktig for henne:

Altså, det går jo veldig mye bedre med meg nå enn det gjorde for to år siden, ett år siden. [...] en stor del av grunnen for det er at det kom ut i [riksavis]. Fordi jeg slapp å skjule det. (Telefonintervju, 18.02.21).

En mediesak ble dermed ansett som en positiv opplevelse hvis den bidro til at kilden kunne ta et steg videre ut av det narrative forliset.

4.4.1.2 Negative følelser

Men flere informanter fortalte også om negative eller utfordrende følelser etter saken var publisert. Som ble pekt på tidligere, kunne informantene sette av betydelig tid og krefter til å gjennomføre en arbeidsprosess sammen med journalister. For noen kunne dette også føre til høye forventninger til hva sluttproduktet skulle være, og hvilke potensielle følger saken skulle få. Flere ønsket som nevnt at saken skulle skape debatt eller at «politikere skulle komme på banen». Irene, som synes mediesakene hennes alt i alt var gode, fortalte at hun var skuffet over at de ikke førte til større debatt eller noe mer «konkret». Hun sa:

Altså, man får jo en litt sånn håpløshetsfølelse. Når man tar et sånt steg som jeg tok, for eksempel med [mediehus] da, så når det på en måte ikke fører til noe veldig konkret i hvert fall, annet enn at man har fått sagt hva man mener og hva man mener burde bli forandret, men det å ikke se en forandring, det er frustrerende. (Telefonintervju, 27.01.21).

Jonas som skrev en bok om sine erfaringer som overgrepsutsatt mann og som ønsket å formidle dette videre til omverdenen, synes det var synd at media ikke tok tak i temaene han la frem. For ham kunne dette påvirke selvtilliten hans. Han sa: «det var den skuffelsen over at ‘okay [...] jeg trodde jeg tok tak i noe veldig viktig, og det var ikke media helt med på’» (Telefonintervju, 10.02.21). Det ser ut til at flere informanter deler et håp om at den første (eller største) mediesaken deres skulle føre til noe større, en offentlig debatt eller politiske endringer. Der dette ikke skjedde ble flere skuffet.

Noen fortalte også at de følte saken «kunne gjort mye mer». Dette knyttet informantene opp til at tematikken ikke ble dekket godt nok eller at de opplevde at journalistene hadde et for stort fokus på deres person, i motsetning til saken ønsket å formidle. Noen, som Irene, opplevde at journalistene kunne fulgt opp saken bedre. Hun sa:

[...] jeg etterspurte med [mediehus] om hva med å få politikere på banen, hva med å få fagfolk, hvor blir det av dem. Men da opplevde jeg at det, det føltes som det

ble litt «hazzle» for dem å styre med det. Så det ble litt sånn «jajaja» og så kokte det litt bort igjen. (Telefonintervju, 27.01.21).

Men der flere informanter opplevde at positive opplevelser var styrkende for dem selv og deres helingsprosess, kan det se ut som at negative opplevelser ikke nødvendigvis ble opplevd veldig utfordrende i det lange løp. De fleste ser ut til å fokusere på hvorvidt sluttprodukt og prosess oppfylte deres innledende motiverende årsaker og håp for saken. Og der dette ble møtt ser det ut som informantene i stor grad aksepterte eller så bort fra det negative; noen hadde en innstilling om at det negative var noe som fulgte med medieeksponering, og det var ikke så mye de kunne gjøre med det. Som Gro konkluderte:

[...] det er krevende. Men ikke så krevende at jeg ikke vurderer å gjøre det.
Nettopp fordi jeg opplever at det er så viktig. (Personlig intervju, 13.01.21).

4.4.2 Tilbakemeldinger og reaksjoner: «Kunne ikke forestille meg effekten»

Mens arbeidet med mediasaken frem til nå hadde funnet sted mellom noen få nøye utvalgte parter, var tiden etter publikasjon preget av det motsatte. I de aller fleste tilfeller ville mediasakene til informantene bli lest av tusener av personer. For noen var svært personlige detaljer nå tilgjengelig for venner og familie, lokalmiljøet og arbeidsplassen; for andre ville hele Norge kunne lese historien deres. Og der journalistene kunne være litt fraværende etter saken var ute, var leserne alt annet. Majoriteten av informantene fortalte om overveldende respons til mediasakene. Det varierte imidlertid om responsen ble oppfattet positivt eller negativt.

4.4.2.1 Stort sett positive tilbakemeldinger ...

Omkring halvparten fortalte om konkrete positive tilbakemeldinger. De fleste tilbakemeldingene kom i form av støtte og omsorg fra andre personer og ikke minst meldinger fra andre overgrepsutsatte. Noen informanter fortalte at de nærmest ble nedringt av henvendelser fra andre overgrepsutsatte etter publikasjon. Og for mange, spesielt de som hadde hatt et sterkt ønske om å hjelpe andre overgrepsutsatte og spre informasjon om

overgrepstematikken, følte dette godt. Lovise fortalte at hun fikk «enorme mengder» tilbakemeldinger, og ingenting av det hun hadde lest var negativt. Hun fortalte:

[...] jeg kunne ikke forestille meg effekten. Hvor store ringvirkninger folk kommuniserte tilbake at det var. Og spesielt fra menn. Det overasket meg veldig, hvordan det berørte menn, fra en bestefar til sønnen min sine kompiser, i den aldersgruppen der da. Det gjorde så uslettelig inntrykk på dem. Og jeg har fått like mange tilbakemeldinger fra menn som fra damer. (Telefonintervju, 18.02.21).

Et par informanter fortalte at mediesaken og tiden etter publisering førte familie og venner nærmere hverandre. Eirin følte at båndet til barna hennes ble tettere nå som de kunne forstå henne og hennes historie litt bedre. Hun sa: «[...] de sier jo at de er så stolte av meg og har verdens tøffeste mamma» (Telefonintervju, 21.12.20). Også Kristian opplevde tiden etter publisering som god. Da han kom på jobb etter å ha vært på morgenradio ble han møtt med litt forskjellige reaksjoner, men han vil ikke si noen var negative. Han sa:

Noen valgte ikke å prate om det, og det er greit. Andre [...] kom jo bort og sa «ja, kjempeflott og tøft gjort». Sånne positive tilbakemeldinger da. [...] Det er flere som har sagt at de synes det er tøft å stå frem og sånn. Og det har jeg opplevd flere av de gangene jeg har vært i media da, at jeg har fått positive tilbakemeldinger. (Telefonintervju, 17.02.21).

Et mindretall fortalte likevel at de fikk utfordrende eller negative tilbakemeldinger, «sløye kommentarer» som Gro kalte det. Dette bestod ofte enten av forutinntatte utsagn eller kritikk for å være for åpen. Et par informanter fikk negative tilbakemeldinger fra familie som mente de hadde utlevert detaljer som folk ikke trengte vite om. Gro fortalte at hun kunne få kommentarer som «ja, der er mediestjernen tilbake», noe hun ikke synes noe om. Men, sa hun: «[...] jeg vet jo at folk ikke mener noe med det» (Personlig intervju, 13.01.21). Lovise fikk tilbakemeldinger fra venner og bekjente som fryktet at hun hadde utlevert seg selv for mye, slik at historien alltid ville forfølge henne. Hun sa:

Han første advokaten jeg hadde [...] har til og med sagt i etterkant, [...] «hvorfor i all verden gjorde du det. Du burde gå videre med ditt og ikke henge deg opp i

dette her». Og det gjør mange. Det var det folk tenkte, ikke sant. Men for meg var det viktig å stå opp for dem som blir voldtatt. [...] Så det bryr jeg meg ikke om. (Telefonintervju, 18.02.21).

4.4.2.2 ... men utfordrende å ta imot

Selv om mange opplevde det fint å få positive reaksjoner og kommentarer, forteller flere at de etter hvert ble slitne av tilbakemeldingene. For noen gjaldt dette den rene mengden av tilbakemeldinger; andre påpekte at det også handlet om det personlige preget mange tilbakemeldinger hadde, spesielt fra andre overgrepsutsatte. Flere fortalte om svært personlige meldinger og til tider telefoner og fysiske henvendelser. Og flere informanter følte implisitt – og visste fra egen erfaring – at det lå et ønske om å bli møtt og lyttet til hos de som tok kontakt. Jonas forklarte:

[...] jeg har jo blitt en sånn fyr som menn sender melding til. Og det har vært veldig fint. Da må man jo si at 'okay, det har vært verdt det', selv om det har vært vanskelig for meg da. Men i den grad må jeg også kontrollere det, ikke sant. Jeg kan jo ikke hjelpe alle andre, på en måte. (Telefonintervju, 10.02.21).

Marie fortalte at hun «på død og liv» ønsket å hjelpe de med egne overgrepshistorier som kontaktet henne. Men med tiden følte hun det ble vanskelig å romme disse historiene samtidig som hun jobbet for å ta vare på seg selv. Og ganske snart merket hun at dette begynte å gå ut over hennes egen helse, noe hun opplevde som vanskelig – Marie hadde tross alt gått ut i media for å bidra til endring i lovverket og ønsket å hjelpe så mange som mulig. Hun fortalte: «[...] Men da i [år] så innså jeg bare at, vet du hva, dette går ikke lengre, jeg må faktisk hjelpe meg selv» (Telefonintervju, 10.03.21). Andre fortalte at de følte en viss forventning til at de var nødt til å svare alle som hadde tatt kontakt, noe de etter hvert som de fikk mer erfaring, skjønnte var umulig. Beate understreket at hun følte det var et stort ansvar å gå ut med historien sin, spesielt gitt hva en slik historie kunne bety for andre overgrepsutsatte. Hun sa:

Jeg har hatt veldig mye dårlig samvittighet for at jeg har stått frem og folk forventer at jeg kanskje skal svare med én gang. Og så har jeg fått så mange

henvendelser på et tidspunkt at jeg følte meg utilstrekkelig. [...] det har blitt så mye å ta inn over seg, å svare på da, at det føles som en jobb. (Personlig intervju, 03.12.20).

Frida kunne fortelle at hun kjente seg igjen i mange av de som tok kontakt etter hun hadde gitt ut en bok og deltatt i påfølgende mediasaker. «[...] jeg har selv vært en av dem som har sagt, ‘tusen takk for at du deler din historie’», påpekte hun. Og i starten føltes meldingene og kontakten fra fremmede – inkludert fremmede med overgrepserfaring – som uproblematisk. Men etter hvert kjente Frida på at tilbakemeldingene kunne bli mye. Hun sa:

Etter hvert begynte det å bli mer plagsomt [...]. Fordi jeg har hatt bokbad og foredrag og sånt, at det noen ganger kommer folk, og en gang var det en som kom bort og begynte å omfavne meg. Og det var skikkelig ubehagelig. (Personlig intervju, 11.01.21).

4.4.3 Informantenes avsluttende refleksjoner: «En start på noe»

Majoriteten av informantene angret ikke på å ha stått frem i media. De informantene som hadde fortalt om større negative erfaringer, la også vekt på at de så tilbake på dette som enkelterfaringer. De var opptatt av å tenke på det større bildet – hva mediasaken hadde betydd for den offentlige diskusjonen rundt seksuelle overgrep, og ikke minst hva saken hadde betydd for dem selv. Helene fortalte:

Den erfaringen er [...] jo en liten dråpe i havet. Det er veldig stort. Og jeg fikk jo gjennom at det var ikke greit, [...] og at jeg sitter igjen med en god erfaring i forhold til at jeg klarte å sette noen grenser for meg selv. [...] Det er veldig verdifullt i en sånn prosess opplevde jeg. Så har jeg det utrolig (ler), mer enn man kanskje innrømmer, det er utrolig, det bygger en opp da, på en måte, å få så mange positive tilbakemeldinger om noe man føler er så skamfullt. (Telefonintervju, 27.01.21).

Andre aksepterte at det var visse ting de ikke hadde kontroll over. Jonas sa:

Så lenge sitatene er riktige, så lenge jeg kan stå for det som blir sagt. [...] det eneste jeg kan gå inn og korrigere er at de skriver, ja, hvis de legger det frem feil. Men da er det gjerne ett punkt, ikke hele saken, for det orker jeg aldri. Ofte sitter man og tenker: «javel, du valgte den vinklingen». (Telefonintervju, 10.02.21).

Irene fortalte noe lignende:

[...] jeg sitter egentlig igjen med en positiv opplevelse av selve intervjuet. Men det var vel mer i ettertid, at jeg følte ting kom frem litt fælt. Og måten, altså i ettertid ser jeg på det, jeg er pirkete på det, men det var vel bare hele journalistikken i det som jeg ikke helt var fornøyd med, men budskapet kom jo frem likevel, så da var jeg bare «jaja». (Telefonintervju, 27.01.21).

Noen informanter fortalte at de opplevde konsekvenser som følge av medieeksponeringen. Dette kom hovedsakelig som følge av familie eller nærmiljøers reaksjoner på mediasaken eller egne reaksjoner. Det viser at selv når mediasaken er over, kan denne kildegruppen stå i en svært sårbar situasjon der de opplever skam, stigma og andre senvirkninger. Til tross for at medieeksponering kan være et viktig steg på veien mot heling, betyr ikke det at personen er helet når mediasaken er ute. Tvert imot, tiden etter publisering kan oppleves tøffere for kilden. Nye utfordringer kan komme som følge av saken, nå som kilden kan ha blitt en offentlig person, gjenstand for andres meninger og behov, slik det ble klart for blant annet Frida og Jonas. Det viser hvor viktig oppfølging er fra journalistenes side.

Både Goffman (1986) og Ytreberg og Thorbjørnsrud (2020) har vist at frykten for å bli permanent forbundet sin historie kan være vanlig for stigmatiserte kilder. Det var også tilfellet blant informantene i denne oppgaven – de fleste ønsket ikke å bli definert av erfaringen sin som overgrepsutsatte. Likevel fortalte flere at merkelappen «overgrepsutsatt» var en pris de var villige til å betale hvis det kunne bety at målene informanten hadde satt seg ble oppnådd. For noen informanter var en «merkelapp» til og med ønsket, da dette kunne gi dem en form for tilhørighet og formål. Daniel sa avsluttende:

[...] jeg tenker at det var en start på noe. Og jeg følte garantert der og da at dette måtte ut, og at det måtte gjøres noe med. For jeg har ikke lyst å stå alene i verden om dette temaet, som det føles for de fleste. (Telefonintervju, 17.12.20).

5 Oppsummerende refleksjoner

5.1 Konklusjon

Problemstillingen for denne oppgaven var: *Hvordan opplever overgrepsutsatte å dele egne erfaringer i mediene?* Dette ble konkretisert ytterligere ved tre spørsmål: 1) *Hvorfor velger overgrepsutsatte å gå ut i media?* 2) *Hvordan opplever overgrepsutsatte møtet med journalisten?* 3) *Hvordan opplever overgrepsutsatte arbeidsprosessen og sluttresultatet?* For å besvare denne problemstillingen har det blitt gjennomført en kvalitativ studie der 13 overgrepsutsatte personer som hadde gått ut i media ble intervjuet.

Det første underspørsmålet i oppgaven var: *Hvorfor velger overgrepsutsatte å gå ut i media?* Informantenes motivasjon for å gå ut i media stod sentralt for hvordan de opplevde arbeidsprosessen og sluttresultatet. Analysen av datamaterialet identifiserte tre hovedmotivasjoner: 1) de ønsket å hjelpe andre overgrepsutsatte; 2) ta kontroll over egen historie; og 3) spre informasjon om seksuelle overgrep. De motiverende årsakene kunne variere ut fra hvor tidlig informanten hadde gått ut i media etter overgrepet og ut fra hvor informanten var i sin helingsprosess. Informantene kunne også ha flere motiverende årsaker samtidig. Informantenes eventuelle senvirkninger etter overgrepet og overgrepshistorien rolle i deres liv, kunne påvirke hvordan de hadde gått ut i media og tidspunktet de valgte å gjøre det på. Det blir videre klart at mange informanter gikk gjennom en «profesjonalisering» som kilder. Deres første mediasaker kunne være svært personlige og hadde stor betydning for dem selv. Senere saker kunne derimot bli ansett som nærmest rutineintervjuer.

Hvordan opplever overgrepsutsatte møtet med journalisten? Majoriteten av informantene knyttet positive assosiasjoner til møtet med journalisten. Selve arbeidsprosessen med journalistene og den endelige mediasaken var det imidlertid varierende opplevelser av. Det var tydelig at journalistens personlige egnethet var viktig for informantene. Emosjonell kompetanse trumfet journalistisk kompetanse. Majoriteten av informantene ønsket at journalisten skulle møte dem som medmennesker, med sympati og uten hastverk. Der dette fant sted fortalte informantene om konstruktive og givende møter. Negative møter ble ofte beskrevet som preget av lite tid, at journalisten ikke lyttet skikkelig, og at journalisten hadde tatt med seg forutinntatte holdninger inn i interaksjonen.

Mange informanter følte også på stor frykt før møtet med journalisten. Denne frykten kan forklares ut fra mange informanternes senvirkninger etter overgrepet. Flere fryktet å møte

«klikkjagende» og tabloide reportere. Noen rapporterte at frykten hadde vært berettiget, og at de hadde mistet kontroll over historien sin til journalisten. Dette kunne spesielt være tilfellet i større mediasaker, der journalisten nærmest kunne bli «blendet» av saken og dens potensiale. Noen informanter opplevde at journalisten tok saken i nye retninger som de ikke var komfortable med. I slike tilfeller kunne journalistens iver etter å hjelpe gå på bekostning av dem som trengte hjelp – noe som beskrives som *beskytterparadokset* i oppgaven.

Maktskjevheten mellom kilde og journalist som blir synlig ved beskytterparadokset, påvirket også informantenes evne til å sette grenser i møte med journalisten. De fleste opplevde det vanskelig å sette grenser i møte med journalistene. Noen fortalte at de fryktet negative reaksjoner fra journalisten hvis de ba om endringer eller ønsket å trekke seg fra saken. Det kunne føre til at de ikke satte grenser i det hele tatt. Enkelte satte grenser, men også disse fortalte om ubehag som følge av frykt for sanksjoner fra journalisten. Det som imidlertid viste seg var at grensesetting ble opplevd styrkende for informanten når det først ble gjort.

Hvordan opplever informantene arbeidsprosessen og sluttresultatet? For de fleste informantene var det å gå ut i media en utmattende, usikker og skamfull prosess. Samtidig var det et arbeid som gav rom for følelser av personlig heling og mestring. Informantene ser ut til å vektlegge nettopp det positive. Ut fra en sterk, indre motivasjon og personlig tilknytning til saken som skulle formidles, kunne informantene til en viss grad akseptere overtredelser fra journalisten og negative opplevelser. Betingelsen var ofte at historien deres ble fortalt.

Informantenes opplevelse av sluttproduktet så ut til å farges av hvorvidt de hadde en personlig eller faglig motivasjon for å gå ut i media. Der informantene først og fremst ville hjelpe andre overgrepstatsatte eller ta kontroll over egen historie, var det ofte nok å bli møtt på en god måte av journalisten eller at det i det hele tatt ble laget en mediasak, for at opplevelsen skulle anses som positiv. I de tilfellene hvor informanten hadde et faglig motiverende grunnlag, som å spre informasjon om seksuelle overgrep, hadde vedkommende ofte et ønske om en større offentlig debatt eller at politikere skulle ta tak i utfordringer informanten hadde adressert. Blant informantene i denne oppgaven hadde slike debatter eller politiske endringer sjeldent funnet sted, noe som kunne føre til at opplevelsen ble ansett som negativ eller skuffende.

For mange var deres opplevelse med arbeidsprosessen og sluttproduktet tett knyttet til graden dette hadde hjulpet dem tre ut av det Frank (2013) kaller *det narrative forliset*. Med

andre ord, graden informanten hadde tatt kontroll og eierskap over sin historie ved å fortelle til noen som lyttet, hadde mye å si for hvordan erfaringen ble beskrevet i ettertid. Der informanten hadde blitt møtt, ble positive følelser vektlagt. Der informanten ikke hadde blitt møtt – eller blitt møtt på en dårlig måte – ble negative følelser vektlagt.

5.2 Tre utfordrende aspekter ved et sårbart møte

Analysen gav videre tre funn som kan være viktige for journalister som yrkesgruppe, og som kan være grunnlag for videre forskning:

1) Sårbare kilder kan gjøre få konsekvensvurderinger for sin egen del før de går ut i media.

2) Sårbare kilder kan oppleve det utfordrende å sette grenser i møte med journalister, selv når journalisten jobber for å møte kilden på en god og trygg måte.

3) Sårbare kilder kan velge å tie når de opplever utfordrende situasjoner med journalister, i frykt for negative reaksjoner.

Disse tre punktene viser at sårbare kilder kan ha en viss *konsekvensaksept* i møte med journalister. Her kan de på én side ikke være forberedt på mulige negative konsekvenser, samtidig som de ikke evner eller ønsker å stå mot konsekvensene når disse kommer. Dette kan utfordre prinsippet om et fritt, informert samtykke, enten ved at kilden ikke orker å stå i kampen om at interaksjonen skal skje på dens premisser, eller at kilden legger til side sitt eget samtykke slik at saken skal bli laget. Journalister og redaksjoner bør derfor være klar over dette, og jobbe for at sårbare kildegrupper lettest mulig kan gi, og om nødvendig trekke, et informert samtykke.

5.3 Forslag til videre forskning

Denne oppgaven er basert på beretningene fra 13 informanter – alle personer utsatt for seksuelle overgrep som har gått ut i media. Studien har forsøkt å gi et bidrag til et felt der det finnes få personlige beretninger fra sårbare kildegrupper. Videre forskning bør fortsette arbeidet om å bedre kunnskapen om slike kildegrupper. Et videre steg for forskning på dette området kan også være å snakke med journalistene som selv har dekket overgrepstematikken. Hvordan opplever de møtene med overgrepsutsatte kilder? Og hvordan jobber de for å ivareta en slik kildegruppe? Tekstanalyse av mediasaker om seksuelle kan videre et interessant

innblikk i tankene og prioriteringene til både kilde og journalist. Hva mente de to partene var viktig å formidle? Og hvordan formulerte journalisten en vanskelig historie?

Avslutningsvis kan det også være interessant å vurdere publikums perspektiv på overgrepssaken i norsk presse. Dekker denne type journalistikk et ønske eller behov hos leserne? Hvilket inntrykk sitter leseren igjen med etter å ha lest en overgrepssak? Og ikke minst, har slike saker den effekten overgrepsutsatte selv håper på – nemlig å avstigmatisere overgrepstematikken?

5.4 Studiens bidrag til forskningsfeltet og til journalistikken

Denne oppgaven har sett på hvordan sårbare kilder opplever sine møter med media. Dette er et tema som har fått lite oppmerksomhet både innen journalistikkforskningen og innen yrkesjournalistikken. Med noen unntak, har perspektivene til personer utsatt for seksuelle overgrep sjeldent blitt adressert av forskningsmiljøet. Enda sjeldnere ser vi eksempler på studier der overgrepsutsatte selv forteller om sine erfaringer. Denne studien har vært et forsøk på å bryte på dette. Funnene belyser flere viktige aspekter ved interaksjonen mellom sårbar kilde og journalist. Oppgaven gir ny kunnskap om sårbare kilders rolle i medieproduksjonen og hvordan journalister kan møte slike kilder på en empatisk og konstruktiv måte. Dette er kunnskap både forskere og journalister kan ta med seg videre i deres arbeid med overgrepsutsatte som informanter og som kilder.

6 Litteratur

- Berentsen, K. (2021). *Medias dekning av seksuelle overgrep: En historisk analyse av tre norske aviser* (Masteroppgave). OsloMet – Storbyuniversitetet. Open Digital Archive. <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/handle/11250/2826185>
- Bjerke, P. (2010). Samfunnsoppdraget – fra forpliktelse til rettighet. I J. Roppen & S. Allern (Red.), *Journalistikkens Samfunnsoppdrag*. S. 71. IJ Forlag.
- Brurås, S. (2009). *Kriminaljournalistikkens etikk: PFU-uttalelser belyst fra tre moralfilosofiske posisjoner* (Doktorgradsavhandling). Universitetet i Bergen. Bergen Open Research Archive. https://bora.uib.no/bora-xmlui/bitstream/handle/1956/4023/Dr.thesis_Svein%20Bruras.pdf?sequence=1
- Brurås, S. (2010). Pressens rett teller publikums behov? Om Presseetikken moralfilosofiske legitimering. I J. Roppen & S. Allern (Red.), *Journalistikkens Samfunnsoppdrag*. S. 51-111. IJ Forlag.
- Båshus, T. (2002). *Journalisters forståelse av makt* (Masteroppgave). Universitetet i Bergen. DUO Research Archive. <https://www.duo.uio.no/handle/10852/15650>
- Boyle, K. M. & Rogers, K. B. (2020). Beyond the Rape «Victim»-«Survivor» Binary: How Race, Gender, Identity Processes Interact to Shape Distress. *Sociological Forum*, 35:2, s. 325-340.
- Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (2021, 16. desember). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap og humaniora*. <https://www.forskningsetikk.no/retningslinjer/hum-sam/forskningsetiske-retningslinjer-for-samfunnsvitenskap-og-humaniora/>
- Duckert, F. & Karlsen, K. E. (2017). *I medienes søkelys: Eksponering, stress og mestring*. (1. utg.), s. 30-136. Gyldendal Akademisk.
- Duncan, S. & Newton, J. (2010). How do you feel? Preparing novice reporters for the death knock. *Journalism Practice*, 4:4, s. 442-444. <https://doi.org/10.1080/17512780903482059>
- Duncan, S. & Newton, J. (2014). Emotion and Trauma in Reporting Disaster and Tragedy. I G. Cooper, S. Cottle, L. Doucet, S. Duncan, B. Gormley, S. Joye, A. Klein, J. Newton, L. Scarff, E. Thorsen, C. Wardle, R. Watkins & R. Wynne-Jones (Red.), *The Future of Humanitarian Reporting* (s. 69-72). London. City University London.

- Eggebø, H. (2007). *Offeromgrepet – til last eller gagn? Undersøking av offeromgrepet med utgangspunkt i institusjonell etnografi*. (Masteroppgave). Universitetet i Oslo.
- Eide, M. (1998). Det journalistiske mistaket. *Sociologisk forskning*, 3:4, s. 123-131.
- Elnan, T. S. (2019). After MeToo: How the Campaign Changed the Way Norwegian Journalists Write About Rape. *Reuters Institute Fellowship Paper*.
- Englund, L., Forsberg, F., Saveman, B-I. (2014). Survivors' experiences of media coverage after traumatic injury events. *International Emergency Nursing* 22:1, s. 27-29. doi: 10.1016/j.ienj.2013.03.010
- Figenschou, T. U. (2017). Patient Narratives: Health Journalists' Reflections, Dilemmas and Criticism of a Compelling Journalistic Tool. I B. K. Fonn, H. Hornmoen, N. Hyde-Clarke & Y. B. Hågvar (Red.), *Putting a Face on It: Individual Exposure and Subjectivity in Journalism* (s. 239-248). Cappelen Damm Akademisk.
- Forsberg, A. (2019). Violated or Comforted – and Then Abandoned: Ethical Dimensions of Relationships Between Journalists and Vulnerable News Sources. *Journalism of Media Ethics*, 34:4, s. 194-203. <https://doi.org/10.1080/23736992.2019.1673756>
- Frank, A. W. (2013). *The Wounded Storyteller. Body, illness, and ethics*, (2. Utg.), s. 5-144. The University of Chicago Press.
- Frost, C. (2019) Journalism standards on the job. I A. Luce (Red.) *Ethical Reporting of Sensitive Topics* (s. 12). Routledge.
- Gentikow, B. (2010). *Hvordan utforsker man medieerfaringer? Kvalitativ metode*. (Revidert) IJ-Forlaget.
- Glad, K. A., Thoresen, S., Hafstad, G. S., Dyb, G. (2017). Survivors Report Back: Young people reflect on their media experiences after a terror attack. *Journalism Studies*. 19:11, s. 1663. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2017.1291313>
- Gearing, A. (2019). Reporting child sexual abuse. I A. Luce (Red.) *Ethical Reporting of Sensitive Topics* (s. 57). Routledge.
- Glück, A. (2016). What Makes a Good Journalist? Empathy as a central resource in journalistic work practice. *Journalism Studies*. 17:7, s. 893-900. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2016.1175315>
- Goffman, E. (1982). *Interaction Ritual. Essays on Face-to-Face Behavior*. Pantheon Books.
- Goffman, E. (1986). *Stigma: Notes on the Management of a Spoiled Identity*. Simon & Schuster.

- Grøndahl, P., Sandbukt, I. J., & Kristoffersen, R. (2021). Farlige, fremmede og uten impulskontroll? Norske avisers omtale av seksualovergrep. *Norsk Medietidsskrift*, 28:3, s. 10-13.
- Hinnant, A., Len-Ríos, M. & Young, R. (2013). Journalistic Use of Exemplars to Humanize Health News. *Journalism Studies*, 14:4, s. 539-547.
<https://doi.org/10.1080/1461670X.2012.721633>
- Hollings, J. (2011). The Informed Commitment Model: Best Practice for Journalists Engaging with Reluctant, Vulnerable Sources and Whistle-blowers. *Pacific Journalism Review*, 17:1, s. 83-84.
- Manning, P. (2001). *News and News Sources*. Sage Publications.
- Moeller, S. (2002). A Hierarchy of Innocence: The Media's Use of Children in the Telling of International News. *The International Journal of Press/Politics*, 7:1, s. 48-49.
- Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (u.å.). *Vold og overgrep*. Hentet: 17. januar, 2022. <https://www.nkvts.no/tema/vold-og-overgrep-i-naere-relasjoner/>
- Newton, J. (2011). The knock at the door: Considering bereaved families' varying responses to news media intrusion. Ethical Space: *The International Journal of Communication Ethics*, 8 (3/4), s. 2-6.
- Palmer, R. (2018). *Becoming the News: How Ordinary People Respond to the Media Spotlight*. Columbia University Press.
- Papendick, M. & Bohner, G. (2017). «Passive victim-strong survivor»? Perceived meaning of labels applied to women who were raped. *PLoS ONE*, 12:5, s. 2-17.
- Pennington, R. & Birthisel, J. (2015). When new media make news: Framing technology and sexual assault in the Steubenville rape case. *New Media and Society*, 18:11, s. 2438
- Pressens faglige utvalg (2021, 1. januar). *Vær Varsom-plakaten*. <https://presse.no/pfu/etiske-regler/vaer-varsom-plakaten/>
- Ruyter, K., W. (Red.). (2003). *Forskningsetikk: Beskyttelse av enkeltpersoner og samfunn*. Gyldendal Akademisk.
- Røssland, L. A. (2003). *Kriminelt: Kriminaljournalistikk i norske populærmedium*. Universitetsforlaget.
- De Sweert, K. & Hooghe, M. (2010). When Do Women Get a Voice? Explaining the Presence of Female News Sources in Belgian News Broadcasts. *European Journal of Communication*, 25:1, s. 70.

- Sletteland, A. (2018). Da #metoo kom til Norge: Et ufullendt normskifte mot seksuell trakassering. *Tidsskrift for kjønnsforskning*, vol. 42:3, s. 144.
- Steine, I. M., Milde, A. M., Bjorvatn, B., Grønli, J., Mrdalj, J., Pallesen, S. (2012). Forekomsten av seksuelle overgrep i et representativt befolkningsutvalg i Norge. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, vol. 49:10, s. 950-957.
- Steine I. M., Winje, D., Nordhus, I. H., Milde, A. M., Grønli, J., Bjorvatn, B., Pallesen, S. (2016). Langvarig taushet om seksuelle overgrep: Prediktorer og korrelater hos voksne som opplevde seksuelle overgrep som barn. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, vol. 53:11, s. 893-895.
- Suarez, E. & Gadalla, T. M. (2010). Stop Blaming the Victim: A Meta-Analysis on Rape Myths. *Journal of Interpersonal Violence*, 25:11, s. 2011-2025.
- Skovsgaard, M. & Svidt, F. (2014). Validitet og reliabilitet. I D. N. Hopmann & M. Skovsgaard (Red.), *Forskningsmetoder i journalistik og politisk kommunikation*. S. 67-68. Hans Reitzel Forlag.
- Thorbjørnsrud, K. & Figenschou, T., U., (2014). Do Marginalized Sources Matter? A comparative analysis of irregular migrant voices in Western media. *Journalism Studies*, 17:3, s. 339. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2014.987549>
- Thorbjørnsrud, K. & Ytreberg, E. (2020). A Human Interest Economy: The Strategic Value of Turning Ordinary People into Exemplars in the News Media. *Journalism Studies*. 21:8, s. 1094-1102.
- Tjora, A. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. (3. utg). Gyldendal Akademisk.
- Thorsen, E. (2014). Survivor Blogging: Reporting Emotion and Trauma after Utøya. I G. Cooper, S. Cottle, L. Doucet, S. Duncan, B. Gormley, S. Joye, A. Klein, J. Newton, L. Scarff, E. Thorsen, C. Wardle, R. Watkins & R. Wynne-Jones (Red.), *The Future of Humanitarian Reporting* (s. 66-67). London. City University London.
- Thorsen, S. & Hjemdal, O. K. (red.) (2014). *Vold og voldtekt i Norge: En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv* (Rapport 1/2014). Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
https://www.nkvts.no/content/uploads/2015/11/vold_og_voldtekt_i_norge.pdf
- Whal-Jorgensen, K. (2016). Emotion and Journalism. I T. Witschge, C.W. Anderson, D. Domingo & A. Hermida (Red.), *The Sage Handbook of Digital Journalism* (1. Utgave, s. 136). Sage Publishing.

- Walsh-Childers, K., Lewis, N. P., Neely, J. (2011). Listeners, not Leeches: What Virginia Tech Survivors Needed from Journalists. *Journal of Mass Media Ethics*, vol. 26:3, s. 192-203.
- Ytreberg, E. & Thorbjørnsrud, K. (2020). Agencies and Experiences of the «Good Participant»: The Long-Term Trajectories of Patients Turned Media Participants. *International Journal of Communication*, 14, s. 6182-6194.

7 Vedlegg

7.1 Vedlegg 1: Samtykkeskjema

Vil du delta i forskningsprosjektet

Overgrepsutsattes møte med media?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å skape bedre forståelse for møtet mellom personer utsatt for seksuelle overgrep og norsk presse. I dette skrivet gir jeg deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Forskningsprosjektet Overgrepsutsattes møte med media er et masterprosjekt som skal studere møtet mellom overgrepsutsatte og media. Gjennom prosjektet ønsker jeg å undersøke hvordan personer utsatt for overgrep, enten i barndommen eller voksen alder, opplevde sitt møte med en journalist eller en redaksjon og mulige følger og konsekvenser av mediedekningen.

Prosjektets mål er å finne ut av hvordan media møter overgrepsutsatte og hvordan dette møtet oppleves for den utsatte. Hva gjøres bra og hva gjøres dårlig? Hva kan forbedres? Med dette håper jeg å styrke stemmen til utsatte (og andre sårbare grupper) i møte med media, samt når media skriver om overgrepstematikken. Prosjektet har derfor behov for å intervju overgrepsutsatte som har blitt intervjuet av media. Den utsatte kan ha vært i media enten av eget initiativ eller etter å ha blitt kontaktet av journalister, både om sin personlige overgrepshistorie og andre aspekter ved å være overgrepsutsatt.

Prosjektet gjennomføres fra august 2020 til juni 2021 og sluttproduktet vil være en masteroppgave i journalistikk ved OsloMet – Storbyuniversitetet.

Prosjektet skal undersøke problemstillingen: *Hvordan opplever overgrepsutsatte møtet med journalister? Og hvordan opplever overgrepsutsatte dekingen av seksuelle overgrep i media?*

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

OsloMet - Storbyuniversitetet er ansvarlig for prosjektet.

Hva innebærer det for deg å delta?

Du deltar i prosjektet ved å gjennomføres et eller flere dybdeintervjuer med Håkon Benjaminsen. Under intervjuet vil du få spørsmål om hvordan du opplevde ditt møte med media, hvorfor du gikk ut i media, hvem du var i kontakt med og hvor lenge prosessen varte, samt hvilke tanker og følelser du satt igjen med underveis og etter mediedekningen.

Det finnes ikke noen rette eller gale svar for denne undersøkelsen. Jeg håper å lære mer om både positive og negative erfaringer, og er nysgjerrig på refleksjonene og tankene du kan ha rundt de opplevelsene du har hatt med media og journalister. Du velger selv hvor mye vi går inn på historien din om selve overgrepet.

Man vet lite om hvordan det er for personer utsatt for seksuelle overgrep å gå ut i media, samt hvilke konsekvenser møtet med media og mediedekningen kan ha på den utsatte. Med din deltakelse vil prosjektet derfor kunne finne ny kunnskap om et tema det i dag finnes svært lite kunnskap om.

Jeg beregner at intervjuet vil ta omkring 90 minutter å gjennomføre. Intervjuet tilpasses hver enkelt informant, og hvis du ønsker å trekke deg, utsette, ta pauser eller stoppe intervjuet vil dette selvsagt være greit. Intervjuet vil bli tatt opp på lydopptaker og transkribert skriftlig. Dersom jeg bruker direkte sitater fra deg vil du få sitatsjekk på disse før oppgaven leveres inn.

Dine data vil bli analysert for, og etter hvert presentert i, den endelige masteroppgaven.

Funnene i masteroppgaven kan etter hvert også bli publisert som en vitenskapelig artikkel i et tidsskrift.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet.

Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Jeg vil bare bruke opplysningene om deg til formålene jeg har fortalt om i dette skrivet. Jeg behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Direkte identifiserende opplysninger som ditt navn, navn på tredjepersoner, bosted/hjemkommune, arbeidsplass, utseende, alder, utdanning m.m., vil anonymiseres i eller fjernes fra transkripsjonen, i analysen og i den endelige masteroppgaven. Annen personlig informasjon som kommer frem under intervjuet og trekk ved din historie som kan gjenkjennes av andre vil bli anonymisert i analysen av intervjumaterialet, samt i den endelige masteroppgaven og alle andre potensielle publikasjoner. Slik personlig informasjon vil ikke anonymiseres i transkripsjonen av intervjumaterialet, men vil bli lagret frem til prosjektslutt, for så å bli anonymisert etter oppgaven er godkjent. Din kontaktinformasjon vil bli lagret frem til prosjektslutt, for så å bli slettet.

Håkon Benjaminsen er den eneste som vil ha full tilgang til dine personopplysninger og svar fra intervjuet. Prosjektets veileder, Tine Ustad Figenschou, professor ved Institutt for journalistikk og mediefag på OsloMet, vil bistå i analyse av materialet, og dermed også ha innsyn i materialet som ikke er anonymisert. Begge har taushetsplikt som gjelder all informasjon som behandles i prosjektet.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Alle personlige opplysninger vil bli anonymisert og lagret i samsvar med personregelverket etter prosjektet avsluttes, noe som etter planen er juni 2021. All kontaktinfo og korrespondanse til informant vil bli slettet.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,

- å få slettet personopplysninger om deg,
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger,
- innsyn i datamateriale hvor du kan identifiseres,
- og sitatsjekk av dine sitater for masteroppgaven

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Jeg behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra OsloMet – Storbyuniversitetet har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS – vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Håkon Benjaminsen (student) ved s341394@oslomet.no,
- Tine Ustad Figenschou (veileder) ved tineuf@oslomet.no, eller
- Personvernombud ved OsloMet (se oslomet.no)

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med: NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen
Håkon Benjaminsen
(Sign. student)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet Overgrepsutsattes møte med media, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i et eller flere dybdeintervju(er) gjennomført av Håkon Benjaminsen
- at mine personopplysninger lagres anonymt etter prosjektslutt

- Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

---

(Sign. prosjektdeltaker, dato)

7.2 Vedlegg 2: Intervjuguide

INTERVJUGUIDE

«Overgrepsutsattes møte med media»

2020-2021

Håkon Benjaminsen

A) INNLEDENDE SPØRSMÅL

- 1) *Kort innledning hvor jeg repeterer formålet med intervjuet, og forteller hva som kommer til å skje, hva vi skal snakke om og at han/hun kan ta pauser og trekke seg når som helst. Jeg forteller at det ikke er noen rette eller gale svar, og at jeg er interessert i informantens refleksjoner og tanker rundt disse svarene. Understreker at informanten er anonym og at han/hun kan få sitatsjekk. Vi går over samtykkeskjema sammen. Jeg spør om å ta lydopptak av intervjuet, og forklarer hvorfor dette er nødvendig. I forkant av intervjuet, vurder å ta med selve oppslaget og se på dette sammen.*
- 2) Først, hvor gammel er du?
- 3) Når var du i kontakt med media?
- 4) Hva ble sluttproduktet? Og hvor mange mediesaker ble det til slutt?
- 5) Hvem tok kontakt først? Du eller journalisten(e)?
- 6) Hvor mange journalister/redaktører var du i kontakt med for saken(e) din?

B) MOTIVASJON (Vi skal først snakke litt om din motivasjon for å snakke med pressen)

- 7) Hvorfor bestemte du deg for å gå ut i media?
  - a) Vil du fortelle om historien din?
- 8) Hadde du et budskap du ønsket å nå ut med? I så fall, hvilket?
- 9) Diskuterte du valget om å gå ut i media med noen først? Hvis så, hvem?
- 10) Hadde du vurdert å gå ut i media tidligere, eller blitt kontaktet av pressen tidligere?
  - a) Hvorfor akkurat dette tidspunktet?
- 11) Hvorfor valgte du dette mediet?
- 12) Hadde det noe å si hvem journalisten var?
  - a) Journalistens tidligere arbeid?
  - b) Journalistens personlige egnethet?
  - c) Journalistens kjønn?

C) KOMMUNIKASJON

- 13) Kan du fortelle om hvordan du og journalisten kommuniserte før intervjuet?
- 14) Hvordan opplevde du kommunikasjonen før intervjuet?
- Hvor mye betenkningstid fikk du?
  - Var det mye eller lite kontakt?
  - Når på døgnet var kontakten?
- 15) Hvilken informasjon om intervjuet og saken fikk du?
- 16) Hvilke følelser og tanker hadde du rett før intervjuet?
- 17) Fortell om selve intervjuet med journalisten.
- Hvordan opplevde du intervjuet med journalisten? (enten over telefon eller fysisk)
  - Hvordan opplevde du journalisten under møtet? Empatisk og personlig eller mer upersonlig og profesjonell?
  - Hvordan opplevde du spørsmålene? Åpne og undersøkende, eller forutinntatte?
  - Hvor møttes dere?
  - Hvem valgte stedet?
  - Hvor lenge varte intervjuet?
  - Hvordan jobbet fotografen? Rask, effektiv, personlig, nærgående?
  - Hvor mye tid tok fotograferingen/opptaket?
- 18) Var det visse sider ved deg selv og din historie du fremhevet, mens du la mindre vekt på andre aspekter?
- Opplevde du at du måtte «levere»?

D) PRODUKSJON

- 19) Hvordan opplevde du kontakten med journalisten/redaksjon etter intervjuet?
- Mye eller lite kontakt?
    - Hvordan opplevde du det?
  - Var du i kontakt med andre enn den opprinnelige journalisten? For eksempel en redaktør?
  - Fikk du innsyn i arbeidet underveis?
  - Hvor lang tid fikk du på sitatsjekk?
  - Ønsket du, eller prøvde du, å endre noe etter intervjuet?
    - Hvordan ble det tatt imot?
    - Hvis ikke, prøvde du å gjøre noe med det?
- 20) Ble det gjort ytterligere intervjuer?
- 21) Hvor lang tid tok det fra intervjuet til saken ble publisert?
- Hvordan opplevde du ventetiden?

E) PUBLIKASJON

- 22) Hvordan følte det å se saken din publisert?
- Hvordan opplevde du fremstillingen av deg selv?
  - Hvordan opplevde du ordbruken og formuleringer i saken?
  - Hvordan opplevde du foto?
  - Utsatte du å lese saken?
- 23) Var du i kontakt med journalisten etter saken var publisert?
- 24) Kom det oppfølgingssaker, enten fra det opprinnelige mediet, eller andre?
- 25) Hvordan opplevde du andre stemmer i saken din? (*hvis aktuelt*)
- Fagpersoner
  - Venner eller familie av deg
  - Politi eller offentlige personer (for eks. politiker, advokat)
  - Noen fra overgriperen sin side
- 26) Hvilke følelser og tanker fikk du i tiden etter saken var publisert?
- Snakket du med andre om saken eller medieerfaringen? Hvem?
- 27) Fikk du tilbakemeldinger på saken?
- Var det kommentarer i sosiale medier eller på internett?
- 28) Hva vil du si var det positive ved å gå ut i media?
- 29) Hva var det negative?
- 30) Synes du den endelige saken reflekterte det du ville få sagt?
- Ble noe feil, spisset eller vridd på? Ble noe bra?
  - Ble eventuelle feil rettet på i etterkant?

F) AVSLUTTENDE SPØRSMÅL

- 31) Hvordan ville du definert et godt møte mellom overgrepsofsatte og media?
- 32) Hvordan ville du definert et dårlig møte?
- 33) Er det noen konkrete positive møter/situasjoner du husker som du vil fortelle om?
- 34) Noen negative situasjoner?
- 35) Du var åpen om noe som for mange er vanskelig å snakke om. Hvorfor var du åpen om dette?
- Hvorfor er åpenhet viktig?
  - Hva tror du åpenhet og kommunikasjon har å si for hvordan vi forstår og snakker om seksuelle overgrep?
  - Hvordan bør vi snakke om seksuelle overgrep?
- 36) Hvordan føles det å ha gått ut i medie nå i ettertid?
- Snakker du aktivt om dette i dag?
- 37) Hvordan opplevde du dette intervjuet (med meg)?
- 38) Er det noe mer du ønsker å si?